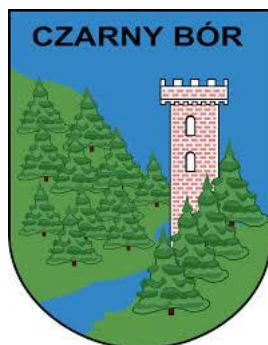

RAPORT O STANIE GMINY CZARNY BÓR

2018

CZARNY BÓR, 2019

GMINA CZARNY BÓR

URZĄD GMINY CZARNY BÓR

ul. Główna 18
58-379 Czarny Bór

tel. 74 8450 139
fax. 74 8450 006

www.czarny-bor.pl
e-mail: sekretariat@czarny-bor.pl

ZESPÓŁ AUTORSKI

dr Jerzy Tutaj
mgr inż. Karolina Drewnicka
we współpracy z Urzędem Gminy Czarny Bór

RAPORT O STANIE ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO I ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZYM GMINY CZARNY BÓR

SPIS TREŚCI:

WPROWADZENIE	3
1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY	5
1.1. Położenie administracyjne	5
1.2. Struktura funkcjonalno-przestrzenna	6
2. SYSTEM ZARZĄDZANIA STRUKTURAMI SAMORZĄDU	7
2.1. Organizacja systemu zarządzania gminą	7
2.2. Dokumenty strategiczne i programowe	8
2.3. Promocja gminy	9
3. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE	10
3.1. Tło geograficzne	10
3.2. Stan środowiska	13
3.3. Bilans	14
3.4. Inwestycje i działania 2018	14
4. DEMOGRAFIA I MIESZKALNICTWO	16
4.1. Ludność	16
4.2. Mieszkalnictwo i budownictwo	18
4.3. Komunalny zasób mieszkaniowy	21
4.4. Bilans	23
4.5. Finansowanie	23
4.6. Inwestycje i działania 2018	24
5. GOSPODARKA I RYNEK PRACY	26
5.1. Rynek pracy	26
5.2. Przedsiębiorczość	27
5.3. Atrakcyjność inwestycyjna	31
5.4. Bilans	32
5.5. Inwestycje i działania 2018	32
6. OŚWIATA I WYCHOWANIE	33
6.1. Żłobki	33
6.2. Przedszkola	33
6.3. Szkoły	34
6.4. Finansowanie	36
6.5. Inwestycje i działania 2018	37
7. KULTURA I OCHRONA DZIEDZICTWA NARODOWEGO	40
7.1. Instytucje kultury	40
7.2. Ochrona zabytków	41
7.3. Dokumenty	43
7.4. Finansowanie	43
7.5. Inwestycje i działania 2018	45
8. TURYSTYKA, SPORT I REKREACJA	47
8.1. Atrakcyjność turystyczna	47
8.2. Sport i rekreacja	49
8.3. Bilans	50
8.4. Dokumenty	50
8.5. Finansowanie	51
8.6. Inwestycje i działania 2018	51
9. OCHRONA ZDROWIA	55

9.1. Infrastruktura ochrony zdrowia	55
9.2. Opieka zdrowotna i personel medyczny	55
9.3. Dokumenty	56
9.4. Finansowanie	56
9.5. Inwestycje i działania 2018	57
10. POMOC SPOŁECZNA I BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	59
10.1. Pomoc społeczna	59
10.2. Świadczenia na rzecz rodziny	61
10.3. Bezpieczeństwo publiczne	62
10.4. Bilans	62
10.5. Finansowanie	62
10.6. Inwestycje i działania 2018	64
11. TRANSPORT I KOMUNIKACJA	67
11.1. Transport drogowy	67
11.2. Transport kolejowy	68
11.3. Transport lotniczy	68
11.4. Szlaki rowerowe	68
11.5. Parkingi	68
11.6. Bilans	69
11.7. Finansowanie	69
11.8. Inwestycje i działania 2018	70
12. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	72
12.1. Sieć wodociągowa	72
12.2. Sieć kanalizacyjna i oczyszczalnie ścieków	73
12.3. Sieć gazowa	75
12.4. Sieć energetyczna i oświetlenia	77
12.5. Odnawialne źródła energii	77
12.6. Gospodarka ciepłą	78
12.7. Gospodarka odpadami	78
12.8. Łączność	79
12.9. Bilans	81
12.10. Finansowanie	81
12.11. Inwestycje i działania 2018	82
13. WSPÓŁPRACA WEWNĘTRZNA I ZEWNĘTRZNA	84
13.1. Współpraca wewnętrzna	84
13.2. Współpraca zewnętrzna	84
13.3. Dokumenty	85
13.4. Inwestycje i działania 2018	85
14. PLANOWANIE PRZESTRZENNE	88
14.1. Planowanie przestrzenne	88
14.2. Decyzje administracyjne	88
14.3. Inwestycje i działania 2018	89
15. GOSPODARKA FINANSOWA I WARTOŚĆ MIENIA	90
15.1. Budżet gminy	90
15.2. Budżet partycypacyjny	105
15.3. Stan mienia	106
ŹRÓDŁA INFORMACJI	108
INDEKS TABEL	108
INDEKS WYKRESÓW	111
INDEKS SCHEMATÓW	112

WPROWADZENIE

Zarządzanie strategiczne. Kompleksowa wiedza o przestrzeni i gospodarce stanowi fundament optymalnego zarządzania, w tym dystrybucji środków, i pozwala na wsparcie procesów decyzyjno-strategicznym. Monitoring sytuacji społeczno-gospodarczej i istniejącego stanu zagospodarowania przestrzennego gminy, oparty na statystyce, umożliwia bowiem uchwycenie zachodzących zmian, lepszą ocenę szans i zagrożeń oraz zidentyfikowanie przyczyn zjawisk negatywnych, a także sformułowanie niezbędnych działań korygujących. Posiadanie przez samorząd lokalny aktualnej informacji o swoich zasobach, o tym jak przedstawiają się poszczególne obszary funkcjonowania gminy oraz o mieszkańcach i ich pracy, jest obecnie niezbędne również dla potencjalnych inwestorów, rodzimych przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i samych mieszkańców, którzy chcąc podejmować racjonalne i efektywne decyzje podpierają się aktualnymi danymi.

Dokument **Raportu o stanie Gminy Czarny Bór**, w postaci zestawienia najważniejszych danych o samorządzie, stanowi swoiste kompendium wiedzy o sytuacji na terenie gminy. Zawiera on szczegółowe informacje o wielu dziedzinach ważnych dla funkcjonowania jednostki samorządu terytorialnego i w syntetycznym ujęciu wskazuje jej główne uwarunkowania przestrzenne oraz tendencje rozwojowe. Porównanie z latami poprzednimi daje natomiast możliwość analizy zmian społeczno-gospodarczych, które dokonały się na przestrzeni lat, oraz zachodzących tendencji rozwojowych. Prezentacja aktualnej, wewnętrznej i zewnętrznej, sytuacji gminy w poszczególnych dziedzinach funkcjonowania pozwala również wskazać wyzwania, jakie stoją przed jednostką w kolejnych latach. Dokument Raportu będzie więc przydatny przy kształtowaniu polityk rozwoju przestrzennego i społeczno-gospodarczego gminy oraz przy opracowywaniu analiz i studiów dla potrzeb władz samorządowych. Raport będzie stanowić narzędzie zarządzania umożliwiające efektywne planowanie, alokację środków, okresową ocenę i dostosowanie podejmowanych działań zgodnie ze zmieniającymi się warunkami społeczno-gospodarczymi i zdiagnozowanymi potrzebami. Może on również stanowić element stałego monitoringu rozwoju jednostki budowanego przez samorząd gminny. Zawarta w nim wielowymiarowa analiza pozwalająca na identyfikację sił, słabości, szans i zagrożeń rozwoju gminy może również zostać wykorzystana w dalszej analizie strategicznej. Dokument ten stanowi raport otwarcia dla wprowadzonego nowelizacją¹ Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym² *Raportu o stanie gminy*, który obejmuje podsumowanie działalności wójta, a w szczególności realizację polityk, programów i strategii, uchwał rady gminy i budżetu obywatelskiego w roku poprzedzającym.

Zakres tematyczny. Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego i rozwoju społeczno-gospodarczym zawiera wielowymiarową analizę społeczną, ekonomiczną, przestrzenną, infrastrukturalną i instytucjonalną oraz szczegółowe informacje o wielu dziedzinach ważnych dla funkcjonowania gminy. Obejmuje między innymi prezentację procesów zachodzących w gospodarce narodowej z uwzględnieniem zjawisk istotnych z punktu widzenia rozwoju: procesów demograficznych, tendencji na rynku pracy i zachowań podmiotów gospodarczych. W 14 blokach tematycznych prezentuje on informacje o stanie zagospodarowania i trendach rozwojowych oraz porównuje je do wielkości powiatowych, regionalnych i krajowych. Informacje zostały podzielone na bloki tematyczne obejmujące takie obszary jak:

¹ Ustawa z dnia 11 stycznia 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych (Dz.U. 2018 poz. 130).

² Dz. U. z 2018 r. poz. 994, 1000, 1349 i 1432.

- środowisko przyrodnicze
- demografia i mieszkalnictwo
- gospodarka i rynek pracy
- oświata i wychowanie
- kultura i ochrona dziedzictwa narodowego
- turystyka, sport i rekreacja
- ochrona zdrowia
- pomoc społeczna i bezpieczeństwo publiczne
- komunikacja i transport
- infrastruktura techniczna
- współpraca wewnętrzna i zewnętrzna
- planowanie przestrzenne
- gospodarka finansowa i wartość mienia
- system zarządzania strukturami samorządu

Analizowane obszary zawierają ponadto: tendencje zmian, ocenę mocnych i słabych stron, w tym identyfikację podstawowych problemów oraz informację nt. finansowania. Statystyczny obraz gminy zaprezentowany został w oparciu o zestaw wskaźników zarówno w układzie tabelarycznym, jak i w postaci wykresów.

Zakres czasowy. Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego i rozwoju społeczno-gospodarczym gminy został opracowany przy wykorzystaniu najbardziej aktualnych danych pochodzących ze statystyki publicznej (GUS, BDL) oraz w oparciu o informacje i materiały uzyskane z wydziałów urzędu, jednostek organizacyjnych i innych instytucji działających na terenie gminy. Ocena zjawisk i zmian zagospodarowania dokonana została poprzez porównanie stanu z obecnego, tj. głównie roku 2018 lub 2017 przy braku dostępu do aktualniejszych danych, ze stanem z roku 2012. Pozwoliło to na przedstawienie aktualnej informacji o stanie zagospodarowania i rozwoju społeczno-gospodarczym jednostki terytorialnej oraz wskazanie najistotniejszych tendencji zmian zachodzących na jej terenie.

Wykaz użytych skrótów:

CODGIK	Centralny Ośrodek Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej	PIG	Państwowy Instytut Geologiczny
DWKZ	Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków	RDOŚ	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
DZMiW	Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych	RPOWD	Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego
GUS	Główny Urząd Statystyczny	RWD	Ramowa Dyrektywa Wodna
IUNG	Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach	SUIKZP	Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego
JCWP	Jednolite Części Wód Powierzchniowych	UE	Unia Europejska
MPZP	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego	WIOŚ	Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska

1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY

1.1. Położenie administracyjne

Gmina Czarny Bór położona jest w zachodniej Polsce, w południowej części województwa dolnośląskiego, w zachodniej części powiatu wałbrzyskiego. Graniczy od północy z gminami Marciszów i Stare Bogaczowice, od wschodu z gminą Boguszków-Gorce, od południa z gminą Mieroszów oraz od zachodu z gminą Kamienna Góra. Czarny Bór zlokalizowany jest w strefie przygranicznej z Republiką Czeską – w odległości około 12 km od przejścia granicznego w Lubawce i Golińsku. Gmina leży około 93 km od stolicy regionu – miasta Wrocławia, w pobliżu głównych miast: Kamienna Góra 8,7 km, Wałbrzych 16 km, Jelenia Góra 43 km, Legnica 70 km, a od Czeskiego Trutnowa dzieli ją około 38 km.

POWIERZCHNIA: 6 640 ha

LUDNOŚĆ: 4 858 osób

ODLEGŁOŚCI: 93 km Wrocław

70 km Legnica

43 km Jelenia Góra

38 km Trutnov (RC)

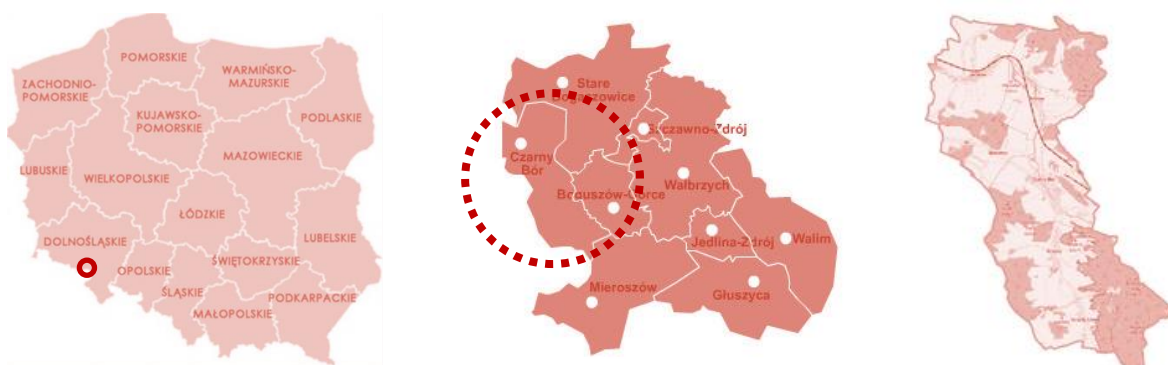
16 km Wałbrzych

8,7 km Kamienna Góra

POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE:

50°46'N 16°08'E

SCHEMAT 1. Położenie gminy na tle Polski, województwa dolnośląskiego i powiatu wałbrzyskiego [2018].

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.wikipedia.org.

Zewnętrzne połączenia komunikacyjne gminy zapewnia droga wojewódzka nr 367, relacji: Jelenia Góra – Kamienna Góra – Wałbrzych, stanowiąca główną oś komunikacyjną gminy na kierunku wschód-zachód i mająca podstawowe znaczenie dla powiązań komunikacyjnych w skali lokalnej i regionalnej. Na osi północ-południe powiązania komunikacyjne gminy umożliwia droga powiatowa relacji: Jaczków – Grzędy. Przez obszar gminy przebiega linia kolejowa nr 274, relacji: Wrocław – Wałbrzych – Jelenia Góra – Zgorzelec, z przystankiem w Witkowie. Położenie w strefie przygranicznej zapewnia gminie obsługę lotnisk cywilnych zlokalizowanych na terenie województwa dolnośląskiego i Republiki Czeskiej. W promieniu zasięgu około 110 km i maksymalnym czasie dojazdu do 2 h znajdują się dwa porty lotnicze o znaczeniu krajowym i międzynarodowym: Wrocław-Strachowice oraz Airport-Pardubice.

1.2. Struktura funkcjonalno-przestrzenna

Gmina Czarny Bór w swoich granicach administracyjnych zajmuje powierzchnię 6 640 ha, co stanowi 15,4% powiatu wałbrzyskiego. Strukturę osadniczą tworzy Czarny Bór – największa miejscowość na obszarze gminy będąca ośrodkiem administracji i usług (2,1 tys. mieszkańców) oraz 5 miejscowości: Witków (988 osób), Borówno (528 osób), Grzędy (519 osób), Jaczków (467 osób) oraz Grzędy Górne (175 osób).

Oś obszaru gminy wyznacza rzeka Lesk wraz z dopływem Grzędzkim Potokiem. Lasy skupione są na obrzeżach gminy, w północno-wschodniej i południowo – wschodniej części, zajmując okalające ją pasma górskie. Za wyjątkiem wsi Borówno układ osadniczy gminy, wraz z jej głównym ośrodkiem – Czarnym Borem rozwinął się w dolinie Leska i Grzędzkiego Potoku. Miejscowości zachowały historycznie ukształtowany układ zabudowy.

TABELA 1. Wykaz miejscowości wraz z liczbą mieszkańców (pobyt stały) wg stanu na 31.12 [2012-2018].

Lp.	Nazwa miejscowości	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Zmiana 2012-2018	Zmiana 2017-2018
1.	Borówno	487	492	503	515	514	518	528	8,4%↑	1,9%↑
2.	Czarny Bór	2 143	2 132	2 130	2 119	2 132	2 117	2 104	-1,8%↓	-0,6%↓
3.	Grzędy	541	530	528	527	529	526	519	-4,1%↓	-1,3%↓
4.	Grzędy Górne	168	177	178	173	172	173	175	4,2%↑	1,2%↑
5.	Jaczków	486	482	483	472	474	467	467	-3,9%↓	0,0%
6.	Witków	1 004	1 014	1 013	1 014	1 013	1 005	988	-1,6%↓	-1,7%↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Czarny Bór.

W strukturze użytkowania gruntów w gminie ogółem największą powierzchnię zajmują użytki rolne o powierzchni 3 782 ha, czyli 57% powierzchni gminy, oraz grunty leśne o powierzchni 2 461 ha (37,1%). Grunty zabudowane i zurbanizowane zajmują 5,1% powierzchni gminy (339ha). Pozostały obszar stanowią grunty pod wodami (37 ha, 0,6%) oraz nieużytki (21 ha, 0,3%).

TABELA 2. Struktura użytkowania gruntów [2014].

Powierzchnia [ha]:	powierzchnia ogółem	użytki rolne	grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione	grunty pod wodami	grunty zabudowane i zurbanizowane	nieużytki	tereny różne
powierzchnia [ha]	6 640	3 782	2 461	37	339	21	0
procentowy udział [%]	100,0	57,0	37,1	0,6	5,1	0,3	0,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

2. SYSTEM ZARZĄDZANIA STRUKTURAMI SAMORZĄDU

2.1. Organizacja systemu zarządzania gminą

Mieszkańcy gminy Czarny Bór tworzą z mocy prawa **lokalną wspólnotę samorządową**. Organami samorządu gminy jest **Rada Gminy** (15 Radnych) – organ stanowiący i kontrolny wykonujący swoje zadania przy pomocy 6 statutowych komisji oraz **Wójt Gminy** pełniący rolę organu wykonawczego. Kontakty władz samorządowych z mieszkańcami zapewniane są zarówno w sposób zinstytucjonalizowany, poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi, szkołami, itd., jak również poprzez bezpośrednie spotkania władz z mieszkańcami, przyjmowanie wniosków i skarg, dyżury pełnione przez radnych oraz wyspecjalizowane służby Urzędu Gminy, a także za pośrednictwem mediów.

Organ uchwałodawczy. Rada Gminy jest organem stanowiącym i kontrolnym na terenie Gminy Czarny Bór. W ramach swoich kompetencji podejmuje ona uchwały charakteru prawnym, w tym przepisy gminne, budżet gminy, uchwały o wyborze członków organów gminy. Do właściwości rady należą wszystkie sprawy będące w zakresie działania gminy, o ile ustawy nie stanowią inaczej. Organizację wewnętrzną i tryb pracy rady i jej organów określa statut gminy.

Radni Gminy Czarny Bór VII kadencji 2014-2018:

– Sylwestra Wawrzyniak – Przewodnicząca Rady Gminy	– Andrzej Florian
– Krystyna Stawiarska – Wiceprzewodnicząca Rady Gminy	– Wiesława Wilk
– Marzena Łatka	– Tomasz Kosek
– Marta Nieć	– Edyta Szczepaniak
– Monika Romanik	– Edward Kiełbasa
– Stanisław Pogwizd	– Waldemar Poręba
– Dariusz Malinowski	– Katarzyna Rolka
	– Arkadiusz Wodziak - Radny Gminy

Radni Gminy Czarny Bór VIII kadencji 2018-2023:

– Marzena Łatka – Przewodnicząca Rady Gminy	– Wiesława Wilk
– Krystyna Stawiarska – Wiceprzewodnicząca Rady Gminy	– Tomasz Kosek
– Katarzyna Ladenberger	– Barbara Osiadły
– Stanisław Pogwizd	– Mariusz Truszczyński
– Stanisław Stąpor	– Artur Mazurek
– Andrzej Florian	– Waldemar Poręba
– Monika Romanik	– Krzysztof Kaczanowski
	– Dorota Kaziuk

Komisje Rady Gminy Czarny Bór: Komisja Rewizyjna; Komisja Skarg, Wniosków i Petycji; Komisja Budżetu, Strategii Rozwoju i Promocji Gminy; Komisja Oświaty, Kultury, Sportu i Zdrowia; Komisja Spraw Społecznych, Rolnictwa i Ochrony Środowiska; Komisje Doraźne.

Organ wykonawczy. Wójt Gminy stanowi organ wykonawczy Rady Gminy. Zgodnie z ustawą wykonuje on uchwały rady oraz zadania gminy określone przepisami prawa, m.in.: gospodarowanie mieniem gminy, wykonywanie budżetu, zatrudnianie i zwalnianie kierowników gminnych jednostek organizacyjnych. Obecnie w skład władz Gminy Czarny Bór wchodzi 4 członków:

- Wójt Gminy – Adam Górecki,
- Zastępca Wójta Gminy – Dorota Skibska,
- Sekretarz Gminy – Tomasz Gromala,
- Skarbnik Gminy – Paweł Twardowski.

Wójt Gminy nadzoruje zadania realizowane przez przydzielone im wydziały Urzędu Gminy i pośrednio podporządkowane im gminne jednostki organizacyjne oraz wydzielone stanowiska. Strukturę organizacyjną umożliwiającą Zarządowi Gminy wypełnianie swoich zadań na terenie gminy Czarny Bór stanowią: Urząd Gminy i jednostki organizacyjne gminy:

- Biblioteka + Centrum Kultury w Czarnym Borze,
- Gminny Zespół Szkolno-Przedszkolny w Czarnym Borze,
- Ośrodek Pomocy Społecznej w Czarnym Borze,
- Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Czarnym Borze.

2.2. Dokumenty strategiczne i programowe

Zgodnie z przyjętą do realizacji w 2011 roku **Strategią rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020**, misją Gminy Czarny Bór jest tworzenie przyjaznej przestrzeni życiowej z doskonałą i dobrze zarządzaną infrastrukturą społeczną, techniczną i gospodarczą w oparciu o energię mieszkańców oraz zasoby lokalne. W toku wdrażania strategii realizowane są działania i inwestycje mające na celu rozwój w obszarach turystyki i ekologii, kultury i sportu, infrastruktury technicznej oraz infrastruktury społecznej. Działania i inwestycje zrealizowane w 2018 roku w ramach Strategii rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020 oraz poszczególnych branżowych programów, planów i uchwał wskazane zostały w poszczególnych rozdziałach dokumentu raportu.

OBSZAR	STRATEGIE, POLITYKI, PLANY, PROGRAMY		
	Nazwa dokumentu	Uchwała przyjmująca	Realizacja 2018
DOKUMENTY STRATEGICZNE	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020	Uchwała Nr XII/57/2011 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 22 grudnia 2011 r.	✓ Rozdziały 3-15, w tym inwestycje i działania
OCHRONA ŚRODOWISKA	Plan gospodarki niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla gminy Czarny Bór z uwzględnieniem zapisów części wspólnej Planu dla Aglomeracji Wałbrzyskiej	Uchwała Nr XI/60/2015 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 24 września 2015 r.	✓ Rozdziały 3 i 12, w tym inwestycje i działania
	Program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Czarny Bór na lata 2014-2032	Uchwała Nr XLVI/230/2014 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 7 listopada 2014 r.	✓ Rozdział 3, w tym inwestycje i działania
KULTURA I OCHRONA DZIEDZICTWA NARODOWEGO	Gminna Ewidencja Zabytków	Zarządzenie Wójta Gminy Czarny Bór 74/2018 z dnia 7 czerwca 2018 r.	✓ Rozdział 7, w tym inwestycje i działania
OCHRONA ZDROWIA	Gminny Program Przeciwdziałania Alkoholizmowi i Narkomanii na terenie Gminy Czarny Bór na 2018 rok	Uchwała Nr XL/208/2017 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 29 stycznia 2015 r.	✓ Rozdziały 9 i 10, w tym inwestycje i działania
POMOC SPOŁECZNA I BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	Gminny program wspierania rodziny w Gminie Czarny Bór na lata 2015-2017	Uchwała Nr IV/19/2015 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 21 stycznia 2013 r.	✓ Rozdział 10, w tym inwestycje i działania
	Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie i ochrony ofiar przemocy w rodzinie w Gminie Czarny Bór na lata 2014-2018	Uchwała Nr XXVII/189/2014 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 6 lutego 2014 r.	✓ Rozdział 10, w tym inwestycje i działania

OBSZAR	STRATEGIE, POLITYKI, PLANY, PROGRAMY			
PLANOWANIE PRZESTRZENNE	Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Czarny Bór	Uchwała Nr XXVI/120/2013 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 21 stycznia 2013 r.	✓	Rozdział 14, w tym inwestycje i działania
WSPÓŁPRACA WEWNĘTRZNA I ZEWNĘTRZNA	Roczny Program Współpracy Gminy Czarny Bór z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rok 2018	Uchwała Nr XXXIX/204/2017 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 30 listopada 2017 r.	✓	Rozdziały 7, 8 i 13, w tym inwestycje i działania
GOSPODARKA FINANSOWA	Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy Czarny Bór	Uchwała Nr III/23/2018 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 20 grudnia 2018 r.	✓	Rozdział 15, w tym inwestycje i działania

2.3. Promocja gminy

Działania promocyjne Gminy Czarny Bór realizowane są wielotorowo:

- ✓ Na przestrzeni ostatnich lat Gmina jest zdobywcą wielu certyfikatów, w tym m.in.:
 - Certyfikat w Plebiscycie „Euro-Gmina” dla Gminy Czarny Bór – Lidera Przedsiębiorczości,
 - Certyfikat „Przyjazny Urząd” w ramach projektu Profesjonalizm w zarządzaniu dolnośląskim urzędem” – współfinansowany ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego,
 - Certyfikat dla „Samorządu wspierającego Szkoły z Pasją” realizowany przez Ministerstwo Edukacji Narodowej.
- ✓ Gmina uzyskała wyróżnienia i nagrody: Dolnośląski Klucz Sukcesu dla Najbardziej Gospodarnej Gminy Wiejskiej (2015), Plebiscyt Samorządowy Kompas Lider Roku w kategorii Inwestycja: budowa Centrum Bibliotecznego-Kulturalnego (2015), Nagroda Federacji Rozwoju Demokracji Lokalnej za wybitne osiągnięcia o charakterze kulturalnym i kulturotwórczym (2015), Plebiscyt Słowa Sportowego „Najbardziej usportowiona gmina na Dolnym Śląsku” (2018). Wyróżnienia dla wójta gminy – Adam Górecki – członek Zarządu Polskiego Związku Biathlonu. Laureat wielu odznaczeń i wyróżnień, w tym m.in.: Złota Odznaka Polskiego Związku Zapaśniczego (2014), Medal Komisji Edukacji Narodowej za szczególne zasługi dla oświaty i wychowania (2015), Odznaka Zasłużony dla Związku Kombatantów (2016), Medal Polskiego Związku Biathlonu za rozwój biathlonu na Dolnym Śląsku (2018).
- ✓ Informacje o Działalności Urzędu publikowane są na prowadzonej stronie www.czarny-bor.pl oraz na Facebooku – funpage: Gmina Czarny Bór.
- ✓ Gmina włącza się w działalność prospołeczną. W 2018 i 2019 roku uczestniczyła w ogólnopolskiej akcji Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy organizując jej finał w Gminnym Zespole Szkolno-Przedszkolnym, podczas którego udało się uzbierać w latach kolejno ponad 20.000,00 i 24.000,00 zł.
- ✓ Gmina jest organizatorem wielu imprez o zasięgu gminnym (Spotkanie Noworoczne, Gminny Dzień Kobiet, Dzień Seniora, Jubileusze Par Małżeńskich), regionalnym (Dolnośląskie Święto Pieroga (w ubiegłym roku już XV edycja), Festyn Sportu „Szukamy następców naszych Olimpijczyków (impreza wpisana w kalendarz Dolnośląskiego Związku Kolarskiego) i ogólnopolskim (Mistrzostwa Polski w Biathlonie Letnim, Półmaraton Górski „Z flagą na Trójgarbie”).
- ✓ Biblioteka+ Centrum Kultury w Czarnym Borze jest laureatem plebiscytu prowadzonego przez Radio Wrocław TOP5 dolnośląskich bibliotek (2017).
- ✓ Gmina przynależy do: Aglomeracji Wałbrzyskiej, Lokalnej Grupy Działania Kwiat Lnu, Związku Gmin Wiejskich.

3. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

3.1. Tło geograficzne

Położenie geograficzne. Zgodnie z podziałem fizycznogeograficznym³ gmina Czarny Bór zlokalizowana jest w prowincji Masywu Czeskiego, w makroregionie Sudety Środkowe. Część południowo-zachodnia gminy położona jest w obrębie mezoregionu Bramy Lubawskiej, na terenie Kotliny Kamiennogórskiej, część zachodnia, północna i wschodnia w obrębie Gór Wałbrzyskich, natomiast część zachodnia i południowo-wschodnia na terenie Gór Kamiennych.

POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE:

Prowincja: Masyw Czeski (33)

Podprowincja: Sudety z Przedgórzem Sudeckim (332)

Makroregion: Sudety Środkowe (332.4-5)

Mezoregion: Brama Lubawska (332.41),
Góry Wałbrzyskie (332.42),
Góry Kamienne (332.43)

SCHEMAT 2. Podział fizycznogeograficzny.

Źródło: opracowanie na podstawie www.eko.wbu.wroc.pl.

Rzeźba terenu na obszarze gminy jest bardzo urozmaicona. Na obrzeżach Czarnego Boru występują pasma górskie, należące do gór niskich, o zróżnicowanym charakterze. W ukształtowaniu terenu wyraźnie zaznacza się szerokie obniżenie doliny Leska oraz jego lewego dopływu – Grzędzkiego Potoku. Najwyżej położone miejsce na terenie gminy zlokalizowane jest na północnym zboczu Lesistej Wielkiej poniżej wierzchołka – 852,5 m n.p.m., natomiast najniższy punkt znajduje się w korycie Leska poniżej Jaczkowa – 434 m n.p.m.

Budowa geologiczna jest tu bardzo pluralistyczna, co wynika ze zróżnicowanej tektoniki i litologii podłoża. Obszar gminy położony jest w obrębie depresji śródsudeckiej, która tworzyła się w okresie od dolnego karbonu po górną kredę wypełniając się utworami skalnymi o różnym charakterze. Utwory wulkaniczne, należące do formacji wulkanicznej Gór Kamiennych, budujących najwyższe wzniesienia na obszarze gminy, reprezentują dolny perm i zbudowane są z melafirów. Góry Kamienne stanowią również wychodnię pokładowej żyły porfirowej, która obrzeża nieckę środkowsudecką. Czwartorzęd reprezentowany jest głównie przez gliny zwałowe występujące jako zwarte pokrywy. Doliny rzeczne wypełniają piaski i żwiry oraz gliny aluwialne. W północnej części gminy występują osadowe i wylewne skały pochodzenia karbońskiego⁴. W seriach karbońskich leżą pokłady węgla kamiennego. Pozostałą część obszaru zajmują serie skał permskich⁵.

³ Geografia regionalna Polski, J. Kondracki, Warszawa 2002.

⁴ Osadowe: szarogłazy, zlepieńce, mułowce i iłowce; wylewne: eyolity i trachybazalty.

⁵ Osadowe: piaskowce, miejscami zlepieńcowate, dolomity, szarogłazy, fanglomeraty porfirowo- gnejsowe, wulkanicznych: tufy ryolitowe, trachity i trachybazalty.

Klimat. Warunki klimatyczne na obszarze gminy są silnie zdeterminowane wysokością terenu, relacji form dolinnych i grzbietów, ekspozycji na oddziaływanie wiatru i promieniowania słonecznego oraz występowaniem szaty roślinnej. Średnia temperatura roczna wynosi tu 5-6°C, a opady roczne 700-800 mm. Średnia roczna liczba dni z pokrywą śnieżną to 60-80 dni, a grubość pokrywy śnieżnej 20-30 cm (dodatkowo w Górach Kamiennych występują wysokie opady 800-900 mm i długo zalegająca pokrywa śnieżna). Przeważają wiatry z kierunku zachodniego na wschód. Średnia roczna prędkość wiatru na wysokości 10 m nad powierzchnią gruntu wynosi od 5 do 7,5 m/s. Wiejące w chłodnej połowie roku południowe wiatry mają często cechy typu bora, wiatru chłodnego i wiejącego ze znaczną siłą.

Wody podziemne na terenie gminy występują w dwóch strefach – wody szczelinowe i rumoszowe płyną w skałach krystalicznych masywów górskich i gromadzą się w cienkiej pokrywie zwietrzelinowej i w spękaniach skalnych, a zasobne w wody warstwowe w skałach osadowych obniżeniach. Jedyne główne użytkowe piętro wodonośne związane z czwartorzędem, występuje w dolinie rzeki Lesk na głębokości 5-15 m. Na obszarze gminy zlokalizowany jest Główny Zbiornik Wód Podziemnych (GZWP) nr 343 „Dolina Bobru” (Marciszów), wymagający szczególnej ochrony o projektowanym statusie najwyższej ochrony (ONO) oraz GZWP nr 342 „Niecka wewnątrzsudecka Krzeszów”. **Wody powierzchniowe.** Obszar gminy położony jest w dorzeczu Odry, na terenie zlewni prawobrzeżnych dopływów Bobru: Lesku i Zadrnej (północno-zachodnia część gminy) oraz zlewni rzeki Strzegomki, stanowiącej lewobrzeżny dopływ Bystrzycy. Główną oś hydrograficzną obszaru gminy wyznacza rzeka Lesk, której lewobrzeżne dopływy to: Mianka (Borówno), Grzędzki Potok (Czarny Bór) i prawobrzeżne: Jabłonica i Czerwony Strumień (Czarny Bór). Lesk w przeważającej części jest uregulowany i otoczony zabudową, a w północnej części obszaru gminy płynie szeroką doliną i ma charakter zbliżony do naturalnego. **Wody stojące** na obszarze gminy obejmują głównie duże zbiorniki poeksploatacyjne kruszywa, zlokalizowane w obrębach Jaczków, Witków oraz Grzędy (Zalew Grzędy). Na **system przeciwpowodziowy** na terenie gminy składają się: regulacja odcinka koryta rzeki Lesk, zbiornik wodny w Grzędach i stawy. Wodami powodziowymi rzeki Lesk i jej dopływów zagrożone są wsie Czarny Bór, Witków, Jaczków i Grzędy.

Gleby. Na terenie gminy występują gleby górskie, o dużej zawartości części szkieletowych, odczynie alkalicznym, stosunkowo korzystnej pojemności wodnej i zróżnicowanej przydatności rolniczej. Dominują gleby bielcowe i bielice, a na niewielkich powierzchniach występują również gleby brunatne właściwe i brunatne kwaśne. Wzdłuż rzeki Lesk występują gleby aluwialne. Na terenie gminy przeważają gleby słabej IV klasy bonitacyjnej. W rejonie obniżeniach występują dużymi płacami najlepsze gleby, w postaci kompleksu zbożowego górskiego, klasy IVa i IVb, lokalnie IIIb, zalegające dużymi płacami w rejonie obniżeniach. W obrębie niższych partii górskich dominują gleby kompleksu zbożowo-pastewnego górskiego, w przewadze IVb klasy gruntów ornych, stanowiące tereny o wystarczających warunkach glebowo-morfologicznych dla prowadzenia gospodarki rolnej. Wyższe partie górskie, nachylone stoki zajmują gleby słabsze, kompleksu przeważnie owsiano-pastewnego górskiego, głównie V-VI klasy gruntów ornych, predestynowane do wykorzystania głównie jako pastwiska. W dolinach rzecznych występują mady górskie, lokalnie gleby glejowo-murszowe, wykorzystywane jako trwałe użytki zielone – pastwiska. Przeważają utwory charakteryzujące się niewielką zasobnością substancję organiczną i kwaśnym lub silnie kwaśnym odczynem. Podatność gruntów na erozję powierzchniową w gminie jest duża i mocno zróżnicowana – 34,5% powierzchni użytków rolnych zagrożonych erozją.

Surowce naturalne. Na terenie gminy występują 3 udokumentowane złoża melafiru: „Borówno”, „Grzędy” i „Czarny Bór”; 3 złoża kruszywa naturalnego: „Sędziszów II”, „Sędziszów III”, „Jaczków” i 1 węgla kamiennego „Wiktoria”. Dla złóż „Borówno”, „Grzędy”, „Sędziszów II”, „Sędziszów III” obowiązują utworzone dla ich eksploatacji tereny i obszary górnicze: „Borówno I” i „Grzędy I”, „Sędziszów II”, „Sędziszów III”. Melafir w złożach „Grzędy” i „Borówno” stanowi surowiec o bardzo dobrej jakości do produkcji kruszyw dla potrzeb drogownictwa i kolejnictwa. W pobliżu miejscowości Czarny Bór występuje również złożo porfiry „Gorce”, którego teren górniczy „Gorce I” położony jest częściowo w obszarze wsi Czarny Bór, a w Witkowie złożo bazaltu.

Flora. Lasy skupione są na obrzeżach gminy i porastają pasma górskie. Występują tu lasy terenów górskich: bory i lasy mieszanne, w których dominuje świerk pospolity, a rzadziej: dąb szypułkowy, brzoza brodawkowata, buk zwyczajny, klon jawor, sosna zwyczajna. Najwięcej zasobów drzewnych tworzy drzewostan w wieku od 61-80 lat i 80-100 lat. Drzewostany te są mało odporne na szkodliwe działanie wiatrów i szkodników. Dominującym zbiorowiskiem potencjalnym lasów jest zespół kwaśnej buczyny górskiej, las bukowy z domieszką jaworu, świerka i jodły oraz z ubogim florystycznie runem. Żyźniejsze siedliska zajmuje zespół żyznej buczyny sudeckiej, w którym oprócz buka występuje jawor, klon, lipa, jesion z bogatym runem. W dolinach cieków wodnych występują: podgórski łęg jesionowy, z dominującym jesionem lub rzadziej olszą czarną lub szarą, nadrzeczna olszyna górską, zbiorowisko z przeważającą olszą szarą oraz domieszką świerka, jesionu i jaworu. Najuboższe siedliska zajmuje bór jodłowo-świerkowy. Na obszarze gminy występują również zbiorowiska antropogeniczne: sztuczne świerczyny, zespoły polne i łąkowe. Obszar gminy jest ubogi pod względem występowania chronionych i rzadkich gatunków roślin i grzybów oraz różnorodności siedlisk, co wynika z rolniczego wykorzystania większości terenu oraz gospodarki leśnej, gdzie dominują monokultury świerkowe. Na tereny zieleni urządzonej składają się: 2 założenia parkowe (park przypałacowy w Czarnym Borze i park dworski we wsi Jaczków)⁶, stanowią interesujące układy dendrologiczne. Ciągi zadrzewień przydrożnych złożone są głównie z lip, klonów, kasztanowców i topól.

Fauna. Wśród ssaków występujących na terenie gminy większość stanowią gatunki pospolite, takie jak: sarna, lis, kuna domowa, zasiedlające cały obszar. Ssaki leśne związane są z większymi kompleksami leśnymi, w tym z lasami w Masywie Trójkarbu, Masywie Dzikowca i Lesistej, gdzie oprócz gatunków typowych: wiewiórki, popielicy, kuny leśnej, utrzymuje się większość populacji jeleni i dzików. Mniejsze lasy i zadrzewienia preferowane są przez borsuka. Zachowane, niezabudowane odcinki potoku Lesk są miejscem występowania bobra, karczownika, tchórza, a w środowiskach podmokłych stwierdzono obecność gronostaja. Na terenie gminy odnotowano występowanie 13 spośród 22 gatunków nietoperzy występujących w Polsce, które podlegają ochronie ścisłej. Ornitofaunę gminy cechują gatunki związane z krajobrazem rolniczym i lasami. Liczna ornitofauna Góry Trójkarb i w Górach Kamiennych, decyduje o bogactwie ornitofauny leśnej gminy. Natomiast obszary podmokłych łąk w okolicy wsi Grzędy, Grzędy Górne oraz Witków to najważniejsze miejsca lęgowe ptaków związane z krajobrazem otwartym – derkacza, przepiórki, świerszczaka.

Na obszarze Gminy Czarny Bór ustanowione zostały następujące **formy ochrony przyrody**:

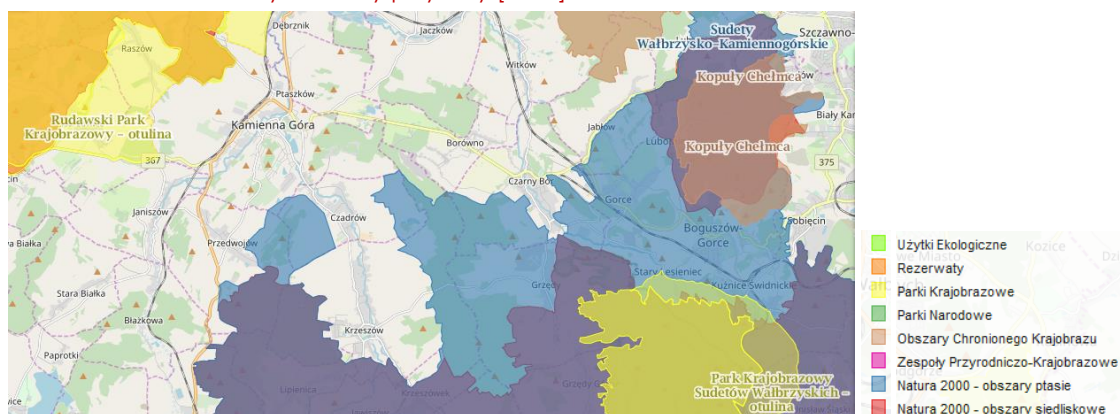
- Park Krajobrazowy Sudetów Wałbrzyskich – zlokalizowany w południowo-wschodniej części gminy, w tym część Masywu Dzikowca i Lesistej,
- Obszar Chronionego Krajobrazu Masyw Trójkarbu (Kopuły Chełmca, Trójkarbu i Krzyżowej Góry), którego zachodnia i południowa część znajduje się w północno-wschodniej części gminy,
- projektowany Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Natura 2000 PLH 020038 „Góry Kamiennie” – ważny dla ochrony rzadkich w Polsce podgórskich łąk *Polygono-Trisetion*, obejmujący południowo-wschodni fragment gminy Czarny Bór we wsi Grzędy i Grzędy Górne,
- Obszar Specjalnej Ochrony ptaków Natura 2000 PLBo20010 „Sudety Wałbrzysko – Kamiennogórskie”.

Obszary cenne pod względem faunistycznym na terenie gminy stanowią również użytki ekologiczne: „Łąki mokradłowe nad Ciekliną” w Jaczkowie, „Lasy stokowe nad Leskiem w Witkowie”, „Olszyna w dolinie Mianki” na granicy Jaczkowa i Borówna, „Łąka pełnikowa na Chojniaku” w Jaczkowie, „Gaj czereśniowy na stokach masywu Czuby” w Czarnym Borze, „Masyw Dzikowca i Lesistej” w Grzędach Górnych, „Łąki i olszyny nad Łęczem” w Grzędach oraz zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Pod zamkiem”. Ponadto na terenie gminy ustanowione zostały 3 pomniki przyrody w miejscowości Czarny Bór, obejmujące pojedyncze drzewa (2 lipy drobnolistne i cis pospolity) oraz pomniki przyrody nieożywionej lub stanowiska przyrody nieożywionej (3 skałki porfirowe w Grzędach Górnych i 2 eratyki w Witkowie).⁷

⁶ Cmentarze komunalne w: Jaczkowie, Witkowie, Czarnym Borze, Borównie, Grzędach Górnych; dawny ewangelicki cmentarz w Witkowie oraz cmentarz rodowy rodziny von Portatius w parku w Czarnym Borze.

⁷ Opracowanie na podstawie: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Czarny Bór (Uchwała Nr XXVI/120/2013 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 21 stycznia 2013 r.).

SCHEMAT 3. Obszarowe formy ochrony przyrody [2018].

Źródło: Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, www.gdos.gov.pl.

3.2. Stan środowiska

Jakość powietrza kontrolowana jest poprzez pomiary podstawowych zanieczyszczeń powietrza, dla których określone są dopuszczalne lub docelowe poziomy w powietrzu. Stacje i punkty pomiarowe funkcjonujące w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska zlokalizowane są głównie na terenach miejskich. Zgodnie z przeprowadzoną *Oceną poziomów substancji w powietrzu*⁸, wykonywaną co roku przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, gmina Czarny Bór została zaklasyfikowana do strefy dolnośląskiej (kod PLO204). W 2017 roku, podobnie jak w latach ubiegłych, największym problemem dla całego regionu i gminy są zanieczyszczenia pyłem zawieszonym PM₁₀ (przekroczenia dotyczą zarówno normy średniodobowej jak i średniorocznej) oraz bezno(a)pirenem (silnie kancerogennym wielopierścieniowym węglowodorem aromatycznym). Powyżej poziomu dopuszczalnego w strefie dolnośląskiej kształtowały się również stężenia ozonu i arsenu. Wymienione powyżej zanieczyszczenia zaliczone zostały do klasy C, dla której wymagane jest prowadzenie określonych działań, mających na celu osiągnięcie odpowiednich poziomów tych substancji w powietrzu. Stężenia pozostałych zanieczyszczeń tj. dwutlenku siarki (SO₂), dwutlenku azotu (NO₂), benzenu (C₆H₆), tlenku węgla (CO) oraz metali: ołowiu (Pb), kadmu (Cd) i niklu (Ni) nie przekraczały wartości dopuszczalnych (klasa A). Nadmienić należy jednak, że w sezonie grzewczym obserwuje się wzrost zanieczyszczenia powietrza (SO₂, NO₂ i pyły). Główną przyczyną występowania przekroczeń w okresie zimowym jest emisja z systemów indywidualnego ogrzewania budynków. Inne przyczyny występowania przekroczeń to m.in. ww. emisja zanieczyszczeń z transportu drogowego oraz niezorganizowana emisja pyłu z dróg i terenów przemysłowych. Kopalnia melafiru emituje do powietrza atmosferycznego zanieczyszczenia pyłowe i gazowe, a głównymi źródłami emisji są: zakład przeróbczy, wyrobisko eksploatacyjne i kotłownia. Zasięg zanieczyszczeń ma charakter lokalny. Pył mineralny, emitowany w wyniku działalności kopalni nie zawiera substancji toksycznych i nie stanowi zagrożenia dla terenów rolniczych i leśnych.

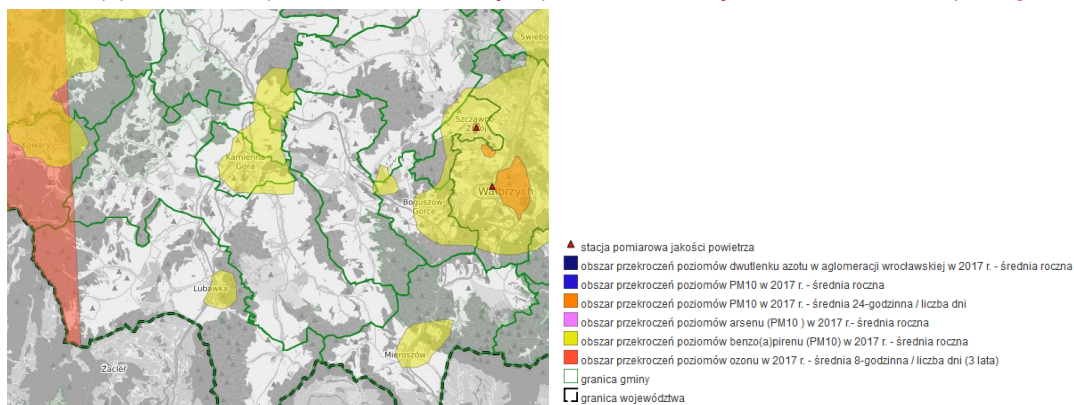
TABELA 3. Klasyfikacja strefy dolnośląskiej wg rodzajów zanieczyszczeń powietrza [2017].

NAZWA STREFY	SYMBOL KLASY WYNIKOWEJ DLA POSZCZEGÓLNYCH ZANIECZYSZCZEŃ											
	SO ₂	NO ₂	CO	Benze n C ₆ H ₆	Ozon O ₃	Pył PM ₁₀	Pył PM _{2.5}	Ołów Pb	Arsen As	Kadm Cd	Nikiel Ni	B(a)P
strefa dolnośląska	A	A	A	A	C	C	A	A	C	A	A	C

Źródło: Ocena jakości powietrza na terenie województwa dolnośląskiego w 2017 roku, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu, Wrocław 2018.

⁸ Ocena poziomów substancji w powietrzu oraz wyniki klasyfikacji stref województwa dolnośląskiego za 2017 r., Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Wrocław 2018.

SCHEMAT 4. Obszary przekroczeń poziomów substancji w powietrzu w województwie dolnośląskim [2017].

Źródło: Wojewódzki Inspektorat Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu, <https://www.wroclaw.pios.gov.pl>.

Jakość wód. Większe ciekі omawianego obszaru są pozanormatywnie zanieczyszczone. Przyczyną tego jest przeciążenie cieków zrzutami zanieczyszczeń z oczyszczalni wraz ze ściekami nieoczyszczonymi i docierających z terenów osadniczych oraz rolniczych. Większy zrzut ścieków w gminie odbywa się przez oczyszczalnię w Czarnym Borze.

3.3. Bilans

+	– walory przyrodnicze, krajobrazowe, geograficzne i turystyczne – zasoby kopalin użytecznych – zbiorniki wody (podziemne i powierzchniowe)
–	– grunty rolne o niskich klasach bonitacyjnych wymagające melioracji – braki w regulacji cieków wodnych – uciążliwości wynikającej z eksploatacji kopalin – zagrożenie powodziowe większości terenów osadniczych

3.4. Inwestycje i działania 2018

W zakresie ochrony środowiska i edukacji ekologicznej w gminie w 2018 roku zrealizowane zostały m.in. następujące inwestycje i działania:

TABELA 4. Najważniejsze inwestycje w zakresie ochrony środowiska zrealizowane w 2018 roku.

Lp.	Nazwa	Lokalizacja	Opis	Nazwa dokumentu będącego podstawą realizacji inwestycji
1	Poprawa efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej na terenie Gminy Czarny Bór	Gmina Czarny Bór	Zadanie to było realizowane w ramach projektu pn. Poprawa efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej na terenie Gminy Czarny Bór obejmowało 4 przedsięwzięcia: -Modernizację energetyczną budynku przy ul. Skalników 5a w Czarnym Borze; -Modernizację energetyczną budynków Gminnego Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Czarnym Borze (dz. nr 779, 576/1, 576/2); -Modernizację energetyczną budynku przy ul. Kamiennogórskiej 22 w Czarnym Borze; -Modernizację energetyczną budynku Ośrodka Kultury, Witków nr 13; Zadania zakończone i oddane do użytku. Wydatki wykonane w 2018 roku: 6.376.665,57 zł UE – RPO WD – ZIT AW dofinansowanie 5.110.153 zł + środki własne	Plan gospodarki niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla gminy Czarny Bór z uwzględnieniem zapisów części wspólnej Planu dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Lp.	Nazwa	Lokalizacja	Opis	Nazwa dokumentu będącego podstawą realizacji inwestycji
2	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie Gminy Czarny Bór	Gmina Czarny Bór (Jaczków, Grzędy, Grzędy Górne)	Budowa 31 szt. przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie Gminy Czarny Bór. Zadanie realizowane jest w ramach zadania inwestycyjnego pn. Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie Gminy Czarny Bór współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej – Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie, Operacja typu Gospodarka wodno-ściekowa w ramach poddziałania Wsparcie inwestycji związanych z tworzeniem, ulepszaniem lub rozbudową wszystkich rodzajów małej infrastruktury, w tym inwestycji w energię odnawialną i oszczędzanie energii, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Wartość umowy z Wykonawcą zadania: 556.698,00 zł	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
3	Likwidacja palenisk węglowych	Gmina Czarny Bór	Zadanie realizowane w toku wdrażania Planu gospodarki niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla gminy Czarny Bór z uwzględnieniem zapisów części wspólnej Planu dla Aglomeracji Wałbrzyskiej w 2018 roku zlikwidowane zostały 24 paleniska węglowe	Plan gospodarki niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla gminy Czarny Bór z uwzględnieniem zapisów części wspólnej Planu dla Aglomeracji Wałbrzyskiej Uchwała Nr XLIV/226/2018 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 29 marca 2018 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji celowej ze środków budżetu gminy Czarny Bór na zadania służące ograniczaniu niskiej emisji w ramach programu priorytetowego pn.: „Ograniczanie niskiej emisji na obszarze województwa dolnośląskiego”
4	Dofinansowanie kosztów usuwania odpadów azbestowych	Gmina Czarny Bór	Dofinansowanie likwidacji wyrobów zawierających azbest w ramach dotacji z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. W 2018 roku wkład własny gminy w realizację zadania z zaangażowaniem środków WFOŚiGW wyniósł 3.935,22 zł.	Program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Czarny Bór na lata 2014-2032
5	Utrzymanie i bieżąca konserwacja drzewostanu na gminnych terenach leśnych	Gmina Czarny Bór	Realizacja zadań w zakresie utrzymania i bieżącej konserwacji drzewostanu na gminnych terenach leśnych. W 2018 roku wydatkowano na ten cel kwotę 9.279,43 zł.	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
6	Akcje informacyjne dot. ekologii	Gmina Czarny Bór	Prowadzenie akcji informacyjnych dot. ekologii wśród mieszkańców gminy, m.in. w zakresie niskiej emisji i selektywnej zbiórki odpadów	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020

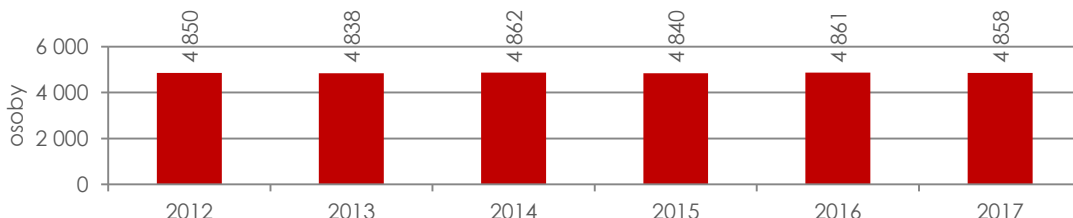
4. DEMOGRAFIA I MIESZKALNICTWO

4.1. Ludność

W 2017 roku gminę wiejską Czarny Bór zamieszkiwało 4 858 osób⁹, co stanowiło 8,6% populacji powiatu wałbrzyskiego i 0,16% populacji Dolnego Śląska. Liczba mieszkańców gminy w porównaniu do 2012 roku niemal nie uległa zmianie (4 850). Gęstość zaludnienia wynosiła znacząco mniej niż przeciętnie w kraju i regionie – 73 osoby/km², na co wpływ ma z pewnością górskie ukształtowanie geograficzne gminy.

STAN LUDNOŚCI:
4 858 mieszkańców
 wzrost liczby mieszkańców
 o **0,16%** od 2012
 gęstość zaludnienia **73 os./km²**

WYKRES 1. Liczba mieszkańców gminy Czarny Bór [2012-2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na obszarze gminy saldo migracji w ruchu wewnętrznym wykazuje zróżnicowanie w poszczególnych latach: w 2017 roku było ujemne i wyniosło -11 osób (42 wymeldowania oraz 53 wymeldowania), podobnie jak w latach 2012 i 2015 (odpowiednio -13 i -20 osób). W analizowany okresie czasu 6 osób zameldowało się z zagranicy na terenie gminy (dwie w 2013 oraz cztery w 2016 roku), natomiast łącznie 15 dokonało wymeldowania za granicę. Podsumowując, w odniesieniu do 1000 mieszkańców, saldo migracji wewnętrznych wyniosło w 2017 roku -2,3 osoby, co na tle wyniku dla powiatu wałbrzyskiego (0,1) oraz Dolnego Śląska (0,9) wskazywało na mniej korzystną sytuację pod tym względem.

TABELA 5. Saldo migracji wewnętrznych i zewnętrznych w gminie Czarny Bór [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
saldo migracji wewnętrznych	-13	9	4	-20	17	-11
saldo migracji zagranicznych	-1	-7	-4	0	3	0
saldo migracji wewnętrznych na 1000 ludności:						
dolnośląskie	0,6	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9
powiat wałbrzyski	-2,3	-2,7	-1,5	-1,0	-0,4	0,1
Czarny Bór	-2,7	1,9	0,8	-4,1	3,5	-2,3

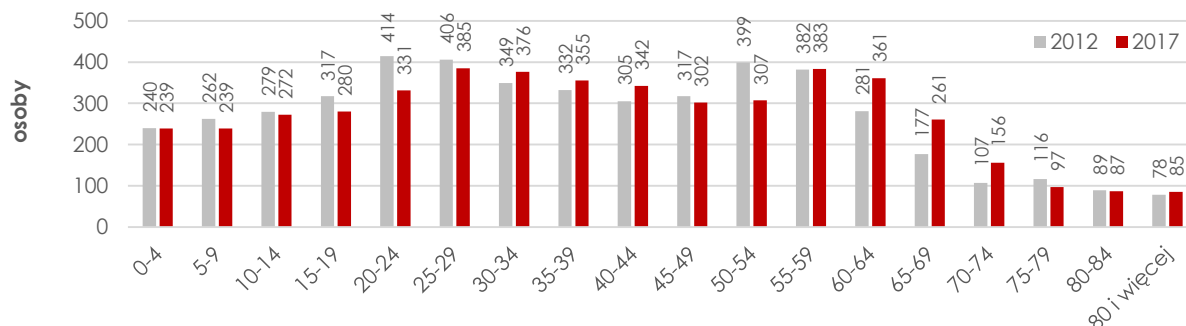
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2017 roku w gminie Czarny Bór przyrost naturalny w przeliczeniu na 1000 mieszkańców był ujemny i wynosił -0,41 osoby. Należy jednak podkreślić, że mimo to był o wiele bardziej korzystny niż średnio w całym powiecie wałbrzyskim (-5,6‰) oraz na Dolnym Śląsku (-1,25‰). Warto zwrócić uwagę również na fakt, że od 2012 roku tylko w 2013 roku odnotowany został na równie niskim poziomie, natomiast w pozostałych latach był zawsze

⁹ Kobiety stanowiły 50,8% populacji w gminie, wskaźnik feminizacji wynosił 103.

dodatni (najwyższy w 2014 roku: 2,9). Jednak zarówno wyniki salda migracji, jak i ruchu naturalnego ludności przełożyły się na spadek liczby mieszkańców gminy w odniesieniu do 1000 osób w latach 2012-2017, wynosząc -0,6 osoby.

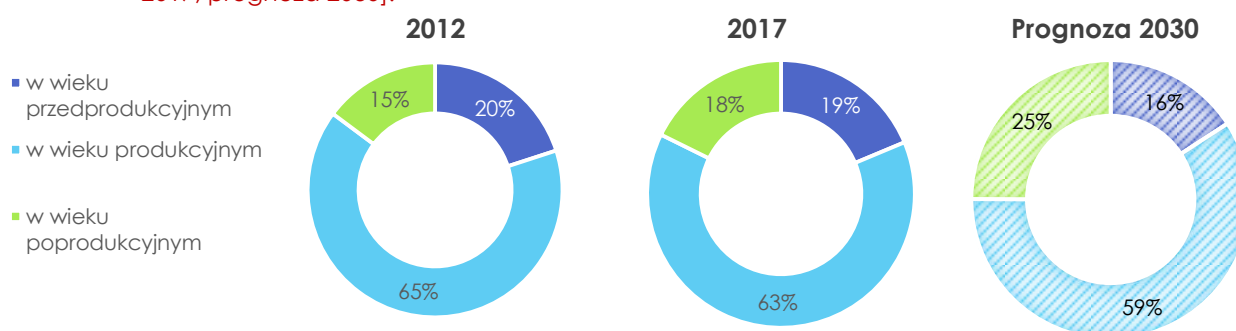
WYKRES 2. Struktura wieku mieszkańców gminy Czarny Bór [2012, 2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

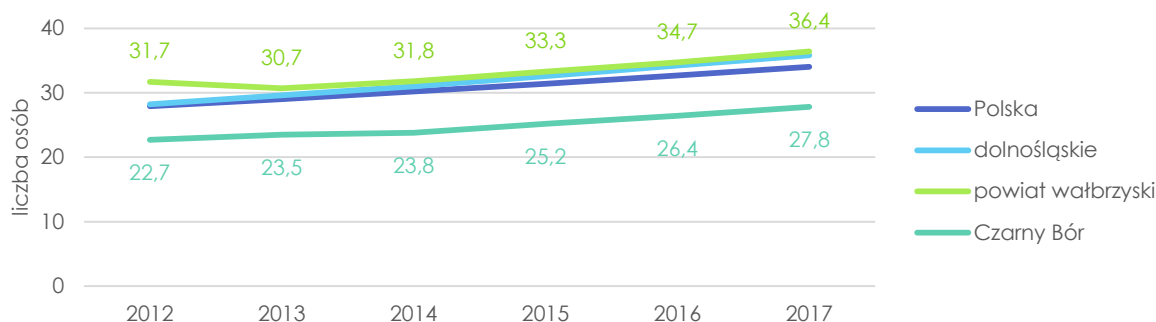
W 2017 roku ludność w wieku produkcyjnym stanowiła 63,6% populacji gminy, czyli więcej niż średnio w kraju i regionie (61,2%). Również udział procentowy ludności w wieku przedprodukcyjnym (18,7%) i poprodukcyjnym (17,7%) przedstawiał się korzystniej niż średnio na Dolnym Śląsku (analogicznie: 16,9% i 21,9%) i w powiecie wałbrzyskim (15,6% i 22,5%). Udział ludności w wieku poprodukcyjnym od 2012 roku wzrósł jednak z 14,8% do wspomnianych powyżej 17,7%. Trwający proces starzenia się ludności widoczny jest we wskaźnikach obrazujących współczynnik obciążenia osobami w wieku poprodukcyjnym. W 2012 roku w gminie Czarny Bór na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 22,7 osób w wieku poprodukcyjnym, a w 2017 roku już 27,8 osób. Było to jednak wynikiem znacznie korzystniejszym niż średnio w kraju (34 os.), w regionie (35,8 os.) oraz powiecie, gdzie na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało aż 36,4 osoby. W 2017 roku wskaźnik starości (odsetek osób w wieku 65 lat i więcej) wynosił 14,1%, co również było znacząco korzystniejszym wynikiem niż średnio w kraju (17), w regionie (17,7) oraz powiecie (18,1), choć od 2012 roku sukcesywnie się zwiększał (od poziomu 11,7%).

WYKRES 3. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem w gminie Czarny Bór [2012, 2017, prognoza 2030].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

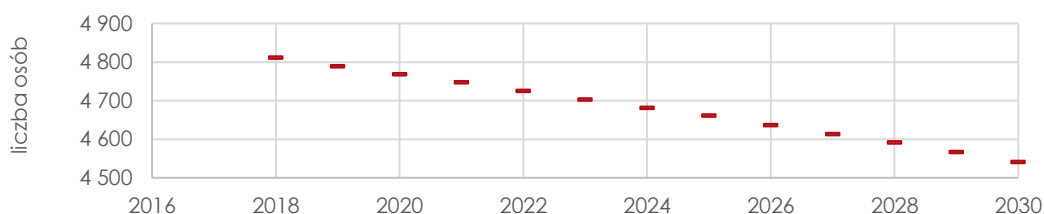
WYKRES 4. Wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym) w gminie Czarny Bór [2012-2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wskaźnik zgonów na 1000 ludności, na poziomie 9,9 był jednak niższy niż średnio w regionie (11) i w Polsce (10,5). Przyczyny zgonów dostępne są jedynie dla poziomu powiatu w ogólnodostępnej statystyce publicznej i wynika z nich, że ogółem w powiecie wałbrzyskim w 2016 roku dominującą ich przyczyną były choroby układu krążenia (41,6%), na kolejnym miejscu znalazły się nowotwory (29,9%), natomiast 5,1% osób zmarło z powodu chorób układu oddechowego.

WYKRES 5. Prognoza liczby ludności ogółem do 2030 roku w gminie Czarny Bór [2016].

Źródło: opracowanie na podstawie Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030, GUS, Warszawa 2017.

Zgodnie z **prognozą demograficzną** GUS¹⁰ liczba ludności na terenie gminy Czarny Bór będzie stale się zmniejszać. Prognozuje się, że przy utrzymaniu obecnych trendów, w 2030 roku gmina będzie liczyć 4 541 mieszkańców. Ekstrapolacja wg ekonomicznych grup wieku wskazuje także na szybki proces starzenia się ludności. Zgodnie z prognozą udział ludności w wieku poprodukcyjnym wzrośnie do 25%, w skutek czego na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadać będzie 69 osób w wieku poprodukcyjnym. Natomiast udział ludności w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym zmniejszy się analogicznie do 59,2% i 15,8%, co niewątpliwie będzie miało wpływ na rynek pracy w gminie.

4.2. Mieszkalnictwo i budownictwo

Zasoby mieszkaniowe na terenie gminy Czarny Bór w 2017 roku tworzyło 1 548 mieszkań o łącznej powierzchni 115 221 m² w 767 budynkach mieszkalnych. Mieszkania te stanowiły 0,13% zasobu mieszkaniowego w regionie i 7% w powiecie wałbrzyskim. Od 2012 roku o 28 wzrosła liczba budynków mieszkalnych oraz o 36 mieszkań, co przełożyło się na wzrost powierzchni użytkowej o 5 012 m². W gminie korzystnie prezentowała się średnia powierzchnia użytkowa 1 mieszkania wynosząca 74,4 m², czyli nieco powyżej średniej w kraju (73,8 m²), regionie (72,4 m²) oraz powiecie wałbrzyskim (65,9 m²). Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania przypadająca na 1 osobę wynosiła 23,7 m², co wskazuje na gorszą sytuację pod tym względem zarówno w porównaniu do Polski (27,8), jak i Dolnego Śląska (29,2). Jest to jednak wynik

ZASOBY MIESZKANIOWE:

- 1 548** mieszkań
- 115 221 m²** powierzchnia użytkowa
- 767** budynków mieszkalnych
- 318,6** mieszkań na 1000 mieszkańców
- 74,4 m²** przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania
- 23,7 m²** przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na osobę

¹⁰ Prognoza ludności gmin do 2030 r. GUS jako punkt wyjścia przyjmuje stan ludności w dniu 31.12.2016 r.

nieznacznie korzystniejszy niż średnia w powiecie wałbrzyskim (26 m²). Dostępność mieszkań w gminie Czarny Bór wynosiła w 2017 roku 318,6 mieszkania na 1000 mieszkańców i była znacznie niższa niż przeciętnie w kraju (375,7), województwie dolnośląskim (402,7) oraz powiecie wałbrzyskim (393,8).

TABELA 6. Zasoby mieszkaniowe gminy Czarny Bór [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
budynki [szt.]	739	744	749	757	758	767	3,8%↑	1,2%↑
mieszkania [szt.]	1 502	1 507	1 523	1 537	1 538	1 548	3,1%↑	0,7%↑
powierzchnia użytkowa mieszkań [m ²]	110 209	110 847	111 929	113 370	113 823	115 221	4,5%↑	1,2%↑
przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania [m ²]	73,4	73,6	73,5	73,8	74,0	74,4	1,4%↑	0,5%↑
przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę [m ²]	22,7	22,9	23,0	23,4	23,4	23,7	4,4%↑	1,3%↑
mieszkania na 1000 mieszkańców [szt.]	309,7	311,5	313,2	317,6	316,4	318,6	2,9%↑	0,7%↑

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wypożyczenie mieszkań. Pod względem wyposażenia mieszkań na terenie gminy 99% miało dostęp do wodociągu (1 532 mieszkania), 91,9% dysponowało własną łazienką (1 422), a 79,9% centralnym ogrzewaniem (1 237). W gaz sieciowy wyposażonych było 259 mieszkań.

WYPOSAŻENIE MIESZKAŃ:

99,0% wodociąg

91,9% łazienka

79,9% centralne ogrzewanie

TABELA 7. Wyposażenie mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne w gminie Czarny Bór [2012-2017].

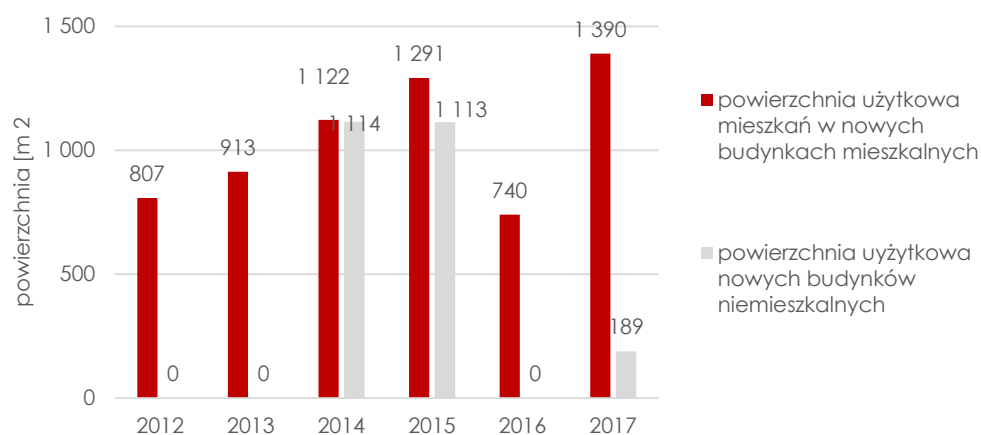
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne [szt.]:								
wodociąg	1 486	1 491	1 507	1 521	1 522	1 532	3,1%↑	0,7%↑
łazienka	1 375	1 380	1 397	1 411	1 412	1 422	3,4%↑	0,7%↑
centralne ogrzewanie	1 190	1 195	1 212	1 226	1 227	1 237	3,9%↑	0,8%↑
gaz sieciowy	232	236	247	253	255	259	11,6%↑	1,6%↑
Mieszkania wyposażone w instalacje w % ogółu mieszkań [%]:								
wodociąg	98,9	98,9	98,9	99,0	99,0	99,0	0,1 pkt%↑	–
łazienka	91,5	91,6	91,7	91,8	91,8	91,9	0,4 pkt%↑	0,1 pkt%↑
centralne ogrzewanie	79,2	79,3	79,6	79,8	79,8	79,9	0,7 pkt%↑	0,1 pkt%↑

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Rozwój budownictwa. W latach 2012-2017 na terenie gminy Czarny Bór zostały oddane do użytkowania ogółem 52 budynki¹¹ o łącznej powierzchni około 8,7 tys. m², która stanowiła 7,1% powierzchni budynków oddanych do użytkowania na terenie powiatu wałbrzyskiego. Od 2012 roku do użytku oddano 8 budynków niemieszkalnych, w tym w samym 2017 roku do użytku oddano 3 tego typu budynki o powierzchni 189 m². Budynki mieszkalne stanowiły aż 85% obiektów oddanych do użytkowania (44), a ich powierzchnia 72% ogólnej nowej powierzchni użytkowej (6,3 tys. m²).

WYKRES 6. Powierzchnia użytkowa w nowych budynkach mieszkalnych i niemieszkalnych [2012-2017].

¹¹ Wg definicji obowiązujących do 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 8. Budynki oddane do użytkowania [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
liczba budynków ogółem [szt.]	6	8	8	12	5	13	116,7%↑	160,0%↑
mieszkalne	6	8	6	9	5	10	66,7%↑	100,0%↑
niemieszkalne	0	0	2	3	0	3	↑	↑
powierzchnia użytkowa ogółem [m²]	807	913	2 236	2 404	740	1 579	95,7%↑	113,4%↑
mieszkalne	807	913	1 122	1 291	740	1 390	72,2%↑	87,8%↑
niemieszkalne	0	0	1 114	1 113	0	189	↑	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Od 2012 roku w gminie oddano do użytkowania 64 mieszkania¹² o łącznej powierzchni około 6 919 m², czyli blisko 12% powierzchni oddanej do użytku w powiecie wałbrzyskim i 0,1% w województwie dolnośląskim. Niemal 1/5 z nich przeznaczona była na sprzedaż lub wynajem. Dominowały mieszkania wybudowane przez inwestorów indywidualnych (90% mieszkań). W 2015 roku oddanych do użytkowania zostało również 6 mieszkań komunalnych o powierzchni 285 m². Trzyletnia średnia liczby mieszkań oddanych do użytkowania na terenie gminy w 2017 roku wynosiła 10,3 mieszkania. W przeliczeniu na 1000 ludności dawało to wskaźnik 2,1, który był znacznie niższy niż średnia w kraju (4,2) i regionie, jednak zdecydowanie wyższy niż przeciętnie w powiecie wałbrzyskim (1).

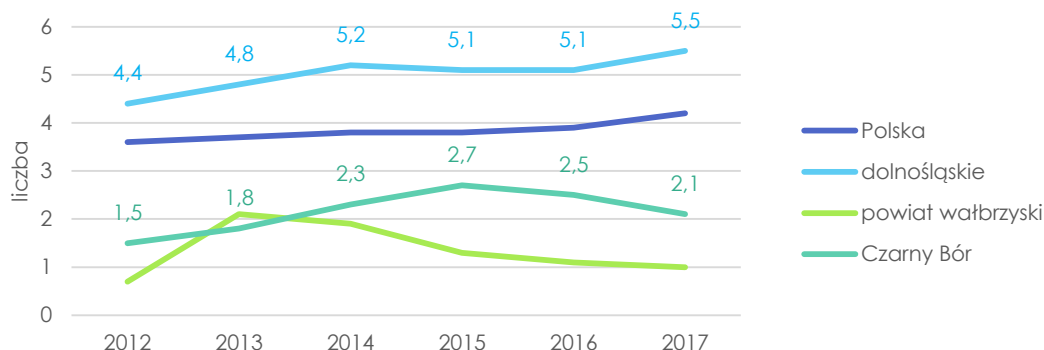
TABELA 9. Mieszkania oddane do użytkowania [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Ogółem 2012-2017
mieszkania ogółem	8	8	17	15	5	11	64
powierzchnia użytkowa mieszkań ogółem [m²]	1 004	913	1 122	1 576	740	1 564	6 919
mieszkania indywidualne	8	8	5	9	5	11	46
powierzchnia użytkowa [m²]	1 004	913	577	1 291	740	1 564	6 089
mieszkania przeznaczone na sprzedaż lub wynajem	0	0	12	0	0	0	12
powierzchnia użytkowa [m²]	0	0	545	0	0	0	545
mieszkania komunalne	0	0	0	6	0	0	6
powierzchnia użytkowa [m²]	0	0	0	285	0	0	285

¹² Wg definicji obowiązujących od 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

WYKRES 7. Średnia trzyletnia liczby mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności [2012-2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 10. Średnia trzyletnia liczby mieszkań oddanych do użytkowania [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
średnia trzyletnia liczby mieszkań oddanych do użytkowania	7,3	8,7	11,0	13,3	12,3	10,3	3,0%↑	-2,0%↓
średnia trzyletnia liczby mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności	1,5	1,8	2,3	2,7	2,5	2,1	0,6%↑	-0,4%↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

4.3. Komunalny zasób mieszkaniowy

Zasób komunalny gminy w 2016 roku¹³ tworzyło 137 mieszkań o powierzchni użytkowej 6 049 m², które stanowiły 2,8% mieszkań komunalnych na terenie powiatu wałbrzyskiego. Od 2015 roku zasób ten zwiększył się o 10 mieszkań o łącznej powierzchni 324 m². Gmina dysponowała 10 lokalami socjalnymi o powierzchni 395 m².

KOMUNALNE ZASOBY MIESZKANIOWE:

137 mieszkań komunalnych
o powierzchni **6 049 m²**

10 lokali socjalnych o powierzchni
395 m²

TABELA 11. Mieszkania komunalne [2012-2017].

Mieszkania komunalne	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2016-2013	Zmiana 2015-2016
mieszkania	–	137	–	127	137	–	0,0%	7,9%↑
powierzchnia użytkowa [m ²]	–	2 986	–	5 725	6 049	–	102%↑	5,7%↑
Lokale socjalne							Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
lokale	9	9	9	11	11	10	11,1%↑	-9,1%↓
powierzchnia użytkowa [m ²]	286	286	286	423	423	395	38,1%↑	-6,6%↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2018 roku 100% zarządzie Gminy Czarny Bór znajdowało się budynków o powierzchni 1 224 m². Pod względem stanu technicznego 4 z nich były w stanie średnim i wymagały remontów (2 budynki wybudowane przez 1900 rokiem i 2 z lat 1900-1945), natomiast 1 budynek wybudowany w latach 2011-2018, reprezentował stan dobry.

TABELA 12. Komunalne zasoby mieszkaniowe pozostające w 100% zarządzie Gminy Czarny Bór [2017-2018].

Nazwa	Jednostka	2017	2018
-------	-----------	------	------

¹³ Brak aktualniejszych danych GUS.

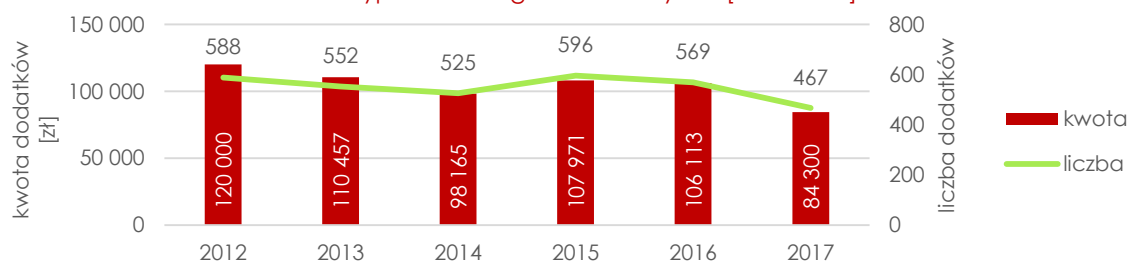
Nazwa	Jednostka	2017	2018
budynki w zarządzie	liczba budynków	5	5
	powierzchnia m ²	1 224	1 224
struktura wiekowa budynków w zarządzie:			
przed 1900	liczba budynków		2
1900–1945	liczba budynków		2
1946–1990	liczba budynków		–
1991–1999	liczba budynków		–
2000–2010	liczba budynków		–
2011–2018	liczba budynków		1
ocena aktualnego stanu technicznego budynków pozostających w zarządzie			
zły	liczba budynków		–
średni	liczba budynków		4
dobry	liczba budynków		1
budynki wymagające remontów	liczba budynków		4
nakazy rozbiórek budynków	liczba budynków		–
rozbiórki budynków	liczba budynków		–
średnia stawka czynszu komunalnego	PLN/m ² / miesiąc	3,64	3,64
minimalna i maksymalna stawka czynszu komunalnego	PLN/m ² / miesiąc	2,60	2,60
		4,68	4,68
stawka czynszu socjalnego	PLN/m ² / miesiąc	1,30	1,30
zaległości z tytułu czynszów i opłat za media	PLN	235 757	269 309
ściągalność należności czynszowych	%	98	92

Źródło: Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Czarnym Borze.

Remonty i modernizacje. Zdekaptalizowane zasoby gminne wymagają przeprowadzenia wielu remontów i modernizacji. W latach 2017 i 2018 na remonty w budynkach i lokalach komunalnych wydatkowano odpowiednio 33,4 tys. zł i 17,9 tys. zł

Dodatki mieszkaniowe. Liczba dodatków mieszkaniowych wypłacanych mieszkańcom na terenie gminy Czarny Bór, którzy mają niskie dochody i nie są w stanie opłacić czynszu, maleje z roku na rok. Od 2012 roku zmniejszyła się z 558 do 467 sztuk w 2017 roku. Proporcjonalnie do liczby dodatków zredukowana została również kwota wypłacanych dodatków z około 120 tys. zł w 2012 roku do około 84,3 tys. zł w 2017 roku, czyli o 29,8%. W 2017 roku łączna kwota wypłaconych dodatków mieszkaniowych stanowiła 6,1% tego typu świadczeń w całym powiecie wałbrzyskim.

WYKRES 8. Dodatki mieszkaniowe wypłacone w gminie Czarny Bór [2012-2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 13. Dodatki mieszkaniowe w gminie Czarny Bór [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
liczba ogółem	588	552	525	596	569	467	-20,6%↓	-17,9%↓
kwota ogółem [zł]	120 000	110 457	98 165	107 971	106 113	84 300	-29,8%↓	-20,6%↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W analizowanym okresie czasu w lokalach socjalnych nie została przeprowadzona żadna eksmisja, choć w 2011 roku toczyło się jedno postępowanie w sądzie z powodu zaległości w opłatach. Warto także zaznaczyć, że w 2016 roku w porównaniu do 2013 roku znacząco zmniejszyła się liczba mieszkań, których najemcy zalegali z opłatami (ze 109 do 61), a także spadła ogólna kwota zaległości wobec gminy ze 195,2 tys. zł do 21,7 tys. zł. Ogólna kwota zaległości z tytułu czynszów i opłat za media w zasobie komunalnym gminy wynosiła natomiast ok. 235,75 tys. zł w 2017 roku i w 2018 roku wzrosła do ok. 269,30 tys. zł, pomimo ściąganości należności czynszowych na poziomie 92%.

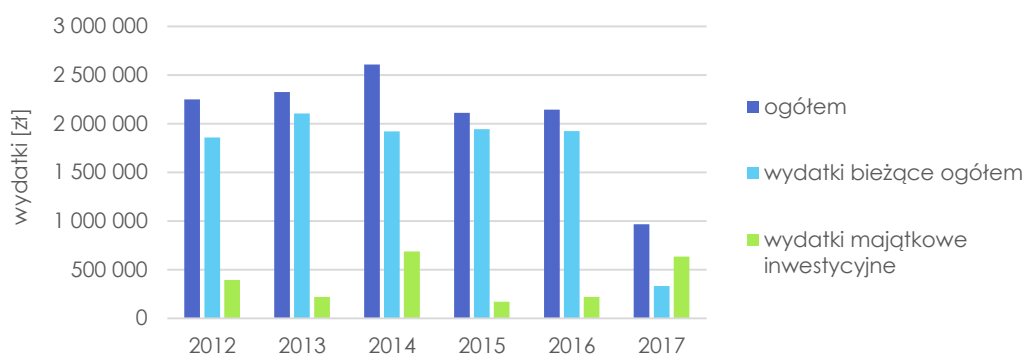
4.4. Bilans

+	– brak znaczących procesów wyludniania się gminy – wysoki udział mieszkań wyposażonych w instalacje sieciowe – większy niż średnio w powiecie poziom rozwoju budownictwa mieszkaniowego – zmniejszająca się liczba najemców zalegających z opłatami za mieszkania komunalne – spadek obciążenia budżetu gminy kwotą wypłaty dodatków mieszkaniowych
–	– proces starzenia się społeczeństwa – ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji – niższa niż przeciętnie w powiecie dostępność mieszkań na 1000 mieszkańców – postępujący proces dekapitalizacji zasobów mieszkaniowych

4.5. Finansowanie

W analizowanym okresie czasu wydatki na gospodarkę mieszkaniową w gminie Czarny Bór utrzymywały się na względnie stałym poziomie nieco ponad 2 mln zł, z wyjątkiem 2017 roku, kiedy znacząco zmniejszyły się do niecałego miliona zł (spadek o 57% względem 2012 roku i 55% wobec 2016 roku). Warto zwrócić uwagę na fakt, że do 2016 roku niemal 90% wszystkich wydatkowanych funduszy pochłaniały wydatki bieżące, natomiast w 2017 roku proporcje zostały odwrócone i aż 66% przeznaczonych zostało na wydatki inwestycyjne. Właśnie w tym dziale od 2012 roku obserwować można znaczący wzrost nakładów (o 61%), szczególnie wyraźnie widoczny w ostatnich dwóch badanych latach: w 2016 roku na inwestycje przeznaczono 200 tys. zł, a już rok później kwota ta przekroczyła 600 tys. zł. Wydatki na gospodarkę gruntami i nieruchomościami w 2017 roku pochłonęły niemal 40 tys. zł i od 2012 roku wzrosły o 37%. Ogółem jednak wydatki na gospodarkę mieszkaniową w gminie znacząco się zmniejszyły zarówno w stosunku do 2012, jak i do 2016 roku (odpowiednio o 57 i 55%).

WYKRES 9. Wydatki na gospodarkę mieszkaniową (dział 700) [2012-2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 14. Wydatki na gospodarkę mieszkaniową (dział 700) [2012-2017].

Wydatki [zł]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
ogółem	2 250 416,63	2 325 908,76	2 607 642,20	2 112 460,45	2 143 981,88	968 391,76	-57,0%↓	-54,8%↓
bieżące ogółem	1 856 422,57	2 106 011,79	1 920 287,86	1 942 702,43	1 923 028,88	333 726,52	-82,0%↓	-82,6%↓
majątkowe inwestycyjne	393 994,06	219 896,97	687 354,34	169 758,02	220 953,00	634 665,24	61,1%↑	187,2%↑
gospodarka gruntami i nieruchomościami	27 851,00	28 348,28	40 698,02	21 944,83	58 607,88	38 069,31	36,7%↑	-35,0%↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wydatki na gospodarkę mieszkaniową w 2018 roku zaplanowano na łączną kwotę 7.009.836,00 zł, z tego wydatkowano kwotę 6.680.260,46 zł, tj. 95,3% planu. W ramach wydatków bieżących sfinansowano bieżące utrzymanie substancji mieszkaniowej będącej w zarządzie Zakładu Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w kwocie 269.784,84 zł, z czego m.in.: 11.726,81 zł obejmowały wydatki na zakupy materiałów remontowych i wyposażenia, 10.440,96 – wydatki na zakup energii elektrycznej; 194.121,08 wydatki na zakup usług (w tym: 172.391,31 zł – zarządzanie nieruchomościami; 16.770,97 – zakup usług remontowych) oraz 50.558,00 zł wydatkowano na opłatę za gospodarowanie odpadami komunalnymi. Ponadto poniesiono wydatki na działalność związaną z gospodarowaniem gruntami i nieruchomościami, które wyniosły 32.413,05 zł. Kwota ta obejmuje m.in. usługi geodezyjne i sporządzanie operatów szacunkowych oraz dostęp do bazy ewidencji gruntów i budynków. W ramach działalności inwestycyjnej w tym dziale zaplanowano nakłady w łącznej wysokości 6.581.690,00 zł, których wydatkowano 6.379.978,48 zł, co stanowiło 96,9% kwoty planowanej.

4.6. Inwestycje i działania 2018

W zakresie gospodarki mieszkaniowej, w gminie w 2018 roku zrealizowane zostały m.in. następujące działania:

TABELA 15. Najważniejsze inwestycje i działania w zakresie mieszkalnictwa, w tym komunalnego, zrealizowane w 2018 roku.

Lp.	Nazwa	Opis	Kwota [zł]	Nazwa dokumentu będącego podstawą realizacji inwestycji/działania
1	Poprawa efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej na terenie gminy czarny bór	Zadanie to było realizowane w ramach projektu pn. Poprawa efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej na terenie Gminy Czarny Bór obejmowało 4 przedsięwzięcia: -Modernizację energetyczną budynku przy ul. Skalników 5a w Czarnym Borze; -Modernizację energetyczną budynków Gminnego Zespołu Szkolno-Przedszkolnego	6.376.665,57	Plan gospodarki niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla gminy Czarny

Lp.	Nazwa	Opis	Kwota [zł]	Nazwa dokumentu będącego podstawą realizacji inwestycji/działania
		w Czarnym Borze (dz. nr 779, 576/1, 576/2); -Modernizację energetyczną budynku przy ul. Kamiennogórskiej 22 w Czarnym Borze; -Modernizację energetyczną budynku Ośrodka Kultury, Witków nr 13; Zadania zakończone i oddane do użytku. Źródło finansowania: UE – RPO WD – ZIT AW dofinansowanie 5.110.153 zł + Środki własne		Bór z uwzględnieniem zapisów części wspólnej Planu dla Aglomeracji Wałbrzyskiej
2	Ulepszenie lokali komunalnych nr 2,3,4 w budynku przy ul. Wesolej w Czarnym Borze	Zadanie obejmuje wykonanie niezbędnych prac budowlanych w 3 lokalach komunalnych, stanowiących mienie Gminy. Zadanie to będzie kontynuowane w 2019 r.	2.328,91	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
3	Budowa budynku komunalnego przy ul. Wesolej w Czarnym Borze	Zadanie obejmuje budowę budynku komunalnego w Czarnym Borze. Opracowano dokumentację kosztorysowo-budowlaną. Wyłonienie wykonawcy oraz realizacja robót budowlanych planowa jest w 2019 roku. Źródło finansowania: środki własne oraz dofinansowanie ze środków Banku Gospodarstwa Krajowego	984,00	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
4	Aktualizacja dokumentacji projektowej dla zadania Adaptacja budynku Jaczków 22 na cele mieszkaniowe	Zadanie obejmuje przebudowę i zmianę sposobu użytkowania istniejącego budynku byłej świetlicy wiejskiej cele mieszkalne. Opracowano dokumentację kosztorysowo-budowlaną oraz uzyskano pozwolenie na budowę. Wyłonienie wykonawcy oraz realizacja robót budowlanych nastąpi w 2019 r.	0,00	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020

5. GOSPODARKA I RYNEK PRACY

5.1. Rynek pracy

Pracujący. W 2017 roku na terenie gminy Czarny Bór pracowały 603 osoby, co stanowiło 10,5% pracujących w powiecie wałbrzyskim i 0,1% w województwie dolnośląskim. Kobiety stanowiły 32,7% ww. ogółu pracujących (197 osób), co było udziałem znacznie poniżej średniej w Polsce (50%), regionie (49,8%) i powiecie wałbrzyskim (58%). Pomimo zaznaczającego się wzrostu liczby pracujących od 2012 roku (5,6%), pozostaje on na dość niskim poziomie w porównaniu do wartości przeciętnej w regionie i kraju. Na 1000 mieszkańców w gminie przypada bowiem jedynie 124 pracujących, podczas gdy na Dolnym Śląsku jest to przeciętnie 268 osób, a w kraju 247 osób. Należy jednak podkreślić, że na tle powiatu wałbrzyskiego ogółem sytuacja w gminie jest bardziej korzystna (średnio w powiecie 102 osoby).

PRACUJĄCY:

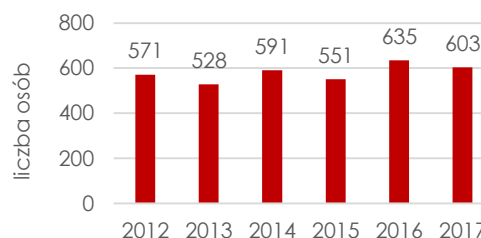
603 osoby pracujące

32,7% udział kobiet w ogóle pracujących

5,6% wzrost liczby pracujących od 2012

124 osoby pracujące na 1000 ludności

WYKRES 10. Liczba pracujących [2012-2017].

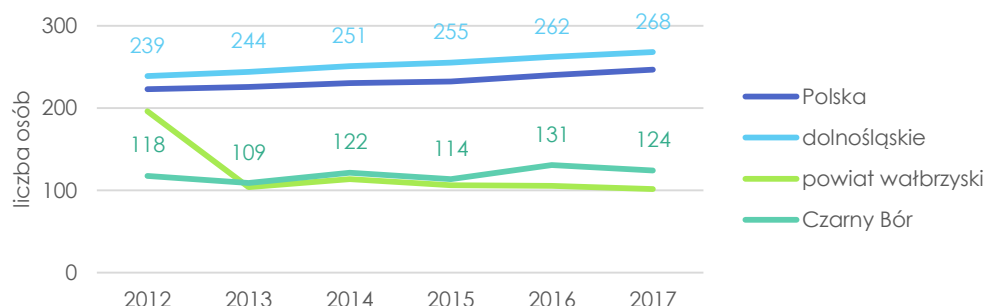
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 16. Liczba pracujących [2012-2017].

Pracujący:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
ogółem	571	528	591	551	635	603	5,6%↑	-5,0%↓
kobiety	192	147	149	162	208	197	2,6%↑	-5,3%↓
mężczyźni	379	381	442	389	427	406	7,1%↑	-4,9%↓
Pracujący na 1000 ludności								
ogółem	118	109	122	114	131	124	5,4%↑	-5,0%↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

WYKRES 11. Liczba pracujących na 1000 ludności [2012-2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

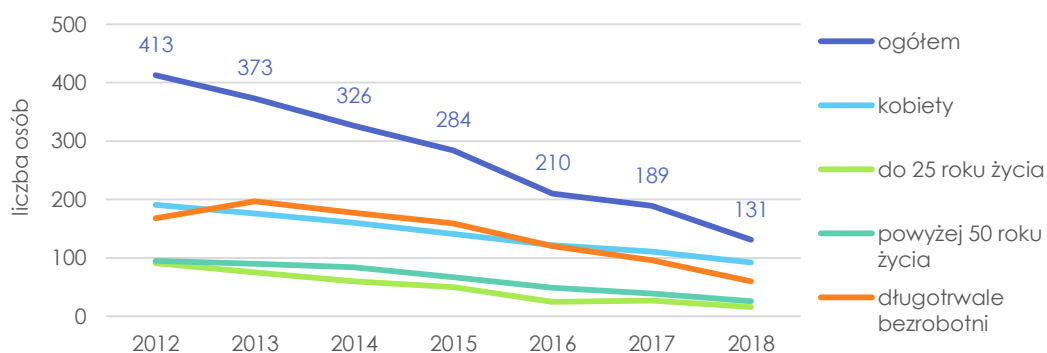
Bezrobocie. Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, w czerwcu 2018 roku w gminie Czarny Bór zarejestrowanych było 131 osób bezrobotnych i aż 70,2% z nich stanowiły kobiety. Liczba osób pozostających bez pracy w gminie, podobnie jak w całym kraju, maleje z roku na rok. W porównaniu do 2012 roku zmniejszyła się ona aż o 68,3%, a tylko w ostatnim roku odnotowano jej spadek aż o 30,7%. Należy również podkreślić, że

zarejestrowani bezrobotni stanowią jedynie 6,1% ludności w wieku produkcyjnym w gminie, lecz udział ten jest nieco wyższy niż na terenie powiatu wałbrzyskiego (5,1%), Dolnego Śląska (3,9%) oraz kraju (4,6%). Na przestrzeni ostatnich lat w gminie Czarny Bór odnotowano również spektakularny spadek liczby bezrobotnych do 25. roku życia – aż o 82,4% w porównaniu do 2012 roku. Obecnie ich liczba wynosi jedynie 16 osób. Dość znaczącą grupę wśród bezrobotnych stanowią osoby powyżej 50. roku życia, których udział w ogóle bezrobotnych wynosi niemal 20% (26 os.). Osoby długotrwale bezrobotne to w gminie prawie połowa wszystkich zarejestrowanych (46%), lecz na przestrzeni ostatnich lat ich liczba spadła w sposób proporcjonalny do zmniejszenia się liczby osób pozostających bez pracy ogółem – o 64,3%. Warto również nadmienić, że ich udział jest nieco niższy niż przeciętnie w kraju (54,7%) i regionie (51,6%), a także w powiecie wałbrzyskim (48,5%).

BEZROBOTNI:

131 zarejestrowanych bezrobotnych, w tym:
70,2% kobiety
45,8% długotrwale bezrobotni
19,8% osoby powyżej 50. roku życia

WYKRES 12. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych [2012-2018].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 17. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych [2012-2018].

Liczba bezrobotnych [os.]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Zmiana 2012-2018	Zmiana 2017-2018
ogółem	413	373	326	284	210	189	131	-68,3%↓	-30,7%↓
kobiety	191	176	160	141	122	111	92	-51,8%↓	-17,1%↓
do 25. roku życia	91	75	60	50	25	27	16	-82,4%↓	-40,7%↓
powyżej 50. roku życia	95	90	84	67	49	39	26	-72,6%↓	-33,3%↓
długotrwale bezrobotni	168	197	177	159	120	96	60	-64,3%↓	-37,5%↓
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym [%]:									
ogółem	13,1	11,8	10,3	9,1	6,8	6,1	–	-6,9pkt%↓	-0,6pkt%↓
kobiety	13,0	12,1	11,0	9,8	8,6	7,9	–	-5,1pkt%↓	-0,7pkt%↓

2012-2017 – stan na koniec grudnia, 2018 – stan na koniec czerwca 2018.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

5.2. Przedsiębiorczość

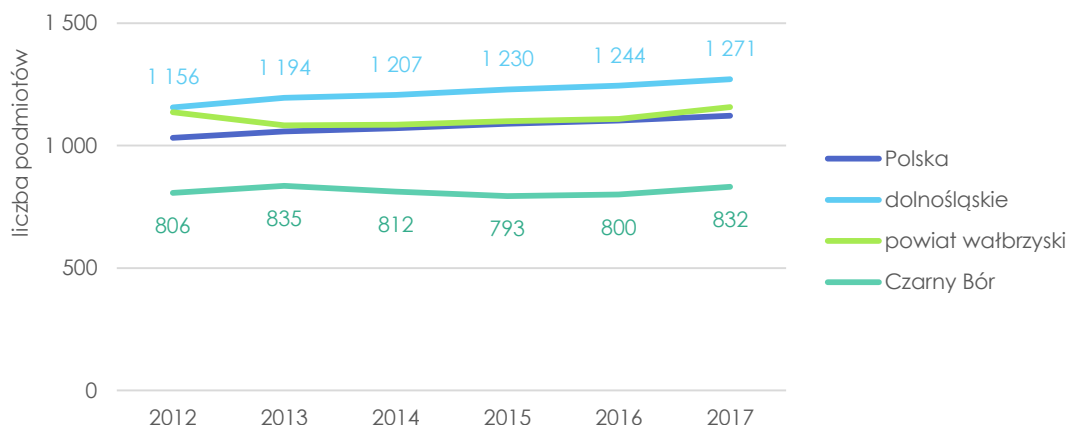
Poziom przedsiębiorczości. W 2017 roku do rejestru REGON w gminie wpisane były 404 podmioty gospodarcze (6,2% podmiotów zarejestrowanych w powiecie wałbrzyskim i 0,1% podmiotów na Dolnym Śląsku), a od 2012 roku ich liczba wzrosła o 3,3%. W przeliczeniu na 10 tys. ludności w gminie Czarny Bór działalność prowadziły więc 832 podmioty gospodarcze, co klasyfikowało ją poniżej

PODMIOTY GOSPODARCZE:

404 podmioty gospodarcze zarejestrowanych w rejestrze REGON,
832 podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności
130,7 podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym
97 nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 10 tys. ludności

średniej w regionie (1 271) i kraju (1 121), zaliczając do grupy 60% jednostek samorządu terytorialnego w województwie dolnośląskim, w których wskaźnik nie przekroczył poziomu 1 000. Również liczba 130,7 podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym klasyfikowała gminę znacząco poniżej średniej w powiecie (187,1), regionie (207,7) i kraju (183,3). Pozytywną tendencją jest natomiast rosnąca liczba nowo zarejestrowanych jednostek w rejestrze REGON przypadająca na 10 tys. ludności, która od 2012 roku wzrosła blisko o połowę (46,7%), przy czym wciąż pozostaje niższa niż średnio w powiecie (odpowiednio 97 do 112 podmiotów).

WYKRES 13. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tysięcy ludności [2012-2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 18. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
podmioty gospodarki narodowej ogółem	391	404	395	384	389	404	3,3%↑	3,9%↑
podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności	806	835	812	793	800	832	3,2%↑	3,9%↑
podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	123,7	128,3	125,0	123,0	125,1	130,7	5,7%↑	4,5%↑
jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności	66	80	64	49	74	97	46,7%↑	30,3%↑

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Struktura branżowa. Pod względem rodzaju prowadzonej działalności wśród podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie gminy Czarny Bór, podobnie jak w kraju, przeważają przedsiębiorstwa związane z handlem hurtowym i detalicznym oraz naprawą pojazdów (sekcja G: 98 podmiotów gospodarczych, 24,3% podmiotów ogółem zarejestrowanych w gminie). Podmioty prowadzące działalność związaną z budownictwem stanowią 14,6% (sekcja F: 59 podmiotów), a 11,7% związanych jest z transportem i gospodarką magazynową (sekcja H: 47 podmiotów). Nadmienić należy, że udział tych dwóch ostatnich branż jest na terenie gminy Czarny Bór wyższy niż przeciętnie w kraju (sekcja H: 6,1%; sekcja F: 11,9%), w regionie (H: 5,3%; F: 11,9%) oraz powiecie wałbrzyskim (H: 6,2%; F: 10,5%). Podmioty prowadzące działalność związaną z rolnictwem, w liczbie 21, stanowią 5,2% podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w gminie. To w ich przypadku od 2012 roku odnotowano największy spadek – działalność zakończyło 12 przedsiębiorstw.

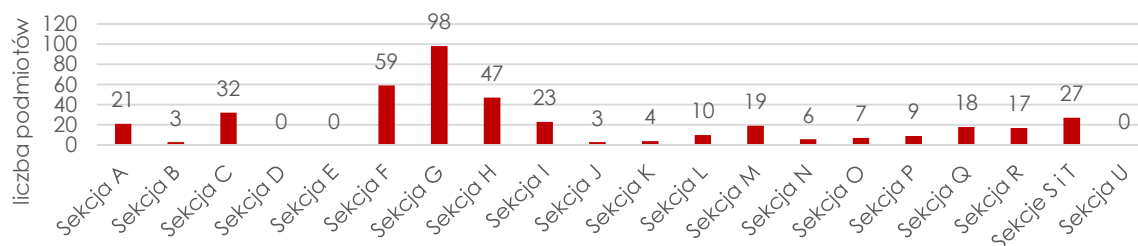
STRUKTURA BRANŻOWA:

24,3% handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych (sekcja G)

14,6% budownictwo (sekcja F)

11,7% transport i gospodarka magazynowa (sekcja H)

WYKRES 14. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON wg rodzajów działalności (PKD 2007) [2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W analizowanym okresie czasu na terenie gminy największa liczba podmiotów gospodarczych rozpoczęła działalność związaną z usługami (sekcja S i T) – 9 nowo otwartych podmiotów gospodarczych (wzrost o 50%) oraz budownictwa (sekcja F) – 8 nowych podmiotów gospodarczych (wzrost o 16%).

TABELA 19. Struktura branżowa podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON [2017].

Sekcja	Nazwa	liczba podmiotów gospodarczych	2017 % udział w ogóle podmiotów w gminie	Zmiana 2012-2017 [podm. gosp.]
Sekcja A	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	21	5,2	-12
Sekcja B	Górnictwo i wydobywanie	3	0,7	-2
Sekcja C	Przetwórstwo przemysłowe	32	7,9	-2
Sekcja D	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	0	0,0	0
Sekcja E	Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	0	0,0	0
Sekcja F	Budownictwo	59	14,6	8
Sekcja G	Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych	98	24,3	-4
Sekcja H	Transport i gospodarka magazynowa	47	11,7	5
Sekcja I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	23	5,7	-2
Sekcja J	Informacja i komunikacja	3	0,7	-1
Sekcja K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	4	1,0	-1
Sekcja L	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	10	2,5	2
Sekcja M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	19	4,7	6
Sekcja N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	6	1,5	2
Sekcja O	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	7	1,7	0
Sekcja P	Edukacja	9	2,2	1
Sekcja Q	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	18	4,5	0
Sekcja R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	17	4,2	3
Sekcje S i T	Pozostała działalność usługowa, gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników	27	6,7	9
Sekcja U	Organizacje i zespoły eksterytorialne	0	0,0%	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W analizowanym okresie czasu nie zarejestrowano nowych podmiotów sektora przetwórstwa rolno-spożywczego na terenie gminy. W przypadku sektora kreatywnego w 2016 roku wynosił on 8,3% wśród nowo zarejestrowanych podmiotów i był wyższy niż średnio w powiecie wałbrzyskim (5%), ale także na Dolnym Śląsku (6,4%) i w Polsce (6,3%). Nowo zarejestrowane podmioty sektora medycznego stanowiły w 2016 roku 2,8% podmiotów w gminie.

TABELA 20. Udział nowo zarejestrowanych podmiotów wg sektorów w liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem [2012-2017].

Sektor	2012	2013	2014	2015	2016	2017
medyczny	9,38	2,56	3,23	0,00	2,78	0,00
kreatywny	0,00	0,00	0,00	4,17	8,33	0,00
przetwórstwa rolno-spożywczego	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wielkość przedsiębiorstw. Pod względem wielkości przedsiębiorstw na terenie gminy Czarny Bór, podobnie jak w całym kraju, w 2017 roku dominowały mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające do 9 pracowników – 391 podmiotów gospodarczych stanowiące 96,8% przedsiębiorstw zarejestrowanych w gminie. Działalność prowadziło tu również 11 podmiotów gospodarczych zatrudniających od 10 do 49 osób (2,7% podmiotów ogółem) oraz dwa przedsiębiorstwa zatrudniające od 10 do 49 pracowników (0,5%). Od 2012 roku liczba mikroprzedsiębiorstw wzrosła o 13 podmiotów gospodarczych, a przedsiębiorstw zatrudniających od 10 do 49 pracowników o jeden podmiot, natomiast wśród największych przedsiębiorstw nastąpił spadek o jedno przedsiębiorstwo.

KLASY WIELKOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW:

96,8% do 9 pracowników**2,7%** od 10 do 49 pracowników**0,5%** od 50 do 249 pracowników

TABELA 21. Podmioty gospodarcze wg klas wielkości [2012-2017].

Zatrudnienie:	Liczba podmiotów ogółem:						Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
	2012	2013	2014	2015	2016	2017		
0 - 9	378	391	382	371	374	391	3,4%↑	4,5%↑
10 - 49	10	10	10	10	12	11	10,0%↑	-8,3%↓
50 - 249	3	3	3	3	3	2	-33,3%↓	-33,3%↓
250 - 999	0	0	0	0	0	0	–	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 22. Wykaz największych przedsiębiorców na terenie gminy Czarny Bór [2018].

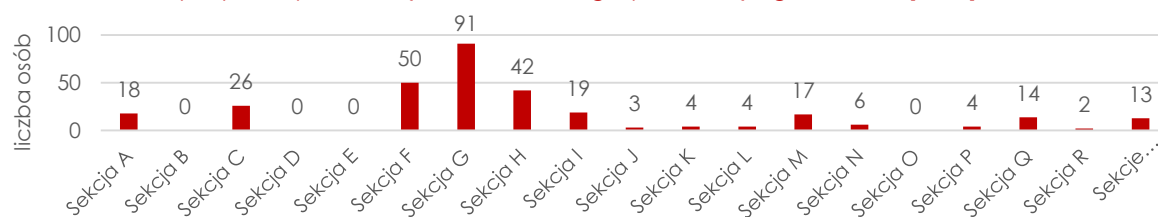
Nazwa przedsiębiorstwa	Lokalizacja	Branża
Mineral Polska Sp. z o.o.	Czarny Bór	wydobycie
Przedsiębiorstwo Transportu Zagranicznego	Witków	transport/rolnictwo
Usługi Transportowe S. Kapuła	Jaczków	transport
Usługi Transportowe S. Rutkowski	Witków	transport
Usługi Transportowe K. Koziarczyk	Witków	transport
Usługi Remontowo-Budowlane M. Kapuła	Jaczków	remontowo-budowlana
Mon-Tech Sławomir Leśniak	Czarny Bór	obróbka metali i tworzyw
Usługi Transportowe – Krzysztof Gącerz	Jaczków	transport
Usługi Tartaczne Łukasz Śpiewak	Witków	usługi tartaczne

Źródło: Urząd Gminy Czarny Bór.

Indywidualną działalność gospodarczą na terenie gminy w 2017 roku prowadziło 313 osób, co stanowi 8% osób fizycznych roku prowadzących działalność na terenie powiatu wałbrzyskiego i 0,1% na Dolnym Śląsku. Niemal jedna trzecia z nich prowadziła przedsiębiorstwa handlowe i zajmujące się naprawą pojazdów samochodowych, a 16% związanych było z budownictwem. Nieco mniej, bo 13%, prowadziło działalność z zakresu transportu i gospodarki magazynowej.

INDYWIDUALNA DZIAŁALNOŚĆ
GOSPODARCZA:**313** osób prowadzących indywidualną działalność gospodarczą, związaną z:**29,1%** handlem i naprawą pojazdów samochodowych**16%** budownictwem**13,4%** transportem i gospodarką magazynową

WYKRES 15. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wg PKD 2007 [2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 23. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
ogółem	316	326	314	303	302	313	-0,9%↓	3,6%↑
osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności	65	67	65	63	62	64	-1,1%↓	3,7%↑
osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym	10,0	10,4	9,9	9,7	9,7	10,1	1,3%↑	4,2%↑

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

5.3. Atrakcyjność inwestycyjna

Zgodnie z raportem Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2017¹⁴, województwo dolnośląskie należy do najbardziej atrakcyjnych inwestycyjnie regionów Polski. Świadczy o tym uzyskana przez nie najwyższa klasa A w zakresie potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej dla gospodarki narodowej oraz wszystkich analizowanych sekcji gospodarki według wskaźnika uwzględniającego szerokie spektrum czynników lokalizacji oraz bardzo wysoką ocenę B dla działalności profesjonalnej naukowej i technicznej oraz zakwaterowania i gastronomii. W raporcie podczas oceny atrakcyjności inwestycyjnej wzięte zostały pod uwagę czynniki istotne dla prowadzenia działalności gospodarczej z punktu widzenia inwestora, w tym m.in. sytuacja na rynku pracy, wyposażenie w infrastrukturę techniczną oraz społeczną, a także sytuacja rynkowa oraz uwarunkowania przyrodnicze. Zgodnie z przeprowadzonymi w 2017 roku analizami powiat wałbrzyski, na terenie którego położona jest gmina Czarny Bór, uzyskał punktację 0,234 i 17. miejsce wśród powiatów na Dolnym Śląsku. Zakwalifikował się on do klasy C potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej dla gospodarki narodowej ogółem, przemysłu oraz handlu i napraw, klasy B dla zakwaterowania i gastronomii, a także klasy D dla działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej. W rankingu potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej dla gospodarki narodowej gmina Czarny Bór uzyskała natomiast punktację (0,199) klasyfikującą ją na 18. miejscu z 46 gmin wiejskich na Dolnym Śląsku. Podobną punktację jak Czarny Bór uzyskała gmina wiejska Wisznia Mała w powiecie trzebnickim. Na mapie potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej gmin województwa dolnośląskiego gmina Czarny Bór została zaliczona do klasy B potencjalnej atrakcyjności dla gospodarki narodowej, przemysłu, handlu i napraw, a także klasy C dla działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej oraz zakwaterowania i gastronomii.

TABELA 24. Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna gminy Czarny Bór oraz powiatu wałbrzyskiego dla gospodarki narodowej oraz wybranych sekcji [2017].

NAZWA	gospodarka narodowa	przemysł	handel i naprawy	zakwaterowanie i gastronomia	działalność profesjonalna, naukowa i techniczna
powiat wałbrzyski	0,234	C	C	B	D
gmina Czarny Bór	0,199	B	B	C	C

Źródło: opracowanie na podstawie Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2017, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, PAliIZ, Warszawa 2017.

¹⁴ Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, PAliIZ, Warszawa 2017.

Instytucje otoczenia biznesu. Przedsiębiorcy z gminy Czarny Bór mogą korzystać z usług Instytucji Otoczenia Biznesu, prowadzących działalność na terenie powiatu wałbrzyskiego oraz całego regionu. Należy do nich m.in.: Dolnośląską Agencję Rozwoju Regionalnego S. A. w Szczawnie-Zdroju, prowadząca działalność w zakresie współpracy z instytucjami z UE, wrażania na Dolnym Śląsku europejskich programów regionalnych, prowadzenia Euro Info Centre, promocji Dolnego Śląska i jego gospodarki w ramach Regionalnego Centrum Promocji Gospodarczej w Wałbrzychu, consultingu gospodarczego, szkoleń i doradztwa biznesowego. Na terenie miasta Świdnica funkcjonuje Inkubator Przedsiębiorczości Regionu Sudeckiego działający przy Sudeckiej Izbie Przemysłowo-Handlowej w Świdnicy, którego głównym celem jest wsparcie mikro i małych przedsiębiorstw oraz osób chcących założyć działalność gospodarczą. Przedsiębiorcy mogą również korzystać z usług innych instytucji biznesowych i okołobiznesowych w regionie, które zapewniają dostęp do wiedzy i umiejętności poprzez doradztwo, szkolenia oraz przekazywanie informacji¹⁵. Ich działalność obejmuje między innymi organizację szkoleń, warsztatów i doradztwa, m.in. z zakresu prawa, finansów i rachunkowości, funduszy unijnych. Dzięki nim przedsiębiorcy mają również ułatwiony dostęp do środków finansowania działalności nowo powstających oraz już działającym firm oraz usług finansowych.

5.4. Bilans

+	– rosnąca liczba osób pracujących i wyższy niż w powiecie wałbrzyskim wskaźnik ich liczby na 1000 mieszkańców – malejąca liczba osób bezrobotnych – względnie wysoki udział podmiotów kreatywnych wśród nowo zarejestrowanych przedsiębiorstw – wpływy z opłaty eksploatacyjnej
-	– peryferyjne położenie gminy – niski poziom aktywności zawodowej kobiet i wysoki ich udział w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych – niższy niż przeciętnie w regionie poziom przedsiębiorczości

5.5. Inwestycje i działania 2018

W zakresie gospodarki, rozwoju przedsiębiorczości i rynku pracy w gminie w 2018 roku zrealizowane zostały m.in. następujące działania:

TABELA 25. Najważniejsze działania w zakresie gospodarki, rozwoju przedsiębiorczości i rynku pracy zrealizowane w 2018 roku.

Lp.	Nazwa	Lokalizacja	Opis	Nazwa dokumentu będącego podstawą realizacji działania
1	Umowa z Powiatowym Urzędem Pracy	Gmina Czarny Bór	Umowa w sprawie organizowania robót publicznych w ramach aktywizacji osób bezrobotnych na terenie Gminy Czarny Bór.	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020 Umowy
2	Umowa ze Związkiem Banków Polskich	Gmina Czarny Bór	Bankowcy dla Edukacji – Program sektorowy. Odpowiedź na potrzeby edukacji różnych grup społecznych w zakresie ekonomii i cyberbezpieczeństwa. W programie ściśle współpracują: sektor finansowy, instytucje publiczne oraz organizacje pozarządowe.	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020 Umowa

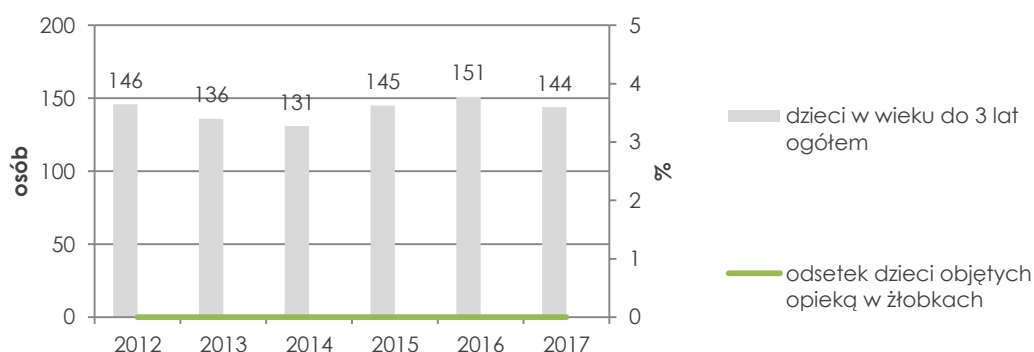
¹⁵ Do instytucji tych zaliczyć należy między innymi takie organizacje gospodarcze jak: Sudeckie Stowarzyszenie Inicjatyw Gospodarczych (SSIG), Sudecka Izba Przemysłowo-Handlowa w Świdnicy (SIPH), Stowarzyszenie Unia Przedsiębiorców Dolnego Śląska, Cech Rzemiosł Różnych i Małej Przedsiębiorczości, Stowarzyszenie Wolna Przedsiębiorczość (SWP) – Centrum Wspierania Biznesu, Polsko-Czeska Izba Przemysłowo Handlowa, Klub Rotary Świdnica – Wałbrzych.

6. OŚWIATA I WYCHOWANIE

6.1. Żłobki

W 2017 roku na obszarze gminy wiejskiej Czarny Bór zamieszkiwało 144 dzieci w wieku do 3 lat. Na przestrzeni ostatnich lat ich liczba utrzymuje się na względnie stałym poziomie. Na obszarze gminy nie funkcjonuje jednak żłobek ani klub dziecięcy.

WYKRES 16. Dzieci w wieku do 3 lat [2012-2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 26. Dzieci w wieku do 3 lat [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
dzieci w wieku do 3 lat [os.]	146	136	131	145	151	144	-1,4%↓	4,6%↓
odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach [%]	0	0	0	0	0	0	–	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

6.2. Przedszkola

Placówki wychowania przedszkolnego¹⁶ w 2017 roku na terenie gminy wiejskiej Czarny Bór obejmowały 1 samorządowe przedszkole ze 120 miejscami (Gminne Przedszkole Samorządowe „Melafirek” w Czarnym Borze, oddział przedszkolny przy szkole podstawowej), które stanowiły 10,8% tego typu miejsc na obszarze powiatu wałbrzyskiego. Od 2012 roku liczba miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego jest stała i wynosi ww. 120 dzieci.

TABELA 27. Wychowanie przedszkolne [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
przedszkola(bez specjalnych) [ob.]	1	1	1	1	1	1	–	–
miejsca	120	120	120	120	120	120	–	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

¹⁶ Przedszkola, przedszkola specjalne, oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych, zespoły wychowania przedszkolnego oraz punkty przedszkolne.

Wychowaniem przedszkolnym na obszarze gminy w 2017 roku objętych było ogółem 148 dzieci, a ich liczba, po spadku w latach 2015-2016, ponownie wraca do poziomu z lat 2012-2014. W gminie Czarny Bór na 1000 dzieci w wieku 3-5 lat przypada średnio 721 dzieci uczęszczających do placówek wychowania przedszkolnego. Wskaźnik ten utrzymuje się więc na poziomie wyższym niż przeciętnie w gminach w powiecie wałbrzyskim (692 dzieci), jednak znacznie poniżej średniej w gminach w regionie (848) i kraju (847). Dostępność do przedszkoli, mierzona liczbą dzieci w wieku 3-5 lat przypadających na 1 miejsce w placówce wychowania przedszkolnego, wynosi w gminie w 2017 roku 1,08 dziecka, co było wartością zbliżoną do średnich odnotowanych w powiecie (1,14), regionie (0,90) i kraju (0,94).

TABELA 28. Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym [2012-2017].

Dzieci [os.]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
objęte wychowaniem przedszkolnym ogółem	151	161	155	121	131	148	-2,0%↓	13,0%↑
w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	705	686	766	757	587	721	2,3%↑	22,8%↑
w wieku 3-5 lat przypadające na 1 miejsce w placówce wychowania przedszkolnego	1,24	1,28	1,28	1,20	1,15	1,08	-13,4%↓	-6,5%↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 29. Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym w przedszkolach stan 31.12 [2012-2018].

Nazwa	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
liczba uczęszczających dzieci	112	114	111	86	101	110	111

Źródło: Urząd Gminy Czarny Bór.

Nauczyciele wychowania przedszkolnego w gminie w 2017 roku byli zatrudnieni w przedszkolach (bez specjalnych) na 6,19 etatu i w oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych na 2,5 etatu. Liczba etatów nauczycieli wychowania przedszkolnego na terenie gminy spada. W porównaniu do 2012 roku spadła w przedszkolach o 15,9% a w oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych o 31,7%.

TABELA 30. Nauczyciele [2012-2017].

Nauczyciele [etat]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
przedszkola (bez specjalnych)	7,36	7,16	7,59	5,17	6,14	6,19	-15,9%↓	0,8%↑
oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych	3,00	3,37	2,10	2,05	2,14	2,05	-31,7%↓	-4,2%↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

6.3. Szkoły

Szkoły podstawowe. Gmina Czarny Bór zapewnia usługi w zakresie edukacji poprzez sieć placówek publicznych. Gminny system edukacji dotychczas tworzyły Szkoła Podstawowa w miejscowościach: Czarny Bór oraz Witków (filia) oraz Gimnazjum Publiczne w Czarnym Borze. Z uwagi na reformę systemu edukacji konieczna była reorganizacja sieci szkół w całym kraju. Likwidacji uległy gimnazja, natomiast nauka w szkołach podstawowych została wydłużona do ośmiu klas. Obiekty pełniące tę funkcję oraz inne obiekty oświaty są w dobrym stanie technicznym. Należy podkreślić tu także fakt, że obok doskonałej bazy edukacyjnej szkolnictwo publiczne w Gminie Czarny Bór zapewnia bardzo dobry poziom kształcenia, co pokazują wyniki testów często przekraczające średnią wojewódzką oraz powiatową. Fakt ten wpływa na znaczną liczbę uczniów dojeżdżających do szkół spoza gminy Czarny Bór.

W roku szkolnym 2017/2018 na obszarze gminy Czarny Bór funkcjonowały 2 szkoły podstawowe, w tym jedna prowadziła świetlicę. Naukę pobierało w nich 381 uczniów (11,95% uczniów na terenie powiatu wałbrzyskiego), a ich liczba od 2012 roku wzrosła o 16,5%, natomiast w porównaniu do roku 2016/2017 o 18,0%.

TABELA 31. Szkoły podstawowe [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
szkoły podstawowe [ob.]	2	2	2	2	2	2	–	–
uczniowie [os.]	327	311	340	367	323	381	16,5%↑	18,0%↑
absolwenci [os.]	61	62	53	51	59	–	–	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 32. Liczba uczniów w szkołach podstawowych stan na 31.12 [2012-2018].

Nazwa	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
liczba uczniów	548	527	531	546	487	480	493
Gminny Zespół Szkolno-Przedszkolny w Czarnym Borze- Szkoła Podstawowa im. Józefa Pawlika							436
Gminny Zespół Szkolno-Przedszkolny w Czarnym Borze- Oddziały Gimnazjalne w Szkole Podstawowej im. Józefa Pawlika							57

Źródło: Urząd Gminy Czarny Bór.

Współczynnik skolaryzacji brutto w szkołach podstawowych na terenie gminy Czarny Bór w 2017 roku wynosił 102,42% i był zdecydowanie wyższy niż przeciętnie w powiecie wałbrzyskim (85,86%), regionie (94,45%) oraz kraju (95,24%). W całym analizowanym okresie czasu utrzymywał się on znacząco powyżej ww. średnich. W przypadku szkół gimnazjalnych kształtował się na równie wysokim poziomie i w roku 2017 z wartością 104,90% przekraczał średnią dla powiatu (84,68%), Dolnego Śląska (98,72%) i Polski (100,99%).

TABELA 33. Współczynnik skolaryzacji w szkołach podstawowych i gimnazjach [2012-2017].

Współczynnik skolaryzacji brutto [%]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
szkoły podstawowe	105,48	102,30	98,27	100,55	99,69	102,42	-3,1%↓	2,7%↑
gimnazja	121,43	118,68	113,69	112,58	111,56	104,90	-16,5%↓	-6,7%↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Nauka języków. Na terenie gminy z roku na rok rośnie liczba dzieci obowiązkowo uczących się języków obcych – od 2012 roku zwiększyła się ona o 24,8% z 351 uczniów do 438 w 2017 roku. Blisko 86,9% uczniów uczy się języka angielskiego (381 osób). W analizowanym okresie czasu odnotowano jednak znaczący wzrost, bo aż o 137,5%, liczby uczniów obowiązkowo uczących się języka niemieckiego – z 24 w 2012 roku do 57 w 2017 roku.

TABELA 34. Obowiązkowo uczący się języków wg typu szkoły [2012-2017].

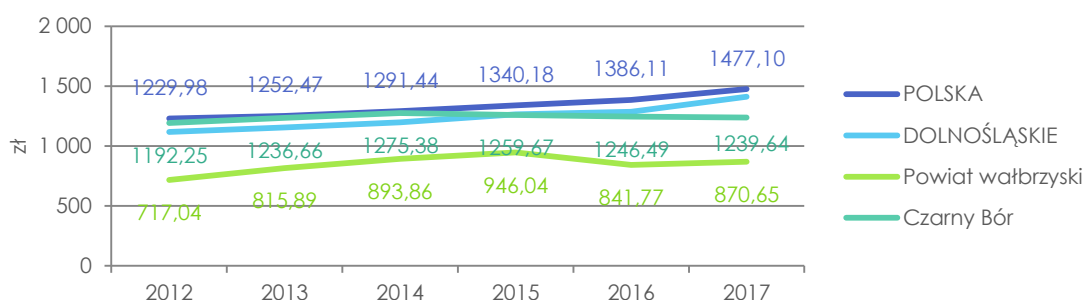
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
szkoły podstawowe [os.]	351	311	340	367	323	438	24,8%↑	35,6%↑
angielski	327	301	340	367	323	381	16,5%↑	18,0%↑
niemiecki	24	10	0	0	0	57	137,5%↑	↑

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

6.4. Finansowanie

Wydatki na oświatę i wychowanie na terenie gminy, podobnie jak w całym kraju, wzrastają z roku na rok. W 2017 roku wynosiły około 6 mln zł (12,2% wydatków na ten cel w powiecie wałbrzyskim) i były o 4,1% wyższe niż w 2012 roku (5,71 mln zł), natomiast w porównaniu do 2016 roku odnotowano spadek o 0,4%. Wydatki bieżące pochłonęły 99,2% ogółu wydatków, czyli 5,97 mln zł. Pozostała część została przeznaczona na wydatki majątkowe inwestycyjne (45,9 tys. zł). W 2017 roku w przeliczeniu na 1 mieszkańca wydatki na oświatę i wychowanie w gminie wynosiły 1 239,61 zł, co było wartością powyżej średniej w powiecie wałbrzyskim, jednak znacznie poniżej przeciętnego ich poziomu w gminach w regionie (1 411,25 zł) i w Polsce (1 477,10 zł).

WYKRES 17. Wydatki na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca [2012-2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 35. Wydatki na oświatę i wychowanie (dział 801) [2012-2017].

Wydatki [zł]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
ogółem	5 781 205.19	5 991 594.69	6 153 723.78	6 123 271.86	6 042 999.08	6 019 667.70	4.1%↑	-0.4%↓
bieżące ogółem	5 781 205.19	5 991 594.69	5 996 589.82	6 123 271.86	5 960 160.93	5 973 684.99	3.3%↑	0.2%↑
dotacje	0.00	0.00	0.00	497.73	3 014.19	0.00	↑	-100.0%↓
świadczenia na rzecz osób fizycznych	239 567.59	246 172.45	250 047.91	248 803.36	246 039.29	242 594.42	1.2%↑	-1.40%↓
majątkowe ogółem	0.00	0.00	157 133.96	0.00	82 838.15	45 982.71	↑	-44.5%↓
majątkowe inwestycyjne	0.00	0.00	157 133.96	0.00	82 838.15	45 982.71	↑	-44.5%↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Szkoły podstawowe na obszarze gminy w 2017 roku dysponowały budżetem około 2,77 mln zł i wydatki te zmniejszyły się od 2012 roku o 0,6%, w tym w ostatnim roku o 1,7%. Wydatki na dowożenie uczniów do szkół w 2017 roku wyniosły 312 tys. zł i w ciągu roku zostały zwiększone o 14,9%. W 2017 roku na szkoły gimnazjalne wydatkowano około 1,51 mln zł, natomiast na przedszkola wydatkowano 889 tys. zł, co było kwotą o 4,9% niższą niż w 2016 roku.

TABELA 36. Wydatki na oświatę wg rodzaju placówki (dział 801) [2012-2017].

Wydatki [zł]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
szkoły podstawowe	2 794 576.32	2 872 947.32	2 964 450.44	2 901 403.67	2 824 019.09	2 775 525.48	-0.6%↓	-1.7%↓
dowożenie uczniów do szkół	304 848.38	254 472.51	270 864.40	264 379.70	271 723.34	312 310.40	2.4%↑	14.9%↑
gimnazja	1 676 532.48	1 805 390.47	1 820 589.49	1 731 338.44	1 690 657.92	1 518 729.75	-9.4%↓	-10.1%↓
przedszkola	920 562.23	997 640.39	1 056 125.45	954 371.78	936 571.25	889 865.57	-3.3%↓	-4.9%↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2018 roku ogólne wydatki na utrzymanie oświaty wyniosły 6.191.843,57 zł, co stanowiło 98,0% wielkości planowanej. Z powyższej kwoty: 4.662.707,68 zł wydatkowano na wynagrodzenia i pochodne pracowników jednostek oświatowych, 1.241.757,90 zł na wydatki bieżące związane z prowadzoną działalnością, 204.775,10 zł na świadczenia na rzecz osób fizycznych. Wg poszczególnych typów szkół wydatkowano na oświatę następujące kwoty: szkoły podstawowe – 3.368.891,88 zł (97,9% planu), oddziały przedszkolne – 170.381,39 zł (97,2% planu), przedszkola – 896.723,91 zł (99,2% planu), gimnazja – 1.094.786,61 zł (97,2% planu), kształcenie specjalne – 203.184,19 zł (99,4% planu). Ponadto 322.103,81 zł wydatkowano na dowożenie dzieci do szkół, 42.929,00 zł na fundusz socjalny emerytowanych pracowników jednostek oświatowych z terenu gminy oraz 9.006,31 zł na dokształcanie i doskonalenie zawodowe nauczycieli zatrudnionych na terenie gminy. W ramach zadania zleconego wydano kwotę 52.619,73 zł na zakup podręczników dla uczniów. Ponadto udzielono Gminie Wałbrzych na mocy stosownego Porozumienia dotacji na częściowe pokrycie kosztów uczestnictwa dzieci z terenu Gminy Czarny Bór, w zajęciach religii baptystycznej w kwocie 1.260 zł. Z uwagi na fakt, iż, jak corocznie, kwota subwencji oświatowej była mniejsza niż konieczne do poniesienia wydatki, gmina musiała zapewnić własne środki do działalności oświatowej. W dziale tym umiejscowiono także dochody i wydatki związane z realizacją projektu dofinansowanego ze środków UE i budżetu państwa pod nazwą: „Nowa szkoła – nowe możliwości w gminie Czarny Bór”. Wydatki na ten cel opiewały na koniec 2018 roku na kwotę: 51.386,15 zł, i zostały pokryte w całości z dotacji ze środków UE (46.808,13 zł) i budżetu państwa (4.578,02 zł). Na realizację zadań inwestycyjnych w tym dziale zaplanowano kwotę 30.000 zł, z której wydatkowano 29.956,74 zł, co stanowiło 99,9% kwoty planowanej, na zadanie związane wykonaniem systemu oddymiania w budynku przedszkola w Czarnym Borze.

6.5. Inwestycje i działania 2018

W zakresie oświaty i wychowania w gminie w 2018 roku zrealizowane zostały m.in. następujące inwestycje i działania:

TABELA 37. Najważniejsze inwestycje w zakresie oświaty i wychowania zrealizowane w 2018 roku.

Lp.	Nazwa	Lokalizacja	Opis	Kwota [PLN]	Nazwa dokumentu będącego podstawą realizacji inwestycji
1	Termomodernizacja Gminnego Zespołu Szkolno-Przedszkolnego przy ul. Sportowej 44 w Czarnym Borze	ul. Sportowa 44 w Czarnym Borze	Budynek szkoły podstawowej. Termomodernizacja budynku przy ul. Sportowej 44 w Czarnym Borze, realizowana została w ramach zadania inwestycyjnego pn. Poprawa efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej na terenie Gminy Czarny Bór, współfinansowanego ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego na lata 2014-2020, Oś priorytetowa 3. Gospodarka niskoemisyjna, Działanie 3.3 Efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym, Poddziałanie 4-3.3.4 Efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym – ZIT AW.	3 556 189,02 zł – wartość robót budowlanych	Plan gospodarki niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla gminy Czarny Bór z uwzględnieniem zapisów części wspólnej Planu dla Aglomeracji Wałbrzyskiej
2	Termomodernizacja budynku przy ul. Skalników 5a w Czarnym Borze	ul. Skalników 5a w Czarnym Borze	W budynku znajduje się gminne przedszkole. Termomodernizacja budynku przy ul. Kamiennogórskiej 22 w Czarnym Borze, realizowana została w ramach zadania inwestycyjnego pn. Poprawa efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej na	1 248 731,20 zł – wartość robót budowlanych	Plan gospodarki niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla gminy Czarny Bór z uwzględnieniem zapisów części

Lp.	Nazwa	Lokalizacja	Opis	Kwota [PLN]	Nazwa dokumentu będącego podstawą realizacji inwestycji
			teren Gminy Czarny Bór, współfinansowanego ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego na lata 2014-2020, Oś priorytetowa 3. Gospodarka niskoemisyjna, Działanie 3.3 Efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym, Poddziałanie 4-3.3.4 Efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym – ZIT AW.		wspólnej Planu dla Aglomeracji Wałbrzyskiej
3	Wykonanie systemu oddymiania w budynku przedszkola w Czarnym Borze	Czarny Bór	Realizacja tego zadania wynikała z konieczności spełnienia wymagań przepisów prawa, z zakresu ochrony przeciwpożarowej. Zadani będzie. Źródło finansowania: środki własne.	29 956,74	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020

TABELA 38. Najważniejsze działania w zakresie oświaty i wychowania zrealizowane w 2018 roku.

Lp.	Nazwa	Lokalizacja	Opis	Kwota [PLN]	Nazwa dokumentu będącego podstawą realizacji działania
1	Pomoc materialna dla uczniów o charakterze socjalnym	Gmina Czarny Bór	Gmina otrzymała dotację na dofinansowanie świadczeń pomocy materialnej dla uczniów o charakterze socjalnym w wysokości 55 312 zł. W ramach otrzymanej dotacji i środków własnych wypłacono stypendia socjalne dla 62 uczniów na kwotę 69 140,00 zł.	69 140,00	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
2	Stypendia naukowe i sportowe	Gmina Czarny Bór	W 2018 roku wypłacono stypendia za wysokie wyniki w nauce oraz za osiągnięcia sportowe na łączną kwotę 17.950 zł, w tym za I półrocze roku szkolnego 2017/2018 - 7.350 zł, oraz 10.600 zł za II półrocze.	17 950,00	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020 Uchwała Nr XXVII/124/2013 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 6 marca 2013r. w sprawie ustanowienia stypendiów sportowych dla osób fizycznych za osiągnięte wyniki sportowe, szczegółowych zasad oraz trybu ich przyznawania i pozbawiania.
3	„Nowa szkoła – nowe możliwości”	Gmina Czarny Bór	Realizacją projektu dofinansowanego ze środków UE i budżetu państwa pod nazwą: „Nowa szkoła – nowe możliwości w gminie Czarny Bór”. Wydatki na ten cel w 2018 roku na kwotę: 51.386,15 zł zostały pokryte w całości z dotacji ze środków UE (46.808,13 zł) i budżetu państwa (4.578,02 zł).	51 386,15 zł,	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020

Lp.	Nazwa	Lokalizacja	Opis	Kwota [PLN]	Nazwa dokumentu będącego podstawą realizacji działania
			Celem realizacji tego projektu jest podniesienie w okresie 01.2018 - 06.2019 przez ok. 300 uczniów w wieku 6-15 lat z Gminnego Zespołu Szkolno-Przedszkolnego (GZSP) w Czarnym Borze kompetencji oraz właściwych postaw i umiejętności niezbędnych na rynku pracy, oraz rozwinięcie indywidualnego podejścia do ucznia, szczególnie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, nabycie/podniesienie kompetencji pracy z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz przygotowanie uczniów do wejścia na rynek pracy i doposażenia szkół w pracownię przedmiotowe, pomoce dydaktyczne, sprzęt TIK". Gmina Czarny Bór w realizacji tego przedsięwzięcia pełniła będzie rolę Partnera, natomiast Liderem będzie Fundacja „Jawor” z siedzibą w Grzmiącej. Realizacja tego przedsięwzięcia odbywać się będzie z zaangażowaniem środków UE w ramach RPO WD na lata 2014-2020.		

7. KULTURA I OCHRONA DZIEDZICTWA NARODOWEGO

7.1. Instytucje kultury

Na terenie gminy Czarny Bór instytucjami prowadzącymi działalność w zakresie kultury są: Biblioteka + Centrum Kultury w Czarnym Borze oraz świetlice w Borównie, Jaczkowie, Grzędach, Witkowie.

Biblioteka+ Centrum Kultury w Czarnym Borze jest laureatem plebiscytu prowadzonego przez Radio Wrocław TOP5 dolnośląskich bibliotek (2017). Dysponuje ona księgozbiorem w postaci 13 450 woluminów. W 2017 roku korzystało z niej 936 osób, a w analizowanym okresie czasu liczba czytelników utrzymuje się na względnie stałym poziomie. Na 1000 ludności w gminie przypada 193 czytelników, co jest wartością znacznie wyższą niż średnio w powiecie, regionie i kraju, gdzie wskaźnik wahał się od 143 do 156. W 2017 roku czytelnik w gminie wypożyczał średnio 24 woluminy księgozbioru, co również było wynikiem wyższym niż średnio w gminach powiatu wałbrzyskiego (20). Po zamknięciu filii biblioteki w 2017 roku, na 1 placówkę biblioteczną przypada obecnie 4 858 mieszkańców gminy, co jest ilością niemal dwukrotnie wyższą niż w średnio w gminach w powiecie (2 566 os.), jednak zbliżoną do średnich w regionie (4 326 os.) i kraju (4 194 os.).

TABELA 39. Biblioteki i filie [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
biblioteki i filie [obiekt]	2	2	2	2	2	1	-50,0%↓	-50,0%↓
księgozbiór [wolumin]	20 799	20 046	20 301	20 105	20 171	13 450	-35,3%↓	-33,32%↓
czytelnicy w ciągu roku [os.]	966	999	1 054	1 001	931	936	-3,1%↓	0,54%↑
ludność na 1 placówkę biblioteczną [os.]	1 617	2 419	2 431	2 420	2 431	4 858	200,5%↑	99,9%↑
czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności [os.]	199	206	218	206	192	193	-3,2%↓	0,4%↑

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Biblioteka+ Centrum Kultury w 2017 roku zorganizowała 11 imprez, w których uczestniczyło 815 osób. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców w imprezach tych brało udział około 168 uczestników, czyli znacznie poniżej średniej w gminach powiatu wałbrzyskiego (1 277 os.), w województwie dolnośląskim (1 234 os.) i kraju (945 os.). Działały tu 2 grupy artystyczne zrzeszające 22 członków oraz 6 klubów/kół skupiających 132 członków (4 kółka plastyczne i 2 grupy seniora). W ostatnich latach wzrosło zainteresowanie kołami/ klubami w gminie, a ich liczba tylko w 2017 roku zwiększyła się aż o blisko 40% liczba ich członków od 2012 roku wzrosła o 164%.

TABELA 40. Instytucje kultury [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
imprezy [szt.]	30	31	18	17	11	11	-63,3%↓	0,0%
uczestnicy imprez [os.]	850	3100	4490	1680	800	815	-4,1%↓	1,8%↑
liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców [os.]	175	640	931	346	165	168	-4,3%↓	1,7%↑
grupy artystyczne [szt.]	2	3	1	2	2	2	0,0%	0,0%
członkowie grup artystycznych [os.]	26	69	14	36	30	22	-15,3%↓	-26,6%↓
koła / kluby / sekcje [szt.]	1	1	0	2	2	6	500,0%↑	200,0%↑
członkowie kół / klubów / sekcji [os.]	50	30	0	95	95	132	164,0%↑	38,9%↑

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Imprezy kulturalne. Gmina jest organizatorem wielu imprez o zasięgu gminnym (Spotkanie Noworoczne, Gminny Dzień Kobiet, Dzień Seniora, Jubileusze Par Mażeńskich), regionalnym (Dolnośląskie Święto Pieroga (w ubiegłym roku już XV edycja), Festyn Sportu „Szukamy następców naszych Olimpijczyków (impreza wpisana w kalendarz Dolnośląskiego Związku Kolarskiego) i ogólnopolskim (Mistrzostwa Polski w Biathlonie Letnim, Półmaraton Górski „Z flagą na Trójgarbie”). W 2018 roku przez instytucje na terenie gminy zostały zorganizowane m.in. takie imprezy jak: Gminne Dożynki i Święto Pieroga, Gminny Dzień Kobiet, Gminny Dzień Seniora, Gminny Dzień Dziecka i Jubileusze Par Mażeńskich. Zestawienie zorganizowanych imprez w latach 2012-2017 wg rodzaju i liczby uczestników przedstawia tabela poniżej.

TABELA 41. Imprezy kulturalne zorganizowane przez instytucje kultury [2012-2018].

Nazwa	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
liczba imprez kulturalnych zorganizowanych na terenie gminy [szt.]	5	5	5	5	5	5	5

Źródło: Urząd Gminy Czarny Bór.

TABELA 42. Liczba uczestników imprez organizowanych przez jednostkę [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
seanse filmowe	0	0	0	0	0	0
uczestnicy [os.]	0	0	0	0	0	0
wystawy	0	0	0	2	1	1
uczestnicy [os.]	0	0	0	50	40	55
festiwale i przeglądy artystyczne	–	–	–	1	1	1
uczestnicy [os.]	–	–	–	100	100	80
koncerty	–	–	–	3	4	4
uczestnicy [os.]	–	–	–	450	500	550
prelekcje, spotkania, wykłady	4	3	5	0	0	0
uczestnicy [os.]	75	50	200	0	0	0
imprezy turystyczne i sportowo - rekreacyjne	12	3	1	8	0	0
uczestnicy [os.]	370	400	600	900	0	0
konkursy	0	4	2	0	2	3
uczestnicy [os.]	0	200	40	0	40	90
pokazy teatralne	–	–	–	2	1	0
uczestnicy [os.]	–	–	–	160	80	0
konferencje	–	–	–	0	0	0
uczestnicy [os.]	–	–	–	80	200	380
interdyscyplinarne	–	–	–	0	0	0
uczestnicy [os.]	–	–	–	1 600	0	885
warsztaty	–	–	–	1	2	2
uczestnicy [os.]	–	–	–	40	40	1 470
inne	0	6	6	0	0	0
uczestnicy [os.]	0	1 200	3 050	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

7.2. Ochrona zabytków

Dobra kultury na obszarze gminy Czarny Bór obejmują układy przestrzenne miejscowości oraz historyczną zabudowę. Znajdują się tu obiekty architektury o wysokich walorach kulturowych, wpisane do rejestru zabytków oraz kilkanaście obiektów wpisanych do ewidencji konserwatorskiej, w tym m.in.: 2 założenia pałacowo – parkowe w Czarnym Borze i w Jaczkowie, zabytki sakralne takie jak:

- kościół parafialny p.w. NS Pana Jezusa, 1924-26 r. w Czarnym Borze,
- kościół filialny p.w. Chrystusa Króla, z 1939 r. w Borównie,
- kościół pod wezwaniem św. Jadwigi w Grzędach z XIII w., przebudowany na gotycki ok. 1550 r.,
- kościół pod wezwaniem Matki Boskiej Częstochowskiej w Jaczkowie z 1586 r.,
- kościół Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny z 1710 r. w Witkowie,
- przydrożne kapliczki i krzyże w Witkowie i Borównie,

- kaplice św. Anny w Witkowie,
- cmentarze rzymsko-katolickie, dawniej ewangelickie w miejscowościach: Borówno, Czarny Bór, Grzędy, Witków i Jaczków,
- cmentarze przykościelne przy kościołach w Grzędach, Jaczkowie, Witkowie,
- cmentarz poewangelicki w Witkowie,
- cmentarz rodziny von Portatius w Czarnym Borze,

Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków w gminie Czarny Bór:

Czarny Bór:

- zamek - ruina, nr rej. A/4135/593, z dnia 25.08.1959 r.,
- pałac, obecnie szpital, nr rej. A/4136/257 z dnia 23.04.1951 r.,
- oficyna w zespole pałacowym, nr rej. A/4139/792/W. z dnia 25.05.1981 r.,
- oficyna w zespole pałacowym, ul. Parkowa, nr rej. A/4140/802/W. z dnia 14.05.1981 r.,
- spichlerz, ul. Parkowa 6, nr rej. A/3138/793/W. z dnia 14.05.1981 r.,
- park z cmentarzem rodowy rodziny von Portatius, nr rej. A/4137/860/W. z dnia 18.09.1981 r.,

Grzędy:

- kościół filialny p.w. św. Jadwigi, nr rej. A/1715/787 z dnia 26.10.1960 r.,
- zamek Wojaczów – ruina, nr rej. 1455 z dnia 23.11.1965 r.,

Jaczków:

- kościół filialny p.w. M.B. Częstochowskiej, nr rej. A/1708/828 z dnia 23.12.1960 r.,
- dwór, nr 67, k. XVIII w., nr rej. 1213/W. z dnia 30.10.1986 r.,
- park dworski, z XVIII, XIX w., nr rej. 1329/W. z dnia 20.03.1991 r.,

Witków: kościół. paraf. p.w. Zwiastowania NMP, 1710 r., nr rej. 917, z dnia 31.07.1961 r.,

zabytki nieruchomości w wojewódzkiej ewidencji zabytków:

Borówno:

- zespół kościelny,
- kościół filialny p.w. Chrystusa Króla, z 1939 r.,
- cmentarz przy kościele filialnym p.w. Chrystusa Króla, z 1939 r.,
- dom mieszkalny nr 27, z 1937 r.,
- dom mieszkalny nr 28, z pocz. XX w.,
- cmentarz parafialny,

Czarny Bór:

- kościół. parafialny p.w. NS Pana Jezusa, murowany, 1924-26 r.,
- cmentarz komunalny,
- zespół pałacowo – parkowy,
- dom mieszkalny w zespole pałacowo – parkowym, ul. Parkowa 10, z 2 poł. XVIII w.,
- dom mieszkalno – gospodarczy, ul. Parkowa 7,
- dom mieszkalny, przy ul. XXX-Lecia PRL 14, z pocz. XX w.,
- dom mieszkalny, obecnie Ośrodek Zdrowia, ul. Kamiennogórska 22, z pocz. XX w.,

Grzędy:

- zespół kościelny,
- cmentarz przykościelny,
- dom mieszkalny nr 9,
- dom mieszkalno-gospodarczy nr 34,

Grzędy Górne: dom mieszkalny nr 7,

Jaczków:

- zespół kościelny,
- cmentarz przykościelny,
- cmentarz parafialny,
- zespół dworsko – parkowy nr 67,
- oficyna mieszkalna w zespole dworskim nr 66,
- obora w zespole dworskim,
- dom mieszkalny nr 68, 1 poł. XIX w.,

Witków:

- zespół kościelny, XVIII, XIX w.,
- plebania przy kościele nr 86, 1 poł. XVIII w.,
- cmentarz przykościelny, XVIII, XIX w.,
- cmentarz parafialny, 1919 r.,
- kaplica mszalna p. w. św. Anny, 1900r.,
- cmentarz ewangelicki, XIX, XX w.,
- dom mieszkalny nr 39, XIX, XX w.,
- dom mieszkalny nr 51, pocz. XX w.,

obszary w wojewódzkiej ewidencji zabytków nieruchomości:

Czarny Bór:

- historyczny układ ruralistyczny wsi,
- założenie przestrzenne zamku Czarny Bór,

Grzędy:

- założenie przestrzenne zamku Wojaczów,
- historyczny układ ruralistyczny wsi,

Jaczków: historyczny układ ruralistyczny wsi,

Witków: historyczny układ ruralistyczny wsi.

Na obszarze gminy udokumentowanych jest również około 50 stanowisk archeologicznych i 54 faktów osadniczych, w postaci pozostałości nowożytnych kopalń węgla kamiennego, śladów osadnictwa i osadów z późnego średniowiecza. Pozostałości nowożytnych kopalń węgla kamiennego, notowanych w źródłach pisanych już w XIV w, stanowią unikalne obiekty w skali krajowej.¹⁷

¹⁷ Strategia Rozwoju Gminy Czarny Bór na lata 2012-2020, Czarny Bór 2011.

TABELA 43. Wykaz beneficjentów, wysokość przyznanych dotacji i zakres realizowanych prac objętych dotacją na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach [2016-2018].

Rok	Nazwa beneficjenta	Wysokość przyznanej dotacji [zł]	Zakres realizowanych prac
2016	Parafia Rzymskokatolicka pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa w Czarnym Borze	100 000,00	Remont dachu Kościoła pw. Jadwigi Śląskiej w Grzędach
2017	Zakład Lecznictwa Odwykowego dla Osób Uzależnionych od Alkoholu w Czarnym Borze	15 000,00	Renowacja i wymiana stolarki drzwiowej budynku oficyny zespołu pałacowo-parkowego w Czarnym Borze
	Parafia Rzymskokatolicka pw. Świętej rodziny w Gostkowie	35 000,00	Wykonanie naprawy więźby dachowej oraz remont ośmiobocznej elewacji wieży kościoła pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Jaczkowie
2018	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny w Witkowie	25 000,00	Remont elewacji Kaplicy Św. Anny w Witkowie
	Parafia Rzymskokatolicka pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa w Czarnym Borze	50 000,00	Wymiana pokrycia dachowego w Kościele pw. Chrystusa Króla w Borównie

Źródło: Biuletyn Informacji Publicznej Gminy Czarny Bór.

7.3. Dokumenty

Nazwa dokumentu	Uchwała przyjmująca
Zasady przyznawania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków	Uchwała Nr VIII/41/2015 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 28 maja 2015 r.
Gminna Ewidencja Zabytków	Zarządzenie Wójta Gminy Czarny Bór 74/2018 z dnia 7 czerwca 2018 r.

7.4. Finansowanie

W gminie w 2017 roku na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego wydatkowano ogółem około 704 tys. zł, które stanowiły 3,27% wydatków gminy ogółem. Przeciętnie na mieszkańca wydatki na kulturę wynosiły około 145,01 zł, co było kwotą znacznie niższą niż przeciętnie w powiecie (240,86 zł/os.), w regionie (202,27 zł/os) i kraju (153,45 zł/os). Od 2012 roku wydatki w gminie w zakresie kultury zostały zwiększone o 23,48 %, a choć w samym 2017 roku wzrost wyniósł 3,35%. Wydatki bieżące na kwotę 648 tys. zł, stanowiły 92,16% całości wydatków. Na dotacje przeznaczono 648 tys. (39,35% wzrost w porównaniu do 2012 roku) i na wydatki majątkowe inwestycyjne przeznaczono 55 tys. W 2017 roku na działalność biblioteki przeznaczono około 606 tys. zł, a na domy kultury i ośrodki kultury 33 tys., na ochronę zabytków 49 tys. zł (o 50% mniej niż w roku poprzednim), natomiast na działalność pozostała 15 tys. zł.

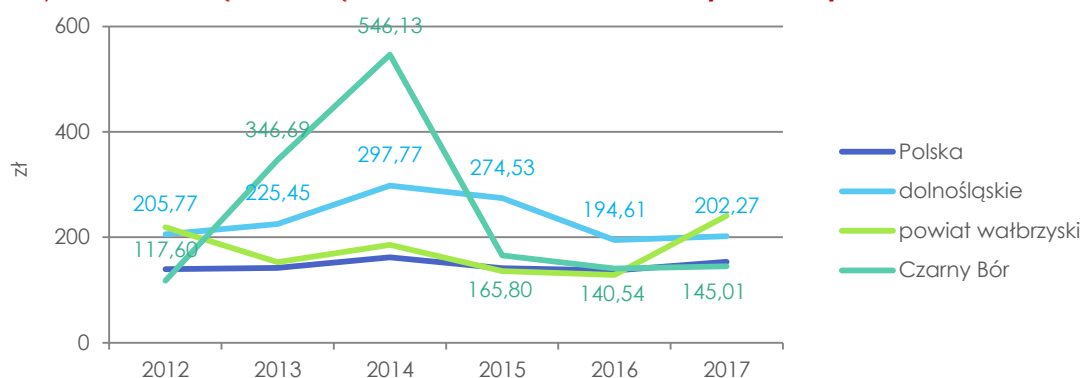
TABELA 44. Wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa (dział 921) [2012-2017].

Wydatki [zł]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
na 1 mieszkańca	117,60	346,69	546,13	165,80	140,54	145,01	23,3%↑	3,2%↑

Wydatki [zł]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
ogółem	570 256,88	1 679 699,36	263 5076,00	805 962,54	681 329,45	704 170,98	23,4%↑	3,3%↑
bieżące ogółem	466 266,18	566 382,54	714 821,01	805 962,54	680 959,45	648 960,98	39,1%↑	-4,7%↓
dotacje	465 700,00	555 500,00	705 000,00	795 000,00	670 000,00	648 960,98	39,3%↑	-3,1%↓
majątkowe inwestycyjne	103 990,70	1 113 316,82	1 920 254,99	0,00	370,00	55 210,00	-46,9%↓	14 821,62%↓
udział wydatków na kulturę w wydatkach gminy ogółem [%]	3,75	8,66	11,03	3,81	2,95	3,27	-0,48pkt%↓	0,31pkt%↑

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

WYKRES 18. Wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa na 1 mieszkańca [2012-2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 45. Wydatki na instytucje kultury (dział 921) [2012-2017].

Wydatki [zł]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
biblioteki	188 200,00	72 296,16	1 544 000,00	227 500,00	215 000,00	606 000,00	222,0%↑	181,8%↑
domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby	272 056,88	909 403,20	921 076,00	378 462,54	366 329,45	33 210,00	-87,7%↓	-90,9%↓
ochrona zabytków i opieka nad zabytkami	110 000,00	50 000,00	170 000,00	200 000,00	100 000,00	49 960,98	-54,5%↓	-50,0%↓
pozostała działalność	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	15 000,00	↑	↑

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2018 roku na wydatki bieżące w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego zabezpieczono kwotę 18.000 zł na realizację przedsięwzięć w ramach funduszu sołectkiego. Z kwoty tej wydatkowano w 2018 roku 17.656,13 zł. W ramach niniejszego działu zabezpieczono środki w kwocie 15.000 zł na dotacje dla organizacji pozarządowych prowadzących działalność w zakresie upowszechniania kultury. Kwotę tę wykorzystano w pełni, udzielając dotacji stowarzyszeniu prowadzącemu działalność kulturalną na terenie gminy. Na bieżącą działalność Biblioteki+ Centrum Kultury przeznaczono w budżecie kwotę 695.000 zł, w formie dotacji podmiotowej. Z kwoty tej sfinansowano wydatki m.in. na: wynagrodzenia i pochodne oraz bieżące utrzymanie świetlic i biblioteki. Ponadto zaplanowano wydatki w kwocie 75.000,00 zł na dofinansowanie remontu obiektów zabytkowych. Kwotę tę wydatkowano w pełni udzielając dotacji Parafii w Witkowie (25.000 zł) oraz Parafii w Czarnym Borze (50.000 zł). Wydatki majątkowe w 2018 roku obejmowały budowę świetlicy w Grzędach, a w ramach tego zadania wydatkowano 6.304,65 zł.

7.5. Inwestycje i działania 2018

W zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w gminie w 2018 roku zrealizowane zostały m.in. następujące inwestycje i działania:

TABELA 46. Najważniejsze inwestycje i działania w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego zrealizowane w 2018 roku.

Lp.	Nazwa	Lokalizacja	Opis	Kwota [PLN]	Nazwa dokumentu będącego podstawą realizacji inwestycji/działania
1	Budowa świetlicy z zapleczem socjalno-biurowym wraz z infrastrukturą towarzyszącą w Grzędach	Grzędy	Obiekt funkcjonować będzie jako świetlica wiejska dla mieszkańców wsi Grzędy w Gminie Czarny Bór. Inwestycja w trakcie realizacji.	1.968.000,00 zł – wartość robót budowlanych, w tym w 2018 roku: 6.304,65 zł	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
2	Termomodernizacja budynku Gminnego Ośrodka Kultury w Witkowie	Witków	W budynku znajduje się gminny ośrodek kultury Termomodernizacja budynku Gminnego Ośrodka Kultury realizowana została w ramach zadania inwestycyjnego pn. Poprawa efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej na terenie Gminy Czarny Bór, współfinansowanego ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego na lata 2014-2020, Oś priorytetowa 3. Gospodarka niskoemisyjna, Działanie 3.3 Efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym – ZIT AW.	1.300.988,87 zł – wartość robót budowlanych	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020 Plan gospodarki niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla gminy Czarny Bór z uwzględnieniem zapisów części wspólnej Planu dla Aglomeracji Wałbrzyskiej
3	Dofinansowanie remontu obiektów zabytkowych	Czarny Bór, Witków	Dofinansowanie remontu obiektów zabytkowych Parafii w Witkowie (25 000 zł) oraz Parafii w Czarnym Borze (50 000 zł)	75 000,00 zł	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
4	Dotacje dla organizacji pozarządowych prowadzących działalność w zakresie upowszechniania kultury	Gmina Czarny Bór	Udzielenie dotacji stowarzyszeniu prowadzącemu działalność kulturalną na terenie gminy.	15 000,00 zł	Roczny Program Współpracy Gminy Czarny Bór z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rok 2018

TABELA 47. Wykaz imprez kulturalnych zorganizowanych w 2018 roku.

Lp.	Nazwa	Opis
1	Gminne Dożynki i Święto Pieroga	Najważniejsza impreza organizowana w gminie. Połączenie dożynek gminnych z największym na Dolnym Śląsku Świętem Pieroga. Impreza przebiega według określonego scenariusza- msza święta, korowód dożynkowy, misterium chleba, konkurs wieńców dożynkowych, występy zespołów ludowych, konkurs pierogowy, występ zaproszonego artysty, pokaz fajerwerków.
2	Gminny Dzień Kobiet	Impreza organizowana cyklicznie. Podczas uroczystości goście mają okazję wysłuchać występu artystyczno- wokalnego.
3	Gminny Dzień Seniora	Impreza organizowana cyklicznie. Podczas uroczystości goście mają okazję wysłuchać występu artystyczno- wokalnego.
4	Gminny Dzień Dziecka	Impreza organizowana cyklicznie. Organizator zapewnia mix atrakcji dla dzieci w postaci m.in. wesołego miasteczka, punktów gastronomicznych oraz stoisk z zabawkami.
5	Jubileusze Par Matżeńskich	Impreza organizowana cyklicznie. Na uroczystość zapraszane są pary z długoletnim pożyciem małżeńskim . Gościom wręczane są medale oraz specjalne podziękowania.

8. TURYSTYKA, SPORT I REKREACJA

8.1. Atrakcyjność turystyczna

Walory turystyczne i rekreacyjne gminy Czarny Bór są uwarunkowane zasobami przyrodniczymi i krajobrazowymi, dziedzictwem kulturowym i przygranicznym położeniem. Gmina leży pomiędzy Kotliną Kamiennogóorską, Górą Wałbrzyskimi i Górą Kamiennymi. Taka lokalizacja jest bardzo atrakcyjna turystycznie pod względem rzeźby terenu, o czym świadczy m.in. różnica wysokości między najniższą a najwyższą położonym miejscem wynosząca 418,5 m. Najbliższe przejście graniczne w Lubawce i Golińsku zlokalizowane jest w odległości ok. 12 km. Na terenie gminy istnieją dogodne warunki do rozwoju turystyki krajoznawczej i pobytowej, w tym weekendowej. Tradycje sportowe oraz długi okres zalegania pokrywy śnieżnej predestynuje gminę do uprawiania sportów zimowych, zwłaszcza narciarstwa biegowego. Góryste obszary oraz rozwinięta sieć dróg stwarza dobre warunki do uprawiania turystyki pieszej i rowerowej.

Atrakcje turystyczne. Jedną z największych atrakcji turystycznych w gminie i najbliższej okolicy stanowi otwarta w 2018 roku wieża widokowa na Trójkarbie – najwyższy tego typu obiekt na Pogórzu Sudeckim (wys. 27,5 m). Z jej szczytu, przy dobrej widoczności, bardzo dobrze widoczny jest m.in. budynek Sky Tower we Wrocławiu. Wieża wyróżnia się również nietypowym kształtem – została wzniesiona na podstawie trójkąta z wysuniętymi platformami widokowymi. Powstała ona w partnerstwie gminy Czarny Bór, która prowadziła inwestycję, z gminami Stare Bogaczowice i Szczawno-Zdrój oraz Fundacją Edukacji Europejskiej i Nadleśnictwem Wałbrzych. Wśród pozostałych atrakcji turystycznych na terenie gminy Czarny Bór wskazać należy m.in. zabytki i kościoły, w tym:

- zespół pałacowo-parkowy w Czarnym Borze z pałacem wzniesionym ok. 1600 r.,
- zespół parkowo-pałacowy w Jaczkowie pochodzący z XVIII-XIX w. i wpisany do rejestru zabytków nieruchomych,
- ruiny zamku Wojaczów w Grzędach, pochodzące z XIV-XV w.,
- kościół paraf. p.w. Zwiastowania NMP w Witkowie, wzniesiony ok. 1700 r.
- kościół filialny p.w. św. Jadwigi w miejscowości Grzędy, wzniesiony w XIII w., przebudowany ok. 1550 r. na styl gotycki

W gminie znajduje się również nieczynny już zalew w Grzędach, teren niestety od wielu lat niedoinwestowany i niszczący, oraz kilkanaście stawów możliwych do wykorzystania dla turystyki weekendowej, jako miejsce wędkowania i rekreacji. Na uwagę zasługuje również nowootwarta nartorolkostrada. Gmina obecnie nie jest przygotowana do obsługi ruchu turystycznego. Obiekty potencjalnie cenne pod względem turystycznym nie są w odpowiedni sposób wyeksponowane. Brakuje również obiektów towarzyszących takich jak: obiekty noclegowe, miejsca postojowe, parkingi, miejsca wypoczynkowe i punkty gastronomiczne.

Szlaki turystyczne. Przez obszar gminy Czarny Bór przebiegają następujące piesze szlaki turystyczne:

- szlak czerwony (Szlak Główny Sudecki): Grzędy – Lesista Wielka – Sokołowsko – Bukowiec – Schronisko Andrzejówka – Skalna Brama – Rybnica Mała – Jedlina Zdrój (dł. 26,3 km),
- szlaki niebieskie: Międzynarodowy Długodystansowy Szlak Pieszy E3: Mianka – Czarny Bór – Boracza – Gorce – Chełmiec – Szczawno Zdrój – Wałbrzych Miasto PKP – Ptasia Kopa – Rusinowa – Klasztorzysko – Zamek Grodno (dł. 36,7 km) oraz Witków Śląski – Trójkarb – Modrzewiec – Węgielnik – Struga – Zamek Cisy – Dolina Czyżynki (dł. 16,9 km),
- szlak żółty: Grzędy – Boguszów-Gorce PKP (dł. 5,2 km).

Szlaki rowerowe:

- Trasa 1: Stacja PKP Witków – Borówno – Czarny Bór Lipki – Czarny Bór – Witków,
- Trasa 2: Stacja PKP Witków – Trójgarb – Bacówka – Struga – Szczawno Zdrój,
- Trasa 3: Stacja PKP Witków – Borówno – Czarny Bór – Grzędy – Zalew, dalej Kochanów – Różana – Mieroszów – Golińsk do przejścia granicznego i granicy państwa z Czechami,
- Trasa 4: Stacja PKP Witków – Borówno – Czarny Bór – Grzędy – Krzeszów, dalej Lipienica – Lubawka do przejścia granicznego i granicy państwa z Czechami.

Baza noclegowa. W 2018 roku na terenie gminy Czarny Bór funkcjonował 1 całoroczny obiekt noclegowy – kwatera agroturystyczna, która

BAZA NOCLEGOWA:

1 kwatera agroturystyczna (20 miejsc noclegowych)

dysponowała 20 miejscami noclegowymi. Miejsca noclegowe na terenie gminy stanowią zaledwie 1% miejsc noclegowych w powiecie wałbrzyskim. Pod względem wyposażenia w zaplecze sportowo-rekreacyjne ww. obiekt dysponował basenem otwartym oraz stołem do tenisa stołowego. Na obszarze gminy brak jest obiektów noclegowych wyposażonych w zaplecze konferencyjne, a także w udogodnienia dla osób niepełnosprawnych ruchowo.

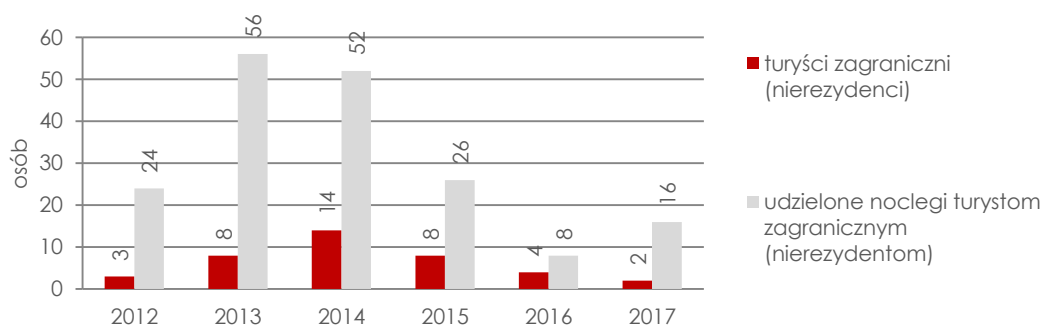
TABELA 48. Baza noclegowa [2012-2018].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
obiekty noclegowe [ob.]	1	2	1	1	1	1	1
miejsca noclegowe [msc.]	13	19	13	13	13	20	20
dynamika liczby miejsc noclegowych całorocznych (rok poprzedni = 100)	0,0	100,0	100,0	100,0	100,0	153,8	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Ruch turystyczny. Dane Głównego Urzędu Statystycznego dotyczące liczby turystów ogółem odwiedzających obszary gmin publikowane były jedynie do 2014 roku. W obecnej chwili brak jest źródła danych w zakresie ruchu turystycznego ogółem. Dostępne są natomiast dane nt. liczby turystów zagranicznych, które wskazują, że 2017 roku gminę wiejską Czarny Bór odwiedziło 2 turystów z Niemiec (nierezydentów), którym udzielono 16 noclegów. Nadmienić należy, że w analizowanym okresie liczba noclegów udzielonych turystom zagranicznym uległa znaczącej redukcji – z poziomu 56 w roku 2013 i 52 w 2014 roku do wspomnianych powyżej 16 noclegów.

WYKRES 19. Turyści zagraniczni (nierezydenci) i udzielone im noclegi [2012-2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 49. Liczba turystów ogółem i zagranicznych [2012-2017].

Liczba turystów [os.]	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
ogółem	89	124	114	–	–	–	–	–
zagranicznych	3	8	14	8	4	2	-33,3%↓	-50,0%↓

Liczba turystów [os.]	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
Udzielone noclegi								
ogółem	702	622	494	–	–	–	–	–
turystom zagraniczn	24	56	52	26	8	16	-33,3%↓	100,0%↑

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

8.2. Sport i rekreacja

Infrastruktura sportowo-rekreacyjna. Bazę sportową i rekreacyjną gminy tworzą takie obiekty jak: pełnowymiarowa hala sportowa i stadion sportowy wraz ze strzelnicą biathlonową w Czarnym Borze oraz boiska wielofunkcyjne ze sztuczną nawierzchnią w Czarnym Borze oraz Witkowie i boiska sportowe z nawierzchnią naturalną wraz z zapleciami w miejscowościach: Borówno, Grzędy, Jaczków i Witków. Na uwagę zasługuje również nowootwarta nartorolkostrada.

TABELA 50. Wykaz obiektów sportowych na terenie gminy [2018].

Rodzaj	Lokalizacja
Rolkostrada – nowy obiekt oddany do użytku w 2018 roku	Czarny Bór
Hala sportowa	Czarny Bór
Stadion sportowy	Czarny Bór
Strzelnica	Czarny Bór
Boisko piłkarskie	Jaczków
Boisko piłkarskie	Witków
Boisko piłkarskie	Grzędy
Boisko piłkarskie	Borówno
Siłownia zewnętrzna	Czarny Bór
Siłownia zewnętrzna	Jaczków
Siłownia zewnętrzna	Borówno
Boisko wielofunkcyjne	Czarny Bór
Boisko wielofunkcyjne	Witków

Źródło: Urząd Gminy Czarny Bór.

Kluby sportowe. Czarny Bór uważany jest za kolebkę biathlonu i zapasów. Z Gminy Czarny Bór wywodzi się 6 olimpijczyków: Jan Wojtas, Zbigniew Filip i Krzysztof Pływaczky, startujący w biathlonie, Radosław Romanik – w kolarstwie szosowym oraz najbardziej utytułowani medaliści olimpiad bracia Kazimierz i Józef Lipieniowie. Osiągnięcia wymienionych olimpijczyków są wzorami do naśladowania przez młodzież zamieszkującą gminę. Sport na terenie gminy odgrywa bardzo ważną rolę, skupiając wiele osób zrzeszonych w organizacjach społecznych, najważniejsze z nich to:

- Stowarzyszenie Ludowy Zespół Sportowy Skalnik – Czarny Bór,
- Uczniowski Ludowy Klub Sportowy Lesk – Czarny Bór,
- Uczniowski Ludowy Zapaśniczy Klub Sportowy Heros – Czarny Bór,
- Uczniowski Klub Narciarski Melafir – Czarny Bór,
- Uczniowski Klub Narciarski Trójgarb – Witków,
- Gminny Ludowy Klub Sportowy Husaria – Grzędy,
- Klub Sportowy Ludowe Zespoły Sportowe Iskra – Witków,
- Ludowy Zespół Sportowy Joker – Jaczków,
- Ludowy Zespół Sportowy Płomyk – Borówno.

Na terenie gminy szczególnie rozwinięte są kluby narciarstwa biegowego i biathlonu oraz zapaśnicze, które mogą pochwalić się znaczącymi wynikami na terenie Dolnego Śląska, jak i kraju. W 2016 roku¹⁸ w gminie działało 10 klubów sportowych ogółem zrzeszających 461 członków i 403 ćwiczących ogółem, w tym 302 w wieku do 18 lat. W latach 2012-2016 liczba członków w klubach zwiększyła się aż o 74%, natomiast liczba ćwiczących o 62,5%. Mieszkańcy mieli możliwość wyboru zajęć spośród 13 sekcji sportowych, w których zajęcia prowadzone były przez 10 trenerów i 10 instruktorów sportowych.

Imprezy sportowe i rekreacyjne. Gmina jest organizatorem wielu imprez sportowych i rekreacyjnych, w tym o zasięgu regionalnym – Triathlon – impreza cykliczna odbywająca się nad zalewem w Grzędach, Bieg Krasnali – impreza narciarska dla dzieci z prawie 40-letnią tradycją, Festyn Sportu „Szukamy następców naszych Olimpijczyków – impreza wpisana w kalendarz Dolnośląskiego Związku Kolarskiego) i ogólnopolskim – Mistrzostwa Polski w Biathlonie Letnim, Półmaraton Górski „Z flagą na Trójgarbie”. Na terenie gminy odbywają się ponadto zawody zapaśnicze, zawody narciarstwa biegowego, duathlonowe, biathlonowe, liczne maratony oraz półmaratony oraz zawody na nartorolkostradzie. W 2018 roku zorganizowane zostały m.in. takie imprezy jak: Górski Półmaraton z Flagą na Trójgarbie, Puchar Melafiru i Czarny Bór Open, których szczegółowy opis zawarty został w rozdziale 7.6. *Inwestycje i działania 2018.*

TABELA 51. Imprezy sportowe i rekreacyjne [2012-2018].

Nazwa	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
liczba imprez sportowych zorganizowanych na terenie gminy [szt.]	4	5	5	3	6	6	3

Źródło: Urząd Gminy Czarny Bór.

Nagrody wójta z zakresu sportu. Rokrocznie za osiągnięte wyniki przyznawane są stypendia sportowe. W 2018 roku Wójt przyznał stypendia sportowe dla 17 zawodników w kwocie 30 000,00 zł.

8.3. Bilans

	– atrakcje turystyczne wraz z zasobami przyrodniczymi i krajobrazowymi, dziedzictwem kulturowym i przygranicznym położeniem dające możliwość rozwoju turystyki – liczne organizowane imprezy sportowe, w tym o zasięgu regionalnym i krajowym – sportowe tradycje oraz funkcjonowanie dobrze rozwiniętych klubów sportowych – współpraca z sąsiednimi gminami w zakresie rozwoju turystyki
	– brak odpowiedniego wyeksponowania obiektów potencjalnie cennych pod względem turystycznym – brak bazy noclegowej i gastronomicznej oraz infrastruktury turystycznej – spadek liczby turystów i udzielonych im noclegów

8.4. Dokumenty

Nazwa dokumentu

Uchwała przyjmująca

Zasady przyznawania stypendiów sportowych

Uchwała Nr XXVII/124/2013 Rady Gminy czarny Bór z dnia 6 marca 2013r. w sprawie ustanowienia stypendiów sportowych dla osób fizycznych za osiągnięte wyniki sportowe, szczegółowych zasad oraz trybu ich przyznawania i pozbawiania.

¹⁸ Brak aktualniejszych danych GUS.

8.5. Finansowanie

W 2016 roku gmina Czarny Bór na **turystykę** wydatkowała blisko 55,6 tys. zł, natomiast w 2017 roku wydatki w tym dziale wynosiły 980 zł, z czego całość przeznaczona została na wydatki majątkowe.

TABELA 52. Wydatki na turystykę (dział 630) [2012-2017].

Wydatki [zł]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
ogółem	0,0	2 952,0	0,0	6 000,0	55 584,0	980,0	↑	98,2%↓
majątkowe ogółem	0,0	0,0	0,0	6 000,0	55 000,0	980,0	↑	98,2%↓
bieżące ogółem	0,0	2 952,0	0,0	0,0	584,0	0,0	—	↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2018 roku w ramach działalności inwestycyjnej w dziale turystyki zaplanowano wydatki w kwocie 2.751.000 zł, z której wydatkowano 2.744.641,08 zł tj. 99,8% planu. Środki te wydatkowano na realizację projektu „EKOMUZEUM Wokół Trójarbu...”, w ramach którego wybudowano wieżę widokową oraz infrastrukturę turystyczną w formie tzw. MOT-ów (miejsc obsługi turysty).

Wydatki na **kulturę fizyczną** w 2017 roku w gminie Czarny Bór wynosiły około 525,7 tys. zł, w tym 45% stanowiły wydatki bieżące, które w 79% zostały przeznaczone na dotacje. Pozostałą część obejmowały wydatki majątkowe inwestycyjne na kwotę około 289 tys. zł.

TABELA 53. Wydatki na kulturę fizyczną (dział 926) [2012-2017].

Wydatki [zł]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
ogółem	495 069,5	787 504,2	703 505,9	550 911,7	414 515,5	525 689,4	6,2%↑	26,8%↑
bieżące ogółem	413 892,6	395 987,2	378 906,4	353 493,7	267 100,3	236 639,7	-42,8%↓	-11,4%↓
dotacje	286 500,0	255 609,7	260 361,3	210 000,0	204 900,0	186 346,4	-35,0%↓	-9,1%↓
majątkowe inwestycyjne	81 177,0	391 517,0	324 599,5	197 418,0	147 415,2	289 049,7	256,1%↑	96,1%↑

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2018 roku na działalność z zakresu kultury fizycznej i sportu przeznaczono w budżecie gminy 3.618.787,40 zł, z tego na działalność bieżącą 327.787,40 zł i działalność inwestycyjną 3.291.000 zł, z tego do końca roku wydatkowano odpowiednio: 287.903,04 zł (87,8%) i 3.249.502,54 zł (98,7% kwoty planowanej). Wydatki bieżące obejmowały m.in. 24.151,00 zł na bieżące utrzymanie obiektów sportowych, w tym 10.973,55 zł w ramach funduszu sołeckiego. Na zadania z zakresu kultury fizycznej i sportu wydatkowano: 237.895,48 zł (97,5% planu), w tym: 201.000 zł w formie dotacji dla stowarzyszeń prowadzących na terenie gminy działalność sportową, 29.901 zł na stypendia sportowe dla zawodników z terenu gminy osiągających wysokie wyniki sportowe oraz 6.994,48 zł w ramach wydatków funduszu sołeckiego. Na pozostałą działalność w zakresie kultury fizycznej i sportu wydatkowano łącznie 25.856,56 zł, w tym w ramach funduszu sołeckiego kwotę 18.599,00 zł. W ramach działalności inwestycyjnej wydatkowano 3.249.502,54 zł, co stanowiło 98,7% kwoty planowanej, w tym 29.454,33 zł w ramach wydatków funduszu sołeckiego.

8.6. Inwestycje i działania 2018

W zakresie turystyki, sportu i rekreacji w gminie w 2018 roku zrealizowane zostały m.in. następujące inwestycje i działania:

TABELA 54. Najważniejsze inwestycje i działania w zakresie turystyki, sportu i rekreacji zrealizowane w 2018 roku.

Lp.	Nazwa	Lokalizacja	Opis	Kwota [PLN]	Nazwa dokumentu będącego podstawą realizacji inwestycji
1	SKI-ARENA Czarny Bór - przebudowa infrastruktury sportowej wraz z uruchomieniem tras narciarskich i nartorolkowych w Czarnym Borze	Stadion sportowy w Czarnym Borze	Inwestycja dofinansowana przez Ministra Sportu i Turystyki ze środków Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej (FRKF) w ramach Programu Modernizacji Infrastruktury Sportowej – edycja 2017. Zagospodarowanie terenu w rejonie góry parkowej i stadionu w miejscowości Czarny Bór, tj. budowa infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej wraz z wytyczeniem ścieżek pieszo rowerowych w ciągu istniejących ścieżek o nawierzchni szutrowej i istniejących odcinków dróg gminnych o nawierzchni asfaltowej wokół istniejącego kompleksu sportowego, skupionego w bezpośrednim sąsiedztwie stadionu piłkarskiego i przyległego terenu góry Parkowej, wykonanie niezbędnej infrastruktury towarzyszącej – mała infrastruktura	3.219.566,54	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
2	Budowa wieży widokowej na Trójgarbie realizowana w ramach projektu pn. EKOMUZEUM WOKÓŁ TRÓJGARBU – etap II – sposób na ochronę i udostępnianie zasobów przyrodniczych masywu Trójgarbu i Chełmca	Masyw Trójgarbu i Chełmca	Zadanie współfinansowane w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014-2020: – budowa wieży widokowej na Trójgarbie – zagospodarowanie terenu wokół wieży – budowa strefy wypoczynkowej w bezpośrednim sąsiedztwie wieży	2.744.641,08	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
3	Budowa i montaż małej architektury turystycznej – miejsce obsługi turystycznej realizowane w ramach projektu pn. EKOMUZEUM WOKÓŁ TRÓJGARBU – etap II – sposób na	Masyw Trójgarbu i Chełmca	Zadanie współfinansowane w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014-2020. Realizacja miejsca obsługi wzdłuż wybranych odcinków tras turystycznych – urządzenia i obiekty umożliwiające odpoczynek lub schronienie.	897.900,00 zł – wartość robót budowlanych	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020

Lp.	Nazwa	Lokalizacja	Opis	Kwota [PLN]	Nazwa dokumentu będącego podstawą realizacji inwestycji
	ochronę i udostępnianie zasobów przyrodniczych masywu Trójgarbu i Chełmca				
4	Rozbudowa placu zabaw - ustawienie i montaż urządzeń siłowni zewnętrznej w Borównie - dz. 232/2	Borówno	W ramach tego zadania zakupiono i zamontowano dodatkowe urządzenia na placu zabaw w Borównie. Zadanie zakończone i oddane do użytku.	20 787,00	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
5	Dotacje dla stowarzyszeń prowadzących na terenie gminy działalność sportową	Gmina Czarny Bór	Udzielenie dotacji dla stowarzyszeń prowadzących na terenie gminy działalność sportową.	201 000,00	Roczny Program Współpracy Gminy Czarny Bór z organizacjami i pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rok 2018
6	Stypendia sportowe	Gmina Czarny Bór	W 2018 roku wypłacono stypendia za osiągnięcia sportowe na łączną kwotę 29.901 zł.	17 950,00	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020 Uchwała Nr XXVII/124/2013 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 6 marca 2013r. w sprawie ustanowienia stypendiów sportowych dla osób fizycznych za osiągnięte wyniki sportowe, szczegółowych zasad oraz trybu ich przyznawania i pozbawiania

TABELA 55. Wykaz imprez sportowych i rekreacyjnych zorganizowanych w 2018 roku.

Lp.	Nazwa	Opis
1	Górski Półmaraton z Flagą na Trójgarbie	Impreza biegowa organizowana naprzemiennie przez gminy Czarny Bór i Stare Bogaczowice. Zawodnicy mają do dyspozycji dwie trasy-typowy półmaraton o długości 21 km oraz drugą, krótszą 10 km trasę. Trasa przebiega przez szczyt Trójgarbu. W zależności od organizatora start i meta znajdują się na terenie danej Gminy (raz w Czarnym Borze raz w Starych Bogaczowicach)
2	Puchar Melafiru	Impreza biathlonowa organizowana przez Uczniowski Klub Narciarski „Melafir” przy wsparciu Gminy Czarny Bór.
3	Czarny Bór Open	Międzynarodowy Turniej w zapasach kobiet.

9. OCHRONA ZDROWIA

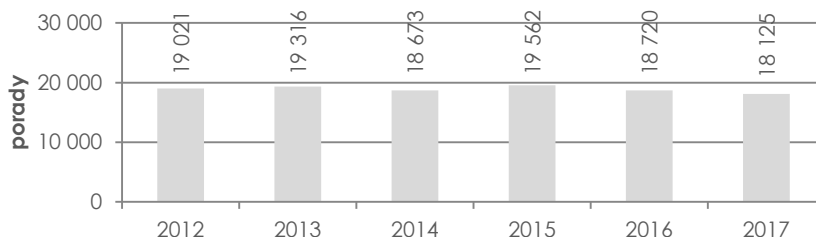
9.1. Infrastruktura ochrony zdrowia

Placówki świadczące usługi medyczne. Na obszarze gminy świadczenia zdrowotne świadczą 3 przychodnie¹⁹, w tym 1 praktyki lekarska: NZOZ „Czarny Bór”, Praktyka Lekarza Rodzinnego oraz Gabinet stomatologiczny. Ponadto w gminie funkcjonuje również Zakład Lecznictwa Odwykowego dla osób uzależnionych od alkoholu w Czarnym Borze. W gminie sprzedaż prowadzi 1 apteka ogólnodostępna, w której pracuje 2 magistrów farmacji. Na 1 tego typu obiekt przypada liczba 4 858 osób, co jest wynikiem wyższym niż średnie w powiecie (2 566 os.), regionie (2 695 os.) i kraju (2 882 os.).

9.2. Opieka zdrowotna i personel medyczny

Ambulatoryjna i podstawowa opieka zdrowotna. W 2017 roku w gminie Czarny Bór udzielono 18 125 porad podstawowej i ambulatoryjnej opieki zdrowotnej, co stanowiło odpowiednio 9,47% i 8,44% ogółu porad udzielonych w powiecie wałbrzyskim. Przeciętnie na 1 pacjenta w gminie udzielono 3,7 porady, co było wynikiem zbliżonym do średniej w powiecie wałbrzyskim (3,4). Liczba udzielanych porad na obszarze gminy zmniejsza się jednak z roku na rok, a od 2012 odnotowano ich spadek o 4,7%.

WYKRES 20. Udzielone porady lekarskie ambulatoryjnej i podstawowej opieki zdrowotnej [2012-2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 56. Udzielone porady ambulatoryjnej i podstawowej opieki zdrowotnej [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
porady ambulatoryjnej i podstawowej opieki zdrowotnej [porady ogółem]	19 021	19 316	18 673	19 562	18 720	18 125	-4,7%↓	-3,2%↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2017 roku na terenie powiatu wałbrzyskiego²⁰ **kadra medyczna** obejmowała 127 lekarzy pracujących ogółem, czyli 0,8% lekarzy na Dolnym Śląsku. Ich liczba uległa znaczącej redukcji w 2015 roku, kiedy to została zmniejszona z 726 lekarzy do 124. Przeciętnie na 10 tys. ludności powiatu wałbrzyskiego w 2017 roku przypadało więc 22 lekarzy ogółem, co było wynikiem znacznie niższym niż przeciętnie w województwie dolnośląskim (53 lekarzy) i kraju (57). Podobna sytuacja występowała w zakresie dostępności pielęgniarek i położnych – na 1000 mieszkańców w powiecie przypadało ich 37 – również znacząco poniżej średniej ich liczby w regionie (67) i kraju (71). W 2017 roku powiat wałbrzyski stanowił podstawowe miejsce zatrudnienia dla 39 lekarzy (7 lekarzy na 10 tys. ludności) i 4 dentystów. Nadmienić należy, że w tym czasie na Dolnym

¹⁹ Na obszarze gminy nie prowadzi działalności przychodnia podległa samorządowi terytorialnemu.

²⁰ Brak dostępnych danych GUS dla poziomu gminy.

Śląsku i w kraju na 10 tys. ludności dostępnych było odpowiednio 22 i 23 lekarzy wg podstawowego miejsca pracy.

TABELA 57. Personel medyczny na terenie powiatu wałbrzyskiego [2012-2017].

Personel pracujący [os.]	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2013-2017	Zmiana 2016-2017
lekarze ogółem [os.]	–	650	726	124	131	127	-80,5%↓	-3,1%↓
lekarze ogółem na 10 tys. ludności [os.]	–	112	126	22	23	22	-80,0%↓	-2,5%↓
pielęgniarki i położne na 1000 ludności [os.]	–	205	223	37	37	37	-81,9%↓	-0,3%↓
lekarze pracujący wg podstawowego miejsca pracy [os.]								
lekarze [os.]	–	313	335	42	41	39	-87,5%↓	-4,9%↓
dentyści [os.]	–	54	56	6	6	4	-92,6%↓	-33,3%↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

9.3. Dokumenty

Nazwa dokumentu

Gminny Program Przeciwdziałania
Alkoholizmowi i Narkomanii na terenie Gminy
Czarny Bór na 2018 rok

Uchwała przyjmująca

Uchwała Nr XL/208/2017 Rady Gminy
Czarny Bór z dnia 19 grudnia 2017 r.

9.4. Finansowanie

W 2017 roku w gminie Czarny Bór na ochronę zdrowia wydatkowano ogółem 59,6 tys. zł (4,73% wydatków przeznaczonych na ochronę zdrowia na obszarze powiatu wałbrzyskiego), w tym całość stanowiły wydatki bieżące, z których blisko 90% przeznaczone zostało na przeciwdziałanie alkoholizmowi.

TABELA 58. Wydatki na ochronę zdrowia (dział 851) [2012-2017].

Wydatki [zł]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
ogółem	65 899,04	64 378,19	68 991,96	64 365,53	65 657,00	59 680,94	-9,4%↓	-9,1%↓
bieżące ogółem	65 899,04	64 378,19	68 991,96	64 365,53	65 657,00	59 680,94	-9,4%↓	-9,1%↓
przeciwdziałanie alkoholizmowi	65 899,04	64 378,19	64 994,25	59 375,44	60 437,56	53 452,76	-18,8%↓	-11,5%↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2018 roku w ramach wydatków bieżących na ochronę zdrowia zaplanowano wydatki związane z działalnością Gminnej Komisji ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Narkomanii oraz działalnością profilaktyczną. Na ww. działalność wydatkowano w 2018 roku łącznie 63.694,45 zł, tj. 95,5% kwoty planowanej, którą w całości przeznaczono na realizację szkolnych i środowiskowych programów profilaktycznych, na działalność świetlic środowiskowych i opiekuńczo - wychowawczych oraz wynagrodzenia członków GKRPAiN. W ramach realizacji Gminnego Programu Przeciwdziałania Alkoholizmowi i Narkomanii na terenie Gminy Czarny Bór na 2018 rok na zwalczanie narkomanii poniesiono wydatki 5.312,42 zł, natomiast na przeciwdziałanie alkoholizmowi wydatkowano 58.003,93 zł, w tym na:

- 2.497,53 zł – działania profilaktyczne prowadzone w szkole,
- 26.544,18 zł – działania profilaktyczne prowadzone w świetlicach, klubach sport., i sołectwach,
- 4.000,00 zł – dofinansowanie organizacji spotkań z osobami zagrożonymi wykluczeniem społ.,
- 24.922,22 zł – na wynagrodzenia członków komisji, oraz
- 40,00 zł – szkolenia i opinie biegłych.

9.5. Inwestycje i działania 2018

W zakresie ochrony zdrowia w gminie w 2018 roku zrealizowane zostały m.in. następujące inwestycje:

TABELA 59. Najważniejsze inwestycje w zakresie ochrony zdrowia zrealizowane w 2018 roku.

Lp.	Nazwa	Lokalizacja	Opis	Kwota [PLN]	Nazwa dokumentu będącego podstawą realizacji inwestycji
1	Termomodernizacja budynku przy ul. Kamiennogórskiej 22 w Czarnym Borze	ul. Kamiennogórska 22 w Czarnym Borze	Termomodernizacja budynku przy ul. Kamiennogórskiej 22 w Czarnym Borze, realizowana została w ramach zadania inwestycyjnego pn. Poprawa efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej na terenie Gminy Czarny Bór, współfinansowanego ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego na lata 2014-2020, Oś priorytetowa 3. Gospodarka niskoemisyjna, Działanie 3.3 Efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym, Poddziałanie 4-3.3.4 Efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym – ZIT AW. W budynku znajdują się pomieszczenia, które wykorzystywane są przez służbę zdrowia.	621.451,31 zł – wartość robót budowlanych	Plan gospodarki niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla gminy Czarny Bór z uwzględnieniem zapisów części wspólnej Planu dla Aglomeracji Wałbrzyskiej
2	Termomodernizacja budynku przy ul. Skalników 5a w Czarnym Borze	ul. Skalników 5a w Czarnym Borze	Termomodernizacja budynku przy ul. Skalników 5a w Czarnym Borze, realizowana została w ramach zadania inwestycyjnego pn. Poprawa efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej na terenie Gminy Czarny Bór, współfinansowanego ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego na lata 2014-2020, Oś priorytetowa 3. Gospodarka niskoemisyjna, Działanie 3.3 Efektywność energetyczna	1.248.731,20 zł – wartość robót budowlanych	Plan gospodarki niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla gminy Czarny Bór z uwzględnieniem zapisów części wspólnej Planu dla Aglomeracji Wałbrzyskiej

Lp.	Nazwa	Lokalizacja	Opis	Kwota [PLN]	Nazwa dokumentu będącego podstawą realizacji inwestycji
			w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym, Poddziałanie 4-3.3.4 Efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym – ZIT AW.		
			W budynku znajdują się pomieszczenia, które wykorzystywane są przez służbę zdrowia.		

W toku realizacji **Gminnego Program Przeciwdziałania Alkoholizmowi i Narkomanii na terenie Gminy Czarny Bór na 2018 rok**, na działalność Gminnej Komisji ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Narkomanii oraz działalność profilaktyczną w 2018 roku wydatkowano ogółem 63 694,45 zł. Kwota ta w całości została przeznaczona na realizację szkolnych i środowiskowych programów profilaktycznych, na działalność świetlic środowiskowych i opiekuńczo-wychowawczych oraz wynagrodzenia członków komisji. Dofinansowanie do zadań profilaktycznych otrzymały również do kluby sportowe oraz sołectwa. Na działania profilaktyczne prowadzone w szkole wydatkowano 2 497,53 zł, na działania profilaktyczne prowadzone w świetlicach, klubach sportowych i sołectwach 26 544,18 zł. Dofinansowanie organizacji spotkań z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym – wigilia dla osób wykluczonych społecznie wydatkowane zostało 4 000,00 zł. Kwota 24 922,22 zł przeznaczona została na wynagrodzenia członków komisji, a 40,00 zł na szkolenia i opinie biegłych.

TABELA 60. Informacja z wykonania planu wydatków za 2018 rok- Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych [2018].

Nazwa	Kwota [zł]
Przeciwdziałanie alkoholizmowi	58 003,93
dofinansowanie do działalności profilaktycznej w szkołach	2 497,53
dofinansowanie do działalności profilaktycznej w Centrum Kultury (świetlicach)	19 885,26
dofinansowanie zadań profilaktycznych do klubów sportowych	2 516,07
dofinansowanie zadań profilaktycznych w sołectwach	4 142,85
wynagrodzenia wraz z pochodnymi	24 922,22
opłata sądowe i opinie biegłych	40,00
wigilia dla osób wykluczonych społecznie	4 000,00
Przeciwdziałanie narkomanii	
Dofinansowanie do działalności profilaktycznej w świetlicach	5 312,42

Źródło: Urząd Gminy Czarny Bór.

10. POMOC SPOŁECZNA I BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

10.1. Pomoc społeczna

Zadania z zakresu pomocy społecznej na terenie gminy Czarny Bór realizuje **Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Czarnym Borze**. Jego działalność obejmuje m.in. wykonywanie zadań z zakresu świadczeń rodzinnych, pomocy osobom uprawnionym do alimentów, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Środowiskowa pomoc społeczna. W 2017 roku ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej korzystało w gminie 125 gospodarstw domowych (7,1% tego typu gospodarstw na terenie powiatu wałbrzyskiego), w tym poniżej kryterium dochodowego znajdowało się 62,4% z nich (78 gospodarstw), a udział ten był w niższy niż przeciętnie w gminach w województwie dolnośląskim (66,9%) i zbliżony do przeciętnego ich udziału w kraju (62,1%). Świadczenia pobierało ogółem 334 osoby (9,4% osób korzystających z pomocy społecznej w powiecie). Ich udział w liczbie ludności ogółem w gminie wynosił 6,9%, co było udziałem powyżej średniej w powiecie wałbrzyskim (6,3%) i regionie (4,1%) i kraju (5,7%). Liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gminie maleje z roku na rok, co niewątpliwie jest pozytywną tendencją. Od 2012 roku liczba gospodarstw pobierających tego typu świadczenia zmniejszyła się o 41,3%, a liczba osób korzystających z pomocy aż o 45,8%. Udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem na terenie gminy również uległ znaczącemu obniżeniu – z 12,7% w 2012 roku do ww. 6,9% w 2017 roku.

ŚRODOWISKOWA POMOC SPOŁECZNA:

125 gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej, w tym **62,4%** poniżej kryterium dochodowego

334 osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej

6,9% udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej

TABELA 61. Środowiskowa pomoc społeczna [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej	213	264	164	138	129	125	-41,3%↓	-3,1%↓
poniżej kryterium dochodowego	144	167	111	101	87	78	-45,8%↓	-10,3%↓
osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej	618	802	456	366	340	334	-46,0%↓	-1,8%↓
udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem [%]	12,7	16,6	9,5	7,5	7,0	6,9	-5,8pkt%↓	-0,1pkt%↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zgodnie z danymi z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Czarnym Borze największa liczba beneficjentów pobierała świadczenia pomocy społecznej w gminie w 2018 roku ze względu na ubóstwo – 49 gospodarstw pobierających świadczenia na kwotę 71,7 tys. zł oraz bezrobocie (27 gospodarstw domowych; kwota świadczeń: 20,5 tys. zł), długotrwałą lub ciężką chorobę (27 gospodarstw; 28,4 tys. zł) oraz niepełnosprawność (25 gospodarstw; 109,0 tys. zł). Znacząco grupę stanowiło również 17 gospodarstw pobierające świadczenia ze względu na potrzebę ochrony macierzyństwa (16,1 tys. zł).

TABELA 62. Wydatki z funduszy pomocy społecznej wg powodów trudnej sytuacji życiowej [2017-2018].

Nazwa	Jednostka	2017	2018	Zmiana 2017-2018
Ogółem	liczba gospodarstw	211	166	-21,3%↓
	PLN	347 422	271 585	-21,8%↓
Bezdomność	liczba gospodarstw	2	2	0,0%
	PLN	1 200	1 900	58,3%↑
Potrzeba ochrony macierzyństwa	liczba gospodarstw	14	17	21,4%↑
	PLN	13 290	16 137	21,4%↑
Bezrobocie	liczba gospodarstw	37	27	-27,0%↓
	PLN	28 172	20 558	-27,0%↓
Niepełnosprawność	liczba gospodarstw	32	25	-21,9%↓
	PLN	154 300	109 000	-29,4%↓
Długotrwała lub ciężka choroba	liczba gospodarstw	27	27	0,0%
	PLN	25 197	28 440	12,9%↑
Bezradność w sprawach opiekuńczo- wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego – rodzina wielodzietna	liczba gospodarstw	1	2	100,0%↑
	PLN	1 550	2 800	80,6%↑
Bezradność w sprawach opiekuńczo- wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego – rodzina niepełna	liczba gospodarstw	3	4	33,3%↑
	PLN	2 320	2 950	27,2%↑
Alkoholizm	liczba gospodarstw	7	6	-14,3%↓
	PLN	14 280	13 070	-8,5%↓
Narkomania	liczba gospodarstw	0	0	–
	PLN	0	0	–
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	liczba gospodarstw	1	3	200,0%↑
	PLN	1 041	3 132	200,9%↑
Przemoc w rodzinie	liczba gospodarstw	0	2	↑
	PLN	0	800	↑
Sytuacja kryzysowa	liczba gospodarstw	1	2	100,0%↑
	PLN	900	1 050	16,7%↑
Trudności w integracji osób, które otrzymały w RP status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	liczba gospodarstw	0	0	–
	PLN	0	0	–
Ubóstwo	liczba gospodarstw	75	49	-34,7%↓
	PLN	85 172	71 748	-15,8%↓
Zdarzenie losowe	liczba gospodarstw	11	0	-100,0%↓
	PLN	20 000	0	-100,0%↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Czarnym Borze.

W 2018 roku 14 osób oczekiwało na pomoc mieszkaniową i wszystkie wnioski zostały rozpatrzone pozytywnie.

TABELA 63. Pomoc mieszkaniowa [2017-2018].

Nazwa	2017	2018
liczba wnioskodawców oczekujących na pomoc mieszkaniową [os.]	14	14
liczba wniosków o pomoc mieszkaniową pozytywnie zweryfikowanych [szt.]	14	14
liczba rozpatrzonych wniosków o przyznanie lokalu socjalnego [szt.]	4	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Czarnym Borze.

10.2. Świadczenia na rzecz rodziny

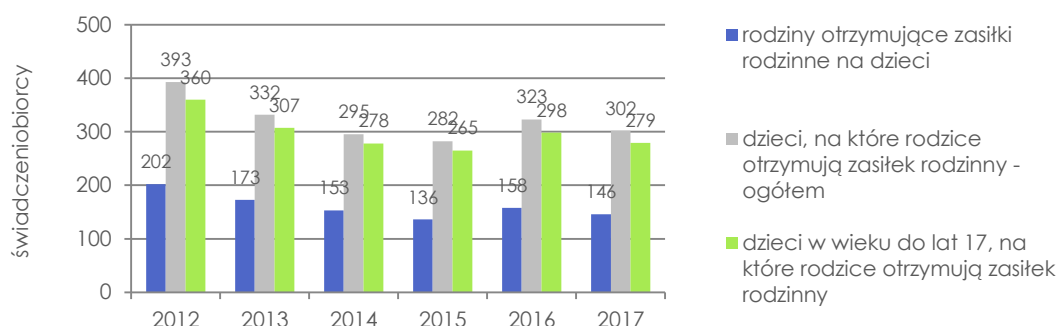
Zasiłki rodzinne. W 2017 roku na terenie gminy Czarny Bór zasiłki rodzinne pobierało 146 rodzin na 302 dzieci, z których 92,4% było w wieku do lat 17. Rodziny te stanowiły 4,5% rodzin pobierających zasiłki rodzinne na dzieci z powiatu wałbrzyskiego. Na obszarze gminy, podobnie jak w kraju i województwie, liczba rodzin pobierających zasiłki rodzinne na dzieci zmniejsza się. W Czarnym Borze od 2012 roku ich liczba zmniejszyła się o 27,7% w przypadku liczby rodzin pobierających zasiłki na dzieci oraz o 23,2% w zakresie liczby dzieci, na które rodzice pobierają zasiłek rodzinny. Należy również nadmienić, że tendencje te na terenie gminy Czarny Bór następowały szybciej niż przeciętnie w regionie, gdzie w analizowanym okresie liczba rodzin pobierających zasiłki zmniejszyła się o 17%, a liczba dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny o 14,7%.

ZASIŁKI RODZINNE:

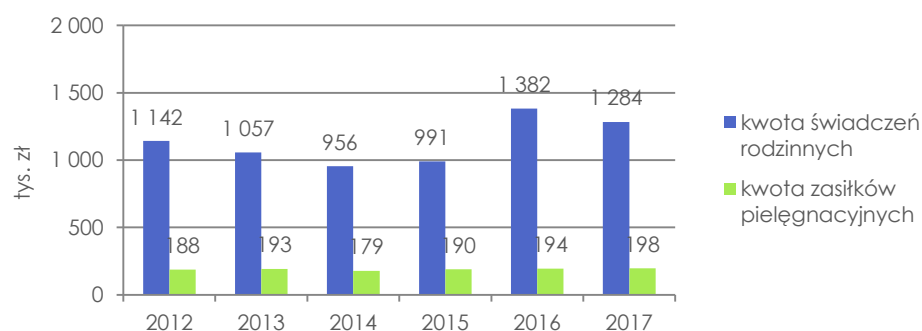
146 rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci
302 dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny, w tym **279** dzieci w wieku do lat 17

WYKRES 21. Zasiłki rodzinne [2012-2017].

liczba świadczeniobiorców:

kwota świadczeń

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 64. Zasiłki rodzinne [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci	202	173	153	136	158	146	-27,7%↓	-7,6%↓
dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny – ogółem [os.]	393	332	295	282	323	302	-23,2%↓	-6,5%↓
dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny [os.]	360	307	278	265	298	279	-22,5%↓	-6,4%↓
kwota świadczeń rodzinnych [tys. zł]	1 142	1 057	956	991	1 382	1 284	12,4%↑	-7,1%↓
kwota zasiłków pielęgnacyjnych [tys. zł]	1 098	1 044	998	1 070	1 433	1 561	42,2%↑	8,9%↑

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Program 500+. W 2017 roku w gminie Czarny Bór z Programu 500+ korzystało przeciętnie 310 rodzin, w których 488 dzieci otrzymywało świadczenie. Wydatki na świadczenia wychowawcze na kwotę 2 982 468 zł, stanowiły natomiast 10,5% udziału w powiecie i 0,2% w województwie dolnośląskim.

PROGRAM 500+:

310 przeciętna miesięczna liczba rodzin pobierających świadczenie

488 liczba dzieci, na które rodziny otrzymują świadczenie

10.3. Bezpieczeństwo publiczne

Za utrzymanie bezpieczeństwa i porządku publicznego na terenie gminy Czarny Bór odpowiada Komisariat Policji w Boguszowie Gorcach. Ochotnicza Straż Pożarna z jednostkami w z jednostkami w Czarnym Borze, Borównie, Jaczkowie, Witkowie i Grzędach na terenie gminy zajmuje się prewencją i walką z pożarami oraz pozostałymi zagrożeniami dla zdrowia i życia ludzkiego, dobytku oraz środowiska naturalnego oraz odpowiada za usuwanie skutków klęsk żywiołowych i katastrof. Ponad 100 strażaków zrzeszonych jest w 5 jednostkach Ochotniczych Straży Pożarnych.

10.4. Bilans

- zmniejszająca się liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej

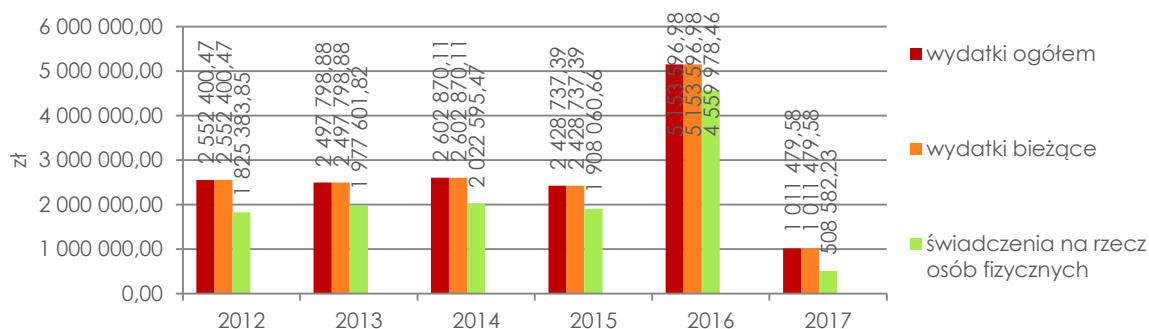

- wyższy niż przeciętnie w kraju i regionie udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ogóle ludności
- wysoki udział korzystających z pomocy społecznej ze względu na ubóstwo
-

10.5. Finansowanie

W 2017 roku w gminie Czarny Bór na **pomoc społeczną** przeznaczono ogółem 1 mln zł (7,53% wydatków przeznaczonych na pomoc społeczną na obszarze powiatu wałbrzyskiego), w tym całość wydatkowanej kwoty obejmowały wydatki bieżące, w tym na świadczenia na rzecz osób fizycznych wydatkowano 508 tys. zł (50,3% ogółu wydatków). Wydatki na pomoc społeczną w 2017 roku kształtowały się na poziomie blisko o połowę niższym niż w 2012 roku i w latach poprzednich, poza 2016 rokiem, kiedy to odnotowano najwyższy ich poziom (5,1 mln zł). Aż o 74,3% uległy obniżeniu również wydatki na świadczenia na rzecz osób fizycznych – z 1,8 mln zł w 2012 roku do wspomnianych powyżej 508 tys. zł.

WYKRES 22. Wydatki na pomoc społeczną (dział 852) [2012-2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 65. Wydatki na pomoc społeczną (dział 852) [2012-2017].

Wydatki [zł]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
---------------	------	------	------	------	------	------	---------------------	---------------------

Wydatki [zł]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
ogółem	2 552 400,47	2 497 798,88	2 602 870,11	2 428 737,39	5 153 596,98	1 011 479,58	-60,4%↓	-80,4%↓
bieżące ogółem	2 552 400,47	2 497 798,88	2 602 870,11	2 428 737,39	5 153 596,98	1 011 479,58	-60,4%↓	-80,4%↓
świadczenia na rzecz osób fizycznych	1 825 383,85	1 977 601,82	2 022 595,47	1 908 060,66	4 559 978,46	508 582,23	-72,1%↓	-88,8%↓
wydatki majątkowe ogółem	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	–	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2018 roku bieżąca realizacja zadań z zakresu pomocy społecznej obejmowała kwotę 919.929,91, w tym w ramach zadań zleconych kwotę: 14.934,98 zł, pozostałych środków w kwocie 904.994,93 zł, (w tym: 386.855,82 dotacja z budżetu państwa, 508.762,91 zł środki własne gminy, w tym: 9.376,20 dotacja z Powiatu Wałbrzyskiego na realizację prac społecznie użytecznych). Na ogólną kwotę wydatków w tym dziale składały się m.in. następujące pozycje: 356.853,01 zł wynagrodzenia i pochodne, 65.543,91 zł wydatki bieżące związane z działalnością Ośrodka oraz 368.804,37 zł - świadczenia na rzecz osób fizycznych. W dziale tym, w ramach powyższych kwot wydatkowano środki w kwotach:

- 76.209,04 zł na dodatki mieszkaniowe dla 33 rodzin;
- 8.475,63 zł na realizację zadań zleconych w ramach, których sfinansowano m.in.:
składki zdrowotne opłacane za 12 podopiecznych (św. pielęgnacyjne) 10.078,50
dodatki energetyczne dla 31 rodzin, wraz z kosztami obsługi (95,18 zł) 4.856,48
- 813.158,89 zł – na realizację zadań własnych z zakresu pomocy społecznej, z czego:
dożywianie 79 dzieci oraz 5 osób dorosłych 137.679,40
usługi opiekuńcze dla 7 osób 17.558,68
zasiłki celowe dla 42 rodzin 17.807,88
zasiłki okresowe dla 53 rodzin 59.390,99
składki zdrowotne opłacane za 26 podopiecznych 10.367,83
zasiłki stałe na 26 osób 109.000,00
opłata za pobyt w dps (2 osoby) 49.157,11
wynagrodzenia i pochodne pracowników OPS 355.004,61
koszty bieżącego funkcjonowania OPS (materiały, energia, usługi i itp.) 51.762,39
wynagrodzenie za sprawowanie opieki 1.400,00
koszty organizacji spotkania wigilijnego (sfinansowane z otrzymanych darowizn) 4.030,00.

Ponadto w ramach niniejszego działu wydatkowano kwotę 15.627,00 zł z przeznaczeniem na wypłatę świadczeń osobom wykonującym prace społecznie użyteczne. Dofinansowanie przekazane na ten cel przez PUP wyniosło: 9.376,20 zł.

W 2017 roku **na rzecz rodziny** wydatkowanych zostało 4 751 116,48 zł, które stanowiły 9,4% środków przeznaczonych na ten cel w powiecie wałbrzyskim, a całość wydatkowanej kwoty przeznaczona została na wydatki bieżące. Na świadczenia na rzecz osób fizycznych przekazane zostało 96,5% ogólnej kwoty wydatków, czyli 4 587 866,81 zł. Na rodziny zastępcze w 2017 wydatkowano 64 645,43 zł. W 2018 roku wydatki bieżące zakresu pomocy rodzinie w 2018 r. obejmowały kwotę 4.698.086,31 zł, w tym w ramach zadań zleconych kwotę: 4.616.166,78 zł. Na ogólną kwotę wydatków w tym dziale składały się m.in. następujące pozycje: 82.073,63 zł - wynagrodzenia i pochodne, 90.840,63 zł - wydatki bieżące związane z działalnością Ośrodka oraz 4.525.172,05 zł - świadczenia na rzecz osób fizycznych. W ramach kwoty 4.616.166,78 zł wydatków na realizację zadań zleconych, sfinansowano m.in.:

- świadczenia rodzinne wraz z dodatkami dla 317 rodzin 1.485.758,83 zł
- fundusz alimentacyjny dla 25 osób 134.180,58 zł
- wynagrodzenia wraz z pochodnymi pracowników (+materiały i usługi do obsługi świadczeń) 43.347,66 zł
- świadczenia wychowawcze dla 285 rodzin („500+) 2.728.382,64 zł

- wynagrodzenia wraz z pochodnymi pracowników („500+”)(+materiały i usługi do obsługi świadczeń) 41.616,00 zł
- realizacja programu „Karta dużej rodziny” 157,78 zł
- wspieranie rodziny – „Dobry Start” 182.723,29 zł.

Ponadto w ramach tego działu wydatkowano ze środków własnych 69.113,53 zł tj. 60,6% kwoty planowanej, na zakupy usług związanych z pobytem dzieci z terenu gminy w ośrodkach pełniących funkcję rodzin zastępczych. W ramach tego działu wydatkowano również kwotę 11.762,00 zł, na realizację programu Asystent Rodziny, w tym: 2.431 zł ze środków dotacji z budżetu państwa, 956 zł ze środków Funduszu Pracy, oraz 8.375,00 zł ze środków własnych.

W 2017 roku na **bezpieczeństwo publiczne i ochronę przeciwpożarową** w gminie Czarny Bór przeznaczonych zostało około 409 tys. zł. Około 37,8% tej kwoty obejmowały wydatki bieżące ogółem (155 tys. zł), a pozostałą część stanowiły wydatki majątkowe inwestycyjne (około 255 tys. zł).

WYKRES 23. Wydatki na bezpieczeństwo publiczne i ochronę przeciwpożarową (dział 754)[2012-2017].

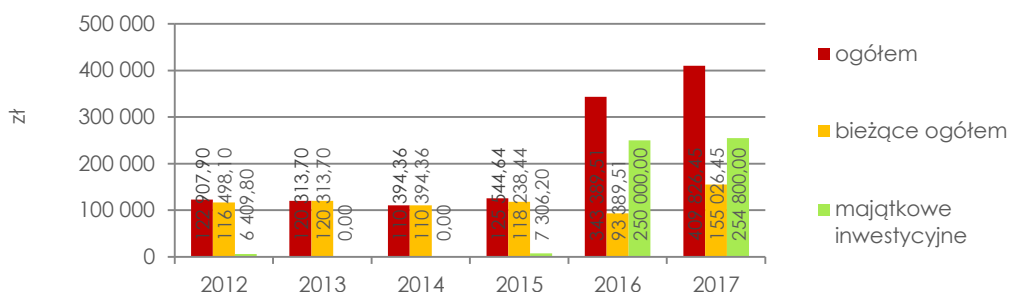

TABELA 66. Wydatki na bezpieczeństwo publiczne i ochronę przeciwpożarową (dział 754)[2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
ogółem	122 907,90	120 313,70	110 394,36	125 544,64	343 389,51	409 826,45	233,4%↑	19,3%↑
bieżące ogółem	116 498,10	120 313,70	110 394,36	118 238,44	93 889,51	155 026,45	33,1%↑	66,0%↑
majątkowe inwestycyjne	6 409,80	0,00	0,00	7 306,20	250 000,00	254 800,00	3 875,2%↑	1,9%↑

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2018 roku na bezpieczeństwo publiczne i ochronę przeciwpożarową zaplanowano wydatki bieżące na łączną kwotę: 141.986,89 zł, z czego wydatkowano kwotę 136.387,88 zł, co stanowiło 96,1% planu. Na dofinansowanie zakupu środków rzeczowych dla jednostki Policji wydatkowano 2.435,31 zł, co stanowiło 81,2% kwoty planowanej. Na utrzymanie ochotniczych straży pożarnych zaplanowano na 2018 rok 137.986,89 zł, z której to kwoty wydatkowano 132.952,57 zł (tj. 96,4% planu), z tego m.in.: dotacje dla jednostek OSP z terenu gminy na utrzymanie gotowości bojowej 99.000,00 zł, 3.743,10 zł na ubezpieczenia pojazdów stanowiących własność gminy oraz ubezpieczenia od NNW członków OSP biorących udział w akcjach ratowniczych, 738,00 zł na przeglądy techniczne obiektów budowlanych (remiz strażackich). W ramach rozdziału 75412 dokonano także wydatków na przedsięwzięcia funduszy sołeckich o łącznej wartości 26.775,32 zł. Na realizację zadań z zakresu obrony cywilnej (zadanie zlecone) zaplanowano kwotę 1.000 zł. Kwotę tą wydatkowano w całości, na zakup worków i plandek, w celu uzupełnienia magazynu, służącemu obronie cywilnej. W ramach działalności inwestycyjnej zaplanowano nakłady w łącznej wysokości 420.200,00 zł, na realizację 3 zadań inwestycyjnych, z których wydatkowano 66.727,13 zł, co stanowiło 15,9% kwoty planowanej, w tym w ramach wydatków funduszu sołeckiego 8.000,00 zł.

10.6. Inwestycje i działania 2018

Zadania realizujące **Gminny program wspierania rodziny w Gminie Czarny Bór na lata 2015-2017** oraz **Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie i ochrony ofiar przemocy w rodzinie w Gminie Czarny Bór na lata 2014-2018** realizowane były w 2018 roku w ramach działalności i środków z pomocy społecznej i rodziny. W zakresie pomocy społecznej w 2018 roku wydatkowano łączne środki w wysokości 919 929,91 zł. Na ogólną kwotę wydatków składały się m.in. następujące pozycje: 356 853,01 zł – wynagrodzenia i pochodne, 65 543,91 zł – wydatki bieżące związane z działalnością Ośrodka oraz 368 804,37 zł – świadczenia na rzecz osób fizycznych. W ramach powyższych kwot wydatkowano środki na realizację takich zadań jak:

- dodatki mieszkaniowe dla 33 rodzin – 76 209,04 zł,
- realizacja zadań zleconych (8 475,63 zł) w ramach, których sfinansowano m.in.:
 - składki zdrowotne opłacane za 12 podopiecznych (św. pielęgnacyjne) – 10 078,50 zł
 - dodatki energetyczne dla 31 rodzin – 4 856,48 zł wraz z kosztami obsługi – 95,18 zł,
- na realizację zadań własnych z zakresu pomocy społecznej (813 158,89 zł), w tym:
 - dożywianie 79 dzieci oraz 5 osób dorosłych – 137 679,40 zł,
 - usługi opiekuńcze dla 7 osób – 17 558,68 zł,
 - zasiłki celowe dla 42 rodzin – 17 807,88 zł,
 - zasiłki okresowe dla 53 rodzin – 59 390,99 zł,
 - składki zdrowotne opłacane za 26 podopiecznych – 10 367,83 zł,
 - zasiłki stałe na 26 osób – 109 000,00 zł,
 - opłata za pobyt w DPS (2 osoby) – 49 157,11 zł,
 - wynagrodzenia i pochodne pracowników OPS – 355 004,61 zł,
 - koszty bieżącego funkcjonowania OPS (materiały, energia, usługi i itp.) – 51 762,39 zł,
 - wynagrodzenie za sprawowanie opieki – 1 400,00 zł,
 - koszty organizacji spotkania wigilijnego (sfinansowane z otrzymanych darowizn) – 4 030,00 zł.

Ponadto wydatkowano kwotę 15 627,00 zł z przeznaczeniem na wypłatę świadczeń osobom wykonującym prace społecznie użyteczne. Dofinansowanie przekazane na ten cel przez PUP wyniosło: 9 376,20 zł.

Na zadania z zakresu pomocy rodzinie w 2018 roku wydatkowano 4.698.086,31 zł, w tym w ramach zadań zleconych kwotę: 4.616.166,78 zł. Na ogólną kwotę wydatków w tym dziale składały się m.in. następujące pozycje: 82 073,63 zł – wynagrodzenia i pochodne, 90 840,63 zł – wydatki bieżące związane z działalnością Ośrodka oraz 4 525.172,05 zł – świadczenia na rzecz osób fizycznych. W ramach kwoty 4 616 166,78 zł wydatków na realizację zadań zleconych, sfinansowano m.in.:

- świadczenia rodzinne wraz z dodatkami dla 317 rodzin – 1 485 758,83 zł,
- fundusz alimentacyjny dla 25 osób – 134 180,58 zł,
- wynagrodzenia wraz z pochodnymi pracowników (+materiały i usługi do obsługi świadczeń) – 43 347,66 zł,
- świadczenia wychowawcze dla 285 rodzin („500+”) – 2 728 382,64 zł,
- wynagrodzenia wraz z pochodnymi pracowników („500+”)(+materiały i usługi do obsługi świadczeń) – 41 616,00 zł,
- realizacja programu „Karta dużej rodziny” – 157,78 zł,
- wspieranie rodziny – „Dobry Start” – 182 723,29 zł.

Ponadto w ramach tego działu wydatkowano ze środków własnych 69 113,53 zł, na zakupy usług związanych z pobytem dzieci z terenu gminy w ośrodkach pełniących funkcję rodzin zastępczych. W ramach tego działu wydatkowano również kwotę 11 762,00 zł, na realizację programu Asystent Rodziny, w tym: 2 431 zł ze środków dotacji z budżetu państwa, 956 zł ze środków Funduszu Pracy, oraz 8 375,00 zł ze środków własnych.

W zakresie bezpieczeństwa publicznego w gminie w 2018 roku zrealizowane zostały m.in. następujące inwestycje:

TABELA 67. Najważniejsze inwestycje w zakresie bezpieczeństwa publicznego zrealizowane w 2018 roku.

Lp.	Nazwa	Lokalizacja	Opis	Kwota [PLN]	Nazwa dokumentu będącego podstawą realizacji inwestycji
1	Dofinansowanie zakupu policyjnego radiowozu	Gmina Czarny Bór	W porozumieniu z Komendą Wojewódzką Policji zrealizowano wspólne przedsięwzięcie polegające na zakupie nowego radiowozu policyjnego, który będzie wykorzystywany także na terenie Gminy Czarny Bór. Na mocy porozumienia Gmina przekazała dotację celową KWP.	30 000,00 zł	
2	Budowa remizy strażackiej w Witkowie (inwestycja w trakcie realizacji)	Witków	Budowa remizy strażackiej w Witkowie. Celem realizacji tego zadania jest budowa nowego obiektu remizy strażackiej w Witkowie, w miejscu byłej, która uległa zniszczeniu w wyniku klęsk żywiołowych i konieczna była jej całkowita rozbiórka. Opracowano dokumentację kosztowo-budowlaną. Rozpoczęto roboty budowlane, który zakończenie planowane jest w 2019 roku.	694 708,80 zł – wartość robót budowlanych, w tym w 2018 roku: 16 627,13 zł	
3	Zakup kamery termowizyjnej dla OSP w Jaczkowie -zadanie realizowane z częściowy zaangażowaniem środków Funduszu Sołeckiego sołectwa Jaczków	Jaczków	W ramach tego zadania zakupiono specjalistyczną kamerę termowizyjną, przeznaczoną dla jednostki OSP w Jaczkowie. Zakup częściowo sfinansowano ze środków wyodrębnionych w ramach funduszu sołeckiego, budżetu gminy Czarny Bór, oraz środków OSP Jaczków	20 100,00 zł Środki własne – 8 000 zł OSP Jaczków – 4 100 zł Środki własne -Fundusz Sołecki – 8 000 zł	

11. TRANSPORT I KOMUNIKACJA

11.1. Transport drogowy

Gmina Czarny Bór dysponuje dobrze rozwiniętą siecią powiazań komunikacyjnych. Zewnętrzne połączenia komunikacyjne gminy zapewnia droga wojewódzka nr 367, relacji: Jelenia Góra – Kamienna Góra – Wałbrzych, stanowiąca główną oś komunikacyjną obszaru gminy na kierunku wschód-zachód i mająca podstawowe znaczenie dla powiazań komunikacyjnych w skali lokalnej i regionalnej. Na osi północ-południe powiązania komunikacyjne gminy zapewnia droga powiatowa relacji: Jaczków – Grzędy.

TABELA 68. Drogi wojewódzkie na terenie gminy [2018].

Nr drogi	Relacja	Długość [km]	Stan techniczny
367	Jelenia Góra – Wałbrzych	5,800 km	zły

Źródło: Urząd Gminy w Czarnym Borze.

Podstawowy układ dróg uzupełniają sieć dróg powiatowych i gminnych, w tym:

- 3367D Jaczków – Witków – Czarny Bór – Grzędy – granica powiatu,
- 3366D Czarny Bór – Boguszów Gorce,
- 3461D Krzeszów – Grzędy,
- 3464D granica powiatu – Jaczków – Gostków – Nowe Bogaczowice – Stare Bogaczowice – Świebodzice,
- 3465 D granica powiatu (Kamienna Góra) – Sędziszów – Jaczków,
- 3386 D Czarny Bór – Borówno – Witków,
- 3387 D Czarny Bór – do drogi Nr 3386 D,
- 3388 D Witków – Jabłów,
- 3390 D od drogi Nr.367 – Jabłów,
- 3391 D przez wieś Jaczków,
- 3392 D Witków – Gostków.

Stan techniczny drogi wojewódzkiej nr 367, przebiegającej przez obszar gminy na odcinku około 7 km, określa się jako dostateczny. Ze względu na jej ponadregionalne znaczenie jest to droga o dużym natężeniu ruchu, nie posiadająca odpowiedniego systemu gwarantującego bezpieczeństwo ruchu pieszych. Drogi powiatowe charakteryzują się przeważnie dobrym stanem technicznym. Większa część dróg powiatowych i gminnych posiada nawierzchnie utwardzone. Uzupełniają je drogi gminne gruntowe, drogi transportu rolnego i drogi wewnętrzne.

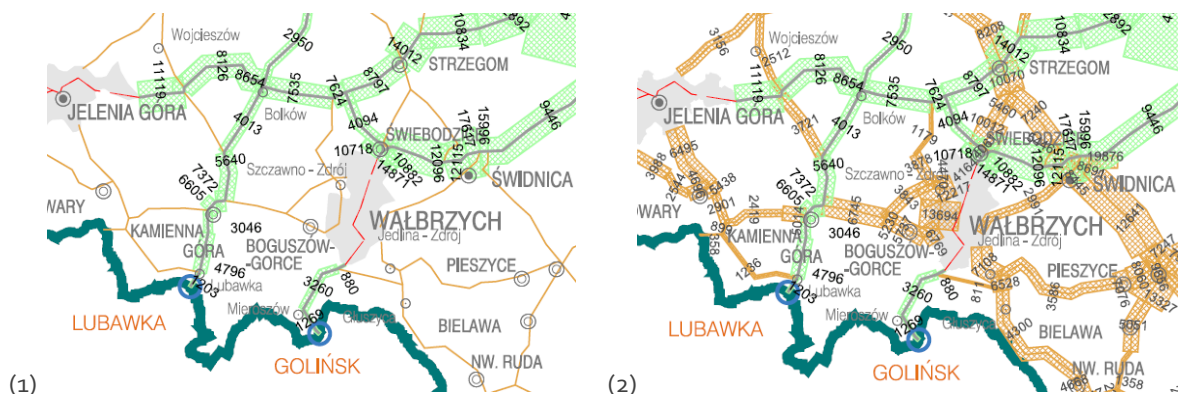
TABELA 69. Średni dobowy ruch roczny pojazdów silnikowych na sieci dróg wojewódzkich [2015].

Numer drogi	Nazwa odcinka	SDRR ogółem [poj./dobę]	motocykle	samochody osobowe, mikrobusy	lekkie samochody ciężarowe (dostawcze)	samochody ciężarowe bez przyczepy	samochody ciężarowe z przyczepą	autobusy	ciągniki rolnicze
367	Kamienna Góra – Jabłów	6 745	101	5 498	560	135	411	40	0

Źródło: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad. Generalny Pomiar Ruchu w roku 2015, www.gddkia.gov.pl.

Zgodnie z generalnym pomiar ruchu wykonanym na sieci dróg krajowych i wojewódzkich w 2015 roku, średni dobowy ruch roczny na drogach krajowych w województwie dolnośląskim wynosił 13 098 poj./dobę, a na drogach wojewódzkich 3 410 poj./dobę, co w przypadku dróg krajowych było wynikiem wyższym od średniej krajowej (11 178 poj./dobę), natomiast w przypadku dróg wojewódzkich zbliżonym do średniej krajowej (3 520 poj./dobę). W 2015 roku odnotowany średni dobowy ruch roczny zarejestrowany w gminie Czarny Bór na drodze wojewódzkiej nr 367 wynosił około 6,7 tys. pojazdów na dobę.

SCHEMAT5. Średni dobowy ruch roczny pojazdów silnikowych na sieci dróg krajowych (1) i wojewódzkich (2)[2015].

Źródło: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad. Generalny Pomiar Ruchu w roku 2015, www.gddkia.gov.pl.

11.2. Transport kolejowy

Przez obszar gminy przebiegają zelektryfikowane linie kolejowe nr:

- 274 relacji: Wrocław – Jelenia Góra – Zgorzelec – linia pierwszorzędna, dwutorowa, o znaczeniu państwowym, ruchu pasażersko – towarowym, przebiegająca przez wsie Czarny Bór, Jaczków i Witków, z przystankiem w Witkowie.
- 976 relacji: Boguszów Gorce Zachód – Czarny Bór – linia jednotorowa, o ruchu towarowym, o znaczeniu miejscowym, w obszarze wsi Czarny Bór.

11.3. Transport lotniczy

Położenie gminy Czarny Bór w strefie przygranicznej zapewnia jej obsługę lotnisk cywilnych zlokalizowanych na terenie województwa dolnośląskiego i Republiki Czeskiej. W promieniu zasięgu około 110 km i maksymalnym czasie dojazdu do 2 h znajdują się 2 porty lotnicze o znaczeniu krajowym i międzynarodowym: Wrocław – Strachowice oraz Airport- Pardubice.

11.4. Szlaki rowerowe

Przez obszar gminy przebiegają następujące szlaki rowerowe:

- Trasa 1: Stacja PKP Witków – Borówno – Czarny Bór Lipki – Czarny Bór – Witków,
- Trasa 2: Stacja PKP Witków – Trójgarb – Bacówka – Struga – Szczawno Zdrój,
- Trasa 3: Stacja PKP Witków – Borówno – Czarny Bór – Grzędy – Zalew, dalej Kochanów – Różana – Mieroszów – Golińsk do przejścia granicznego i granicy państwa z Czechami,
- Trasa 4: Stacja PKP Witków – Borówno – Czarny Bór – Grzędy – Krzeszów, dalej Lipienica – Lubawka do przejścia granicznego i granicy państwa z Czechami.

Na obszarze gminy nie zostały wybudowane drogi rowerowe.

11.5. Parkingi

Na obszarze gminy brak większych urządzonych parkingów i miejsc obsługi podróżnych oraz stacji paliw.

11.6. Bilans

+	– dobrze rozwinięta sieć powiazań komunikacyjnych
–	– słabo zorganizowany transport zbiorowy – jeden przystanek Witków Śląski – obwodnica Czarnego Boru

11.7. Finansowanie

Wydatki na transport i łączność w 2017 roku kształtowały się na poziomie 2,35 mln zł, w tym 2,11 mln zł przeznaczone zostało na wydatki majątkowe inwestycyjne. Na publiczne drogi gminne wydatkowano 1,57 mln zł, natomiast na powiatowe 334,8 tys. zł. Udział wydatków na drogi publiczne w wydatkach ogółem w 2017 roku był najniższy w całym analizowanym okresie i wynosił 8,8%.

TABELA 70. Wydatki na transport i łączność (dział 600) [2012-2017].

Wydatki [zł]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
ogółem	721 410,00	2 827 081,30	4 330 221,23	5 026 907,37	4 763 166,20	2 350 884,30	225,9%↑	-50,6%↓
wydatki bieżące ogółem	266 391,81	286 336,36	328 880,75	679 534,78	337 703,60	238 106,63	-10,6%↓	-29,5%↓
dotacje	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	–	–
wydatki majątkowe ogółem	455 018,19	2 540 744,94	4 001 340,48	4 347 372,59	4 425 462,60	2 112 777,67	364,3%↑	-52,3%↓
wydatki majątkowe inwestycyjne	455 018,19	2 540 744,94	4 001 340,48	4 347 372,59	4 425 462,60	2 112 777,67	364,3%↑	-52,3%↓
drogi publiczne krajowe	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	–	–
drogi publiczne wojewódzkie	0,00	0,00	342 264,00	181 031,97	0,00	0,00	–	–
drogi publiczne powiatowe	28 910,93	0,00	686 871,00	331 144,00	71 344,37	334 881,42	1 058,3%↑	369,4%↑
drogi publiczne gminne	400 992,84	765 845,98	1 959 678,75	3 323 471,23	4 550 250,81	1 572 609,64	292,2%↑	-65,4%↓
udział wydatków na drogi publiczne w wydatkach ogółem [%]	2,8	4,0	12,5	18,1	20,0	8,8	6,0pkt%↑	-11,2pkt%↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2018 roku na transport i łączność zaplanowane zostały wydatki w kwocie 6.448.348,98 zł, z czego na wydatki bieżące: 362.000 zł, oraz na wydatki majątkowe 6.086.348,98 zł. W ramach działalności bieżącej (wydatki bieżące) poniesiono wydatki w kwocie 276.096,71 zł, tj. 76,3% planu, z czego:

– utrzymanie i sprzątanie wiat przystankowych	11.016,47
– zimowe utrzymanie dróg gminnych	80.455,98
– remonty bieżące dróg i infrastruktury towarzyszącej	100.558,90
– zakup wyposażenia (lustra drogowe, znaki, ławki itp.)	3.533,42
– pozimowe i letnie sprzątanie dróg powiatowych, sfinansowane ze środków z dotacji Powiatu Wałbrzyskiego, na mocy zawartego porozumienia między jst;	25.000,00
– wykonanie balustrady rurowej w Borównie	5.608,50
– wycinka i cięcia korygujące korony drzew rosnących przy drogach i terenach gminnych	18.724,68

– koszty egzekucyjne związane z wypłatą odszkodowania na rzecz Powiatu Wałbrzyskiego	17.046,80
– odsetki związane z wypłatą odszkodowania na rzecz Powiatu Wałbrzyskiego ²¹	10.164,36
– pozostałe wydatki	3.987,60

W ramach działalności inwestycyjnej wydatkowano w kwotę 5.984.711,26 zł, tj. 98,3% planu. Środki te wydatkowano na realizację zadań inwestycyjnych, w tym: 15.853,98 zł w ramach wydatków funduszu sołeckiego.

11.8. Inwestycje i działania 2018

W zakresie komunikacji i transportu oraz poprawy bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego w gminie w 2018 roku zrealizowane zostały m.in. następujące inwestycje:

TABELA 71. Najważniejsze inwestycje w zakresie komunikacji i transportu zrealizowane w 2018 roku.

Lp.	Nazwa	Lokalizacja	Długość inwestycji [km]	Kwota [PLN]	Nazwa dokumentu będącego podstawą realizacji inwestycji
1	Przebudowa ul. XXX-lecia PRL i ul. Wesołej w Czarnym Borze	Czarny Bór		3.815.364,92	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
2	Remont i przebudowa fragmentu drogi ul. Skalników w Czarnym Borze	Czarny Bór	0,429 km	wartość inwestycji: 1 197 323,79 w tym w 2018 r. 926 743,98	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
3	Przebudowa drogi gminnej dz. nr 347 i 329 w Grzędach	Grzędy	0,714 km	wartość inwestycji: 433 431,34, w tym w 2018 roku: 155,67	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
4	Odbudowa drogi gminnej – dz. 445,478,21,26 w Witkowie	Witków	0,388 km	434.090,55	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
6	Odbudowa drogi gminnej dz. nr 619, 616 i 672 w Witkowie	Witków	0,445 km	327 851,47	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
7	Budowa obwodnicy Czarnego Boru			275.388,07	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
8	Przebudowa drogi gminnej działka nr 69 w Grzędach Górnych	Grzędy Górne	0,120 km	98 516,85	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
9	Wykonanie utwardzenia powierzchni przystanku komunikacyjnego w Grzędach Górnych	Grzędy Górne	Pow. 300 m ²	49 600,98	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
10	Odbudowa drogi gminnej działka nr 147 w Borównie	Borówno	0,065 km	39.843,10	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020

²¹ Odnosząc się do wydatków poniesionych z tytułu odsetek oraz kosztów egzekucji, w związku z wypłatą odszkodowania na rzecz Powiatu Wałbrzyskiego należy zauważyć, że sprawa odszkodowania została skierowana na drogę postępowania sądowego. Gmina Czarny Bór oczekuje na końcowe rozstrzygnięcie tej kwestii.

Lp.	Nazwa	Lokalizacja	Długość inwestycji [km]	Kwota [PLN]	Nazwa dokumentu będącego podstawą realizacji inwestycji
11	Przebudowa drogi gminnej dz. nr 9 w Czarnym Borze	Czarny Bór	0,080 km	15 000,00	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020

TABELA 72. Najważniejsze działania podjęte w celu poprawy bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego w 2018 roku.

Lp.	Nazwa	Lokalizacja	Opis	Nazwa dokumentu będącego podstawą realizacji działania
1	Budowa oświetlenia ulicznego w Jaczkowie przy drodze gminnej nr 114787 D	Jaczków	Budowa oświetlenia ulicznego przy drodze gminnej nr 114787 D w Jaczkowie mająca wpływ na poprawę bezpieczeństwa pieszych uczestników ruchu drogowego	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
2	Zagospodarowanie terenu po byłej drodze wojewódzkiej nr 367	Gmina Czarny Bór	Opracowano dokumentację kosztorysowo-budowlaną. Wyłonienie wykonawcy oraz realizacja robót budowlanych planowana jest na 2019 r. Wydatki w 2018 r. w związku z tym zadaniem nie wystąpiły.	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020

12. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

12.1. Sieć wodociągowa

Zaopatrzenie w wodę. Na terenie gminy eksploatowanych jest kilka ujęć wody, w tym w Czarnym Borze: 2 studnie głębinowe, głębinowe ujęcie wody, powierzchniowe ujęcie wody „Dzierżoniów” oraz ujęcie w Grzędach Kopalni melafiru w Grzędach i ujęcie drenazowe w Grzędach Górnych. Czarny Bór i Borówno zaopatrywane są w wodę z ujęć położonych na terenie wsi Czarny Bór oraz z tzw. wodociągu dzierżoniowskiego, natomiast wsie Witków i Jaczków – z magistralnego wodociągu relacji Marciszów – Wałbrzych oraz z ujęć położonych na terenie gminy Marciszów (należących do Wałbrzyskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji). Woda do celów komunalnych we wsi Grzędy pobierana jest z ujęcia w Grzędach Górnych oraz ujęcia w Gorzeszowie (należącego do Wałbrzyskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji), dla którego określono pobór wody w ilości $Q_{\text{śr.d}} = 48 \text{ m}^3/\text{d}$. Ponadto w Grzędach zlokalizowane są dwie przepompownie, wspomagające przy spadkach ciśnień²². Za zaopatrzenie w wodę mieszkańców na terenie gminy odpowiada Wałbrzyski Związek Wodociągów i Kanalizacji.

Sieć wodociągowa. Gmina Czarny Bór posiada dobrze rozwiniętą sieć wodociągową, która składa się z niezależnych systemów wodociągowych dla wsi: Czarny Bór i Borówno, Witków i Jaczków, Grzędy i Grzędy Górne. Przez teren gminy przebiega wodociąg magistralny relacji Marciszów – Wałbrzych, zaopatrujący miasto Wałbrzych oraz wsie Witków i Jaczków. W 2017 roku woda dostarczana była do gospodarstw domowych przez 35,7 km sieci wodociągowej i 573 przyłączy. Od 2012 roku długość czynnej sieci rozdzielczej pozostaje bez zmian, natomiast liczba przyłączy zwiększyła się o 41 sztuk. W tym czasie nieznacznie wzrosła również liczba osób korzystających z sieci wodociągowej (121 osób) – z 4 442 osób w 2012 roku do 4 563 osób w 2017 roku. Z wodociągu korzysta 93,9% ogólnej liczby ludności na terenie gminy, a udział ten jest znacznie wyższy niż średnio na terenach wiejskich w kraju (85,1%), w regionie (89,1%) i powiecie wałbrzyskim (89,1%). Do sieci podłączonych jest 78,2% budynków mieszkalnych w gminie.

SIEĆ WODOCIĄGOWA:

35,7 km rozdzielczej sieci wodociągowej
53,8 km/100 km² gęstość sieci
573 przyłączy do budynków
93,9% mieszkańców gminy korzystających z sieci (**4 563** osoby)
78,2% budynków mieszkalnych podłączonych do sieci

TABELA 73. Sieć wodociągowa [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
długość czynnej sieci rozdzielczej [km]	35,7	35,7	35,7	35,7	35,7	35,7	–	–
przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania [szt.]	532	532	549	554	559	573	7,7%↑	2,5%↑
ludność korzystająca z sieci wodociągowej [osoba]	4 442	4 431	4 557	4 539	4 561	4 563	2,7%↑	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zużycie wody ogółem na potrzeby gospodarki narodowej i ludności na terenie gminy Czarny Bór w 2017 roku wynosiło 191,2 dam³ i od 2012 roku wzrosło blisko o 40%. Całość

ZUŻYCIE WODY:

191,2 dam³ wody ogółem na potrzeby gospodarki narodowej i ludności (**39,4 m³** na 1 mieszkańca)

167,5 dam³ wody dostarczonej gospodarstwom domowym – Uchwała Nr XXVI/120/2013 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 21 stycznia 2013 r.

Zużycie wody z wodociągów:

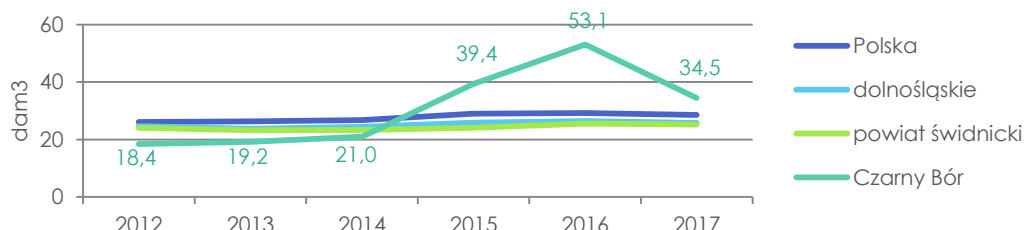
34,5 m³ z sieci wodociągowej na 1 mieszkańca i

36,7 m³ na 1 korzystającego

²² Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Czarny Bór – Uchwała Nr XXVI/120/2013 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 21 stycznia 2013 r.

pobieranej wody wykorzystywana była na potrzeby eksploatacji sieci wodociągowej, w tym 87,6% konsumowana była przez gospodarstwa domowe. Warto jednak zauważyć, że w porównaniu z 2016 rokiem, w którym odnotowano najwyższy poziom zużycia wody w analizowanym okresie, wynoszący 309,3 dam³, zmalało ono aż o 38,2%. Natomiast zużycie wody ogółem na potrzeby gospodarstw domowych w ciągu roku na terenie gminy Czarny Bór w 2017 roku wynosiło 167,5 dam³ i od 2012 roku wzrosło o aż o 87,8%. Przeciętnie na mieszkańca przypadało 34,5 m³ wody, co było wynikiem zbliżonym do średniego zużycia wody na terenach wiejskich w regionie, jednak wyższym niż przeciętnie w powiecie wałbrzyskim. Gospodarstwo domowe na terenie gminy zużywało przeciętnie 36,7 m³ wody rocznie, co było jednak ilością znacznie powyżej średniej w kraju (34,6 m³), w województwie dolnośląskim (34,1 m³) i powiecie wałbrzyskim (25,4 m³). Dodatkowo ilość ta od 2012 roku znacząco wzrosła, bo aż o 82,6%, z 20,1 m³. Jedynie w porównaniu do 2016 roku odnotowano spadek tego zużycia o 35%.

WYKRES 24. Zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca [2012-2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 74. Zużycie wody [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
zużycie wody ogółem na potrzeby gospodarki narodowej i ludności [dam ³]	137,2	175,1	177,5	270,2	309,3	191,2	39,4%↑	-38,2%↓
woda dostarczona gospodarstwom domowym [dam ³]	89,2	92,8	101,3	191,4	257,6	167,5	87,8%↑	-35,0%↓
zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca [m ³]	18,4	19,2	21,0	39,4	53,1	34,5	87,5%↑	-35,0%↓
Zużycie wody z wodociągów ogółem:								
na 1 mieszkańca [m ³]	18,4	19,2	21,0	39,4	53,1	34,5	87,5%↑	-35,0%↓
na 1 korzystającego [m ³]	20,1	20,9	22,2	42,2	56,5	36,7	82,6%↑	-35,0%↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

12.2. Sieć kanalizacyjna i oczyszczalnie ścieków

W gminie Czarny Bór w system kanalizacji wyposażone są jedynie wsie Czarny Bór i częściowo Borówno. Administratorem sieci kanalizacyjnej do 30 czerwca 2017 roku był Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Czarnym Borze. Pozostałe wsie nie są skanalizowane, a ścieki są gromadzone w zbiornikach bezodpływowych. Planowane jest dalsze skanalizowanie wsi Borówno i Witkowa.

Długość **sieci kanalizacyjnej** na obszarze gminy w 2017 roku wynosiła 28,6 km. Inwestycje prowadzone w latach 2012-2017 pozwoliły na jej rozbudowanie o 15,1 km, czyli 111,9%. Zwiększyła się tym samym gęstość sieci rozdzielczej z 20,3 km/100 km² w 2012 roku do 43,1 km/100 km² i obecnie przekracza ona nieznacznie średnią w regionie dla obszarów wiejskich (36,0 km/100 km²). W tym czasie wzrosła również liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania – ze 104 w 2012 roku do 134 w 2017 roku. Do sieci podłączonych jest obecnie 18,7% budynków mieszkalnych,

SIEĆ KANALIZACYJNA:

28,6 km sieci kanalizacyjnej

134 przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania

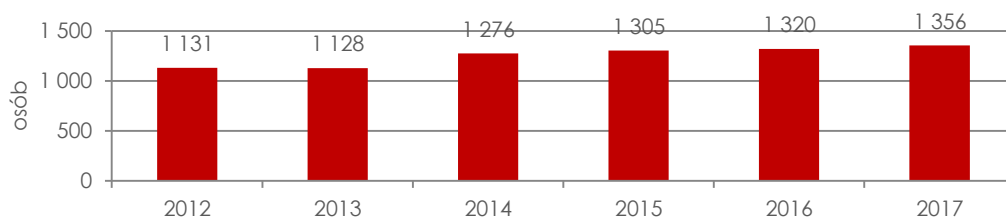
1 356 osób korzystających z sieci, czyli **27,9%** ludności ogółem

18,7% budynków mieszkalnych podłączonych do sieci

80,11% długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej

zdecydowanie poniżej średniego udziału na wsi w Polsce wynoszącego 35,4%. Pomimo rosnącej liczby korzystających z sieci kanalizacyjnej, która obecnie wynosi 1 356 osób i od 2012 roku wzrosła o 19,9%, udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej wynosi jedynie 27,9%, co jest udziałem znacznie poniżej przeciętnego udziału na wsi w kraju (40,8%) i regionie (45%). Tym samym, różnica pomiędzy odsetkiem ludności korzystającej z wodociągu i z kanalizacji wynosząca w 2017 roku 66%, była wyższa niż średnio na obszarach wiejskich w powiecie wałbrzyskim (51,3%), regionie (44,1%) oraz kraju (44,3%). Relacja długości sieci kanalizacyjnej do długości sieci wodociągowej w gminie Czarny Bór wynosi aż 80,11%. W 2017 roku na sieci nie odnotowano żadnych awarii. W 2017 roku z obszaru gminy odprowadzono siecią kanalizacyjną 59,7 dam³ ścieków bytowych, które stanowiły zaledwie 5,2% tego typu ścieków z obszaru powiatu wałbrzyskiego.

WYKRES 25. Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej [2012-2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 75. Sieć kanalizacyjna [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
długość czynnej sieci kanalizacyjnej [km]	13,5	13,5	13,5	18,8	18,8	28,6	111,9%↑	52,1%↑
przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania [szt.]	104	104	120	124	126	134	28,8%↑	6,3%↑
ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej [os.]	1 131	1 128	1 276	1 305	1 320	1 356	19,9%↑	2,7%↑
korzystający z instalacji w % ogółu ludności [%]	23,3	23,3	26,2	27,0	27,2	27,9	4,6%↑	0,7%↑
budynki mieszkalne podłączone do sieci w ogóle budynków mieszkalnych [%]	–	–	–	18,0	18,6	18,7	–	0,1%↑
długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej [%]	37,82	37,82	37,82	52,66	52,66	80,11	42,3%↑	27,5%↑
różnica pomiędzy odsetkiem ludności korzystającej z wodociągu i z kanalizacji [%]	68,3	68,3	67,5	66,8	66,6	66,0	-2,3%↓	-0,6%↓
awarie sieci kanalizacyjnej [szt.]	–	–	–	11	3	0	–	↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Oczyszczalnia ścieków. Ścieki z terenu gminy Czarny Bór są oczyszczane w mechaniczno-biologicznej oczyszczalni, z podwyższonym usuwaniem biogenów, zlokalizowanej we wsi Czarny Bór. Oczyszczalnia obsługuje również gminę miejską Boguszków-Gorce i zarządzana jest przez Wałbrzyski Zakład Wodociągów i Kanalizacji. Wielkość oczyszczalni komunalnej w RLM²³ wynosi 25 000 osób, średnia wydajność kształtuje się na poziomie 3 000 m³/d, a maksymalna 10 000 m³/d. Występujący zapas mocy przerobowych oczyszczalni zapewnia więc rozwiązanie problemu gospodarki wodno-ściekowej na kilkadziesiąt lat. Ścieki z kopalni melafiru odprowadzane są natomiast do 2 zbiorników

ŚCIEKI PRZEMYSŁOWE I KOMUNALNE:

1 oczyszczalnia ścieków

25 000 wielkość oczyszczalni w RLM

1 510 osób korzystających z oczyszczalni

41,0 dam³ ścieki oczyszczane

²³ Równoważna liczba mieszkańców – liczba wyrażająca wielokrotność ładunku zanieczyszczeń w ściekach odprowadzanych z obiektów przemysłowych i usługowych w stosunku do jednostkowego ładunku zanieczyszczeń w ściekach z gospodarstw domowych, odprowadzanych od jednego mieszkańca w ciągu doby.

bezodpływowych. W 2017 roku z oczyszczalni korzystało 1 510 osób, a ich liczba od 2012 roku wzrosła jedynie o 0,7% (10 osób), czyli rosła znacznie wolniej niż na wsi w kraju (28,0%), w województwie dolnośląskim (31,7%) i powiecie wałbrzyskim (2,7%). Z oczyszczalni z podwyższonym usuwaniem biogenów korzystało 31,1% ludności, co również było udziałem blisko dwukrotnie niższym niż przeciętnie w kraju (59,5%), na Dolnym Śląsku (64,6%) oraz w powiecie wałbrzyskim (60%).

Ścieki. W 2017 roku do oczyszczalni odprowadzono i oczyszczono 41,0 dam³ ścieków ogółem (3,5% ścieków z powiatu wałbrzyskiego). W analizowanym okresie czasu, na obszarze gminy występują wahania w ilości ścieków, jednak w porównaniu z 2012 rokiem ich poziom zwiększył się o 7,9%. Przeciętnie na 1 mieszkańca w gminie siecią kanalizacyjną odprowadzano 0,008 ścieków, czyli znacznie poniżej średniej w powiecie (0,021), województwie (0,039) i kraju (0,034).

TABELA 76. Oczyszczalnie ścieków [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków [os.]	1 500	1 500	1 500	1 500	1 500	1 510	0,7%↑	0,7%↑
ścieki odprowadzone ogółem w ciągu roku [dam ³]	38,0	66,0	32,0	45,0	38,0	41,0	7,9%↑	7,9%↑
ścieki odprowadzone na 1 mieszkańca	0,008	0,014	0,007	0,009	0,008	0,008	0,0%	7,7%↑
ścieki odprowadzone siecią kanalizacyjną [dam ³]	–	–	–	89,8	77,8	59,7	–	-23,3%↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Nieuporządkowana gospodarka ściekowa stanowi główny czynnik zagrażającym jakości środowiska, w tym czystości wód. W 2017 roku na obszarze gminy funkcjonowała 1 stacja zlewna. Mieszkańcy korzystali z 461 zbiorników bezodpływowych, a ich liczba nie uległa zmianie od 2012 roku. Na terenie gminy nie funkcjonują przydomowe oczyszczalnie ścieków. W 2017 roku do oczyszczalni ścieków lub stacji zlewnej wywieziono ogółem 1,08 dam³ nieczystości ciekłych ogółem, w tym 88,9% stanowiły nieczystości z gospodarstw (0,96 dam³), a udział ten był wyższy niż przeciętnie w kraju (71,9%), regionie (72,7%) i powiecie wałbrzyskim (87,7%).

TABELA 77. Gromadzenie i wywóz nieczystości ciekłych [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
zbiorniki bezodpływowe	461	461	461	461	461	461	0,0%	0,0%
oczyszczalnie przydomowe	0	0	0	0	0	0	0,0%	0,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

12.3. Sieć gazowa

Przez teren gminy Czarny Bór przebiegają gazociągi przesyłowe podwyższonego średniego ciśnienia o średnicy nominalnej DN 500 oraz ciśnieniu PN1,6 MPa (relacji: odgałęzienie Szosa Wałbrzyska/Ptaszków – punkt pomiarowy Czarny Bór i odgałęzienie Boguszów – punkt pomiarowy Czarny Bór) oraz o średnicy nominalnej DN 300 i ciśnieniu PN1,6 MPa (relacji: Ściegny – punkt pomiarowy Czarny Bór i odgałęzienie Gorce – punkt pomiarowy Czarny Bór). Gazociągi podwyższonego średniego ciśnienia DN 500 i DN 300 oraz stacja redukcyjno-pomiarowa są eksploatowane przez Dolnośląskiego Operatora Systemu Dystrybucyjnego Sp. z o.o. (DOSD) Oddział we Wrocławiu. Na obszarze gminy w gaz przewodowy zaopatrywana jest jedynie część wsi Czarny Bór, przez sieci użytkowane przez DOSD Oddział Dystrybucji Wałbrzych.

W 2017 roku łączna długość **sieci gazowej** na obszarze gminy Czarny Bór, bez czynnych przyłączy, wynosiła 17 335 m, w tym 67,6% stanowiła sieć przesyłowa (11 713 m), a pozostałe 32,4% sieć rozdzielcza (5 622

SIEĆ GAZOWA:

17 335 m długości ogółem, w tym
5 622 m sieci rozdzielczej

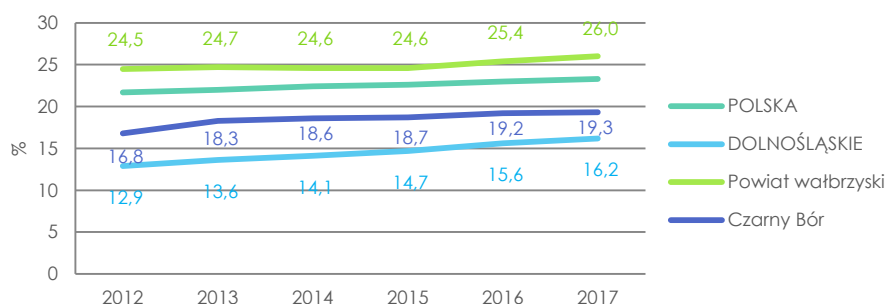
8,5 km/100 km² gęstość sieci
rozdzielczej

94 przyłącza do budynków
mieszkalnych (89)
i niemieszkalnych (5)

19,3% korzystających z sieci
gazowej w ludności
ogółem (**939** osób)

m). Od 2012 roku długość sieci gazowej ogółem zwiększyła się blisko o 2/3, a jej gęstość wzrosła z 7,6 km/100 km² w 2012 roku do 8,5 km/100 km² w 2017 roku. Do budynków doprowadzonych było 94 czynnych przyłączy, w tym 89 do budynków mieszkalnych i 5 do niemieszkalnych. Z sieci gazowej korzystało 939 osób w 299 gospodarstwach domowych. Ich liczba od 2012 roku wzrosła odpowiednio o 14,9% i 18,2%. Udział korzystających z sieci gazowej w ogóle mieszkańców gminy wynosił 19,3%, czyli poniżej średniej dla obszarów wiejskich w kraju (23,3%) oraz powiecie wałbrzyskim (26,0%), natomiast powyżej średniej w województwie dolnośląskim (16,2%). Dodatkowo w 2014 roku odnotowano znaczący spadek liczby odbiorców gazu ogrzewających mieszkania gazem – z 98 gospodarstw domowych w 2012 roku do jedynie 53 w 2017 roku. Pozostali mieszkańcy korzystali z kotłowni opalanych węglem, koksem, drewnem i gazem propan butan oraz z przydomowych zbiorników na gaz płynny.

WYKRES 26. Udział ludności korzystającej z sieci gazowej w ogóle ludności [2012-2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 78. Sieć gazowa [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
długość czynnej sieci ogółem [m]	10 740	10 975	11 331	17 334	17 335	17 335	61,4%↑	0,0%
długość czynnej sieci przesyłowej [m]	5 710	5 710	5 710	11 713	11 713	11 713	105,1%↑	0,0%
długość czynnej sieci rozdzielczej [m]	5 030	5 265	5 621	5 621	5 622	5 622	11,8%↑	0,0%
czynne przyłącza do budynków ogółem (mieszkalnych i niemieszkalnych) [szt.]	70	80	86	86	92	94	34,3%↑	2,2%↑
ludność korzystająca z sieci gazowej [szt.]	817	883	903	904	932	939	14,9%↑	0,8%↑
korzystający z sieci gazowej w ogóle ludności [%]	16,8	18,3	18,6	18,7	19,2	19,3	2,5pkt%↑	0,1 pkt%↑
odbiorcy gazu [gosp. domowe]	253	275	283	287	295	299	18,2%↑	1,4%↑
odbiorcy gazu ogrzewający mieszkania gazem [gosp. domowe]	98	116	43	49	47	53	-45,9%↓	12,8%↑

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Średnie roczne **zużycie gazu** w gminie Czarny Bór w 2016 roku²⁴ kształtowało się na poziomie około 320,1 tys. m³, w tym 69,3% przeznaczone było na ogrzewanie mieszkań, czyli znacznie powyżej przeciętnego udziału w regionie (53,9%) i kraju (62,9%). Poziom zużycia gazu na 1 mieszkańca wyniósł w 2016 roku 66,0 m³ i również znacznie przekraczał wartość tego wskaźnika na obszarach wiejskich dla powiatu wałbrzyskiego (39,2 m³),

ZUŻYCIE GAZU [2016]:

320,1 tys. m³ ogółem, w tym **69,3%** na ogrzewanie mieszkań (221,9,5 tys. m³)

66,0 m³ zużycie gazu na 1 mieszkańca

343,5 m³ zużycie gazu na 1 korzystającego

²⁴ Brak aktualniejszych danych.

regionu (57,1 m³) oraz kraju (59,6 m³). Zużycie gazu na 1 korzystającego, czyli gospodarstwo domowe, wynosiło 343,5 m³ i było ponad dwukrotnie wyższe niż przeciętne zużycie w powiecie wałbrzyskim (154,1 m³), nieco wyższe niż średnio w kraju (258,7 m³), natomiast niższe niż w regionie (365,4 m³). Należy zaznaczyć, że poziom zużycia gazu na terenie gminy, podobnie jak w całym kraju, ulega wahaniom, zwłaszcza wśród gospodarstw domowych, co związane jest z występującymi warunkami pogodowymi, głównie w sezonie grzewczym, czy też zmieniającymi się cenami gazu. Na zmniejszenie zużycia gazu w ostatnim czasie wpływ mają również zmiany sposobu przygotowania ciepłej wody użytkowej przez odbiorców.

WYKRES 27. Zużycie gazu na 1 mieszkańca i 1 korzystającego [2012-2016].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 79. Zużycie gazu [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2016	Zmiana 2015-2016
zużycie gazu [tys. m ³]	207,6	209,9	290,3	290,6	320,1	–	54,2%↑	10,2%↑
zużycie gazu na ogrzewanie mieszkań [tys. m ³]	167,3	172,3	222,8	193,9	221,9	–	32,6%↑	14,4%↑
udział zużycia gazu na ogrzewanie mieszkań w zużyciu gazu ogółem [%]	80,6	82,1	76,7	66,7	69,3	–	-11,3pkt%↓	2,6pkt%↑
zużycie gazu na 1 mieszkańca [m ³]	42,8	43,3	60,2	59,8	66,0	–	54,2%↑	10,4%↑
zużycie gazu na 1 korzystającego [m ³]	254,1	237,7	321,5	321,5	343,5	–	35,2%↑	6,8%↑

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

12.4. Sieć energetyczna i oświetlenia

Zaopatrzenie w energię elektryczną na obszarze gminy Czarny Bór odbywa się za pośrednictwem napowietrznej linii elektroenergetycznych 110 kV: w Jaczkowie i Witkowie, S-167/S-168 (linia dwutorowa), linia S-230 (linia jednotorowa), linia L-S-244 (linia jednotorowa, pracująca aktualnie na napięciu 20 kV). Energia rozprowadzana jest za pomocą sieci napowietrzno-kablowych oraz stacji transformatorowych 15/0 i 20/0,4 kV. Bilans energetyczny gminy jest korzystny, ponieważ transformatory w większości dysponują nadwyżką mocy. Większość linii i urządzeń jest w dobrym stanie technicznym. Przez teren gminy przebiega również elektroenergetyczna sieć przesyłowa o napięciu 220 kV relacji: Boguszów – Cieplce. W przyszłości planuje się budowę linii elektroenergetycznej 400 kV albo linii wielotorowej, wielonapięciowej po trasie istniejącej linii i o napięciu 220 kV.²⁵ Do **oświetlenia ulic** zastosowano 660 opraw o mocy 150 W każda. Dodatkowo do zasilania 30 punktów oświetleniowych pobierana jest również energia wiatrowa i słoneczna. Moc wiatrowa zainstalowana na cele oświetlenia wynosi 0,0108 MW, a moc słoneczna 0,00864 MW.

12.5. Odnawialne źródła energii

W ostatnich latach rośnie zainteresowanie wykorzystaniem **odnawialnych źródeł energii** (OZE), które oprócz korzyści ekologicznych związanych z ograniczeniem emisji gazów, niosą ze sobą korzyści gospodarcze,

²⁵ Plan gospodarki niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla 15 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej, Wałbrzych 2014.

zapewniają one bowiem bezpieczeństwo energetyczne oraz dywersyfikują źródła produkcji energii. Obecnie wykorzystanie OZE na pokrycie potrzeb grzewczych na terenie gminy Czarny Bór ma niewielki udział i są one stosowane jedynie jako źródło uzupełniające dla pokrycia części zapotrzebowania na przygotowanie ciepłej wody użytkowej w indywidualnej zabudowie mieszkaniowej. Na obszarze gminy nie funkcjonują niekonwencjonalne źródła energii, w postaci elektrowni wodnych, słonecznych i wiatrowych. W przyszłości zakłada się ich budowę, z wyłączeniem farm energetycznych.²⁶

12.6. Gospodarka ciepła

Na terenie gminy Czarny Bór nie funkcjonuje sieć ciepłownicza ani lokalne ciepłownie. Mieszkańcy korzystają z indywidualnych systemów grzewczych.

12.7. Gospodarka odpadami

Gmina Czarny Bór należy do środkowosudeckiego regionu gospodarki odpadami²⁷. Odpady komunalne z terenu gminy odbiera Konsorcjum z udziałem Wrocławskiego Przedsiębiorstwa Oczyszczania ALBA S.A. oraz ALBA Dolny Śląsk Spółka z o.o. Przeznaczone do składowania odpady komunalne, zielone i pozostałości z sortowania odpadów komunalnych przekazywane są Zakładowi Unieszkodliwiania Odpadów w Lubawce (RIPOK), którego właścicielem jest Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sanikom Sp. z o.o.

Odpady. Z obszaru gminy zebrano 1 552,18 ton **odpadów komunalnych** (8,6% odpadów komunalnych z obszaru powiatu wałbrzyskiego), w tym aż 82,8% pochodziło z gospodarstw domowych, co było udziałem zbliżonym do średniego udziału w kraju (83,3%), województwie dolnośląskim (82,1%) i powiecie wałbrzyskim (83,5%). Masa zebranych **zmieszanych odpadów komunalnych** na terenie gminy Czarny Bór, wynosząca w 2017 roku 1 424,42 ton, osiągnęła najwyższy poziom od 2012 roku, w którym to wynosiła 1 270,08 ton (wzrost o 12,2%, czyli 154,3 tony). Na 1 mieszkańca przypadało średnio 293,3 kg zmieszanych odpadów w ciągu roku, co było masą zbliżoną do średniej regionie (290,2 kg), natomiast zdecydowanie powyżej średniej w powiecie wałbrzyskim (268,1 kg) i kraju (227,2 kg). Z gospodarstw domowych pochodziło 82,1% tego typu odpadów (1 169,54 ton). Mieszkaniec w gospodarstwie domowym wytwarzał więc przeciętnie 240,8 kg zmieszanych odpadów, co było masą powyżej średniej w powiecie (222,5 kg), regionie (229,7 kg) i kraju (182,7 kg). W przypadku zmieszanych odpadów komunalnych z gospodarstw domowych od 2012 roku odnotowano jedynie niewielki wzrost – o 3,8%, a w przeliczeniu na mieszkańca zwiększyła się ona z 232,4 kg w 2012 roku do wspomnianych powyżej 240,8 kg.

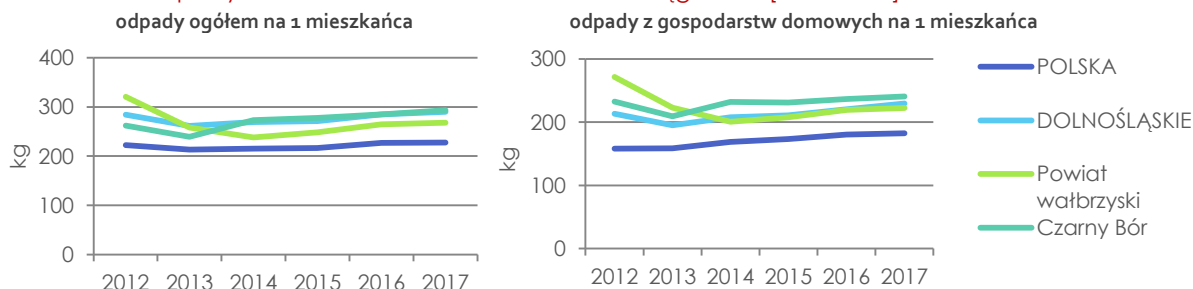
GOSPODARKA ODPADAMI:

1,6 tys. ton zebranych odpadów komunalnych, w tym **82,8%** z gospodarstw domowych

1,4 tys. ton zmieszanych odpadów komunalnych (**293,3 kg** na mieszkańca), w tym **1,2 tys. ton** z gospodarstw domowych (**240,8 kg** na mieszkańca)

127,76 ton odpadów zebranych selektywnie, w tym **90,5%** z gospodarstw domowych

WYKRES 28. Odpady komunalne zmieszane zebrane w ciągu roku [2012-2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

²⁶ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Czarny Bór – Uchwała Nr XXVI/120/2013 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 21 stycznia 2013 r.

²⁷ Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Dolnośląskiego – Uchwała Nr XLIII/1450/17 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 21 grudnia 2017 r.

TABELA 80. Zmieszane odpady komunalne [2012-2017].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
odpady ogółem [t]	1 270,08	1 158,28	1 318,86	1 347,86	1 381,74	1 424,42	12,2%↑	3,1%↑
odpady ogółem na 1 mieszkańca [kg]	261,9	239,1	273,3	277,3	285,0	293,3	12,0%↑	2,9%↑
z gospodarstw domowych [t]	1 127,08	1 015,13	1 120,03	1 124,26	1 147,51	1 169,54	3,8%↑	1,9%↑
odpady z gospodarstw domowych na 1 mieszkańca [kg]	232,4	209,5	232,1	231,3	236,7	240,8	3,6%↑	1,8%↑

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Odpady zebrane selektywnie. Na terenie gminy w 2017 roku w ciągu roku zebrano selektywnie 127,76 ton odpadów (4,3% selektywnie zebranych odpadów na terenie powiatu wałbrzyskiego), a 90,5% pochodziło z gospodarstw domowych. Zebrane selektywnie odpady stanowiły 8,2% ogółu zebranych odpadów na terenie gminy, a dla gospodarstw domowych udział ten wynosił 9%. Wynik ten był znacznie niższy niż średnio w powiecie wałbrzyskim (16,3%, 16,8%), w regionie (22,5%, 25,2%) i kraju (27,1%, 29,6%). Wśród odpadów zebranych selektywnie przeważały: szkło (42,60 ton, 33,3% odpadów zebranych selektywnie), tworzywa sztuczne (40,06 ton, 31,4%), odpady wielkogabarytowe (24,74 ton, 19,4%), papier i tektura (17,20 ton, 13,5%).

TABELA 81. Procentowy wskaźnik śmieci segregowanych [2012-2018].

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Zmiana 2012-2018	Zmiana 2017-2018
procentowy wskaźnik śmieci segregowanych [%]	8,85	6,79	9,02	7,36	8,51	9,85	9,93	1,08pkt%↑	0,08 pkt%↑

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Czarny Bór.

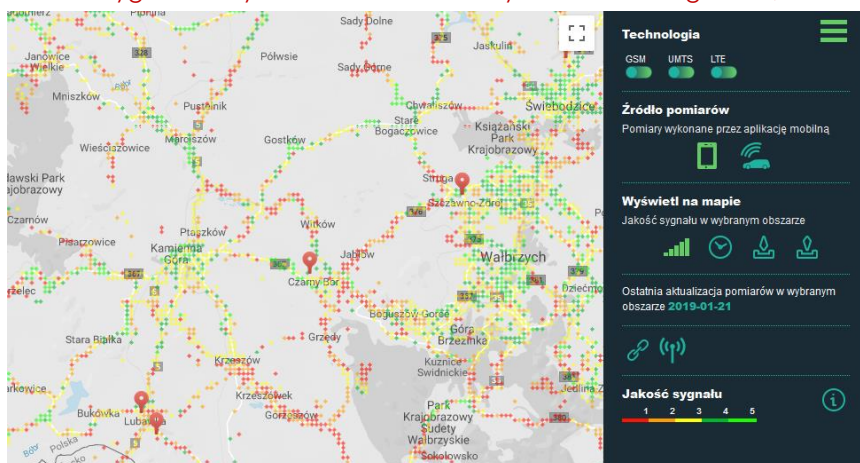
PSZOK. Na terenie gminy nie funkcjonuje punktu selektywnej zbiórki odpadów, natomiast gmina korzysta z 2 Punktów Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych w Kamiennej Górze i Boguszowie-Gorcach. Do PSZOK, we własnym zakresie w ramach opłaty można dostarczyć (250 kg/miesiąc) odpadów takich frakcji jak: odpady ulegające biodegradacji w tym odpady zielone, zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny, zużyte baterie i akumulatory, odpady budowlane i rozbiórkowe, meble i inne odpady wielkogabarytowe, zużyte opony, przeterminowane leki, chemikalia powstające w gospodarstwach domowych, odpady opakowaniowe zawierające następujące frakcje: papier, tekturę, szkło oraz tworzywa sztuczne oraz odzież i tekstylia. Ponadto przeterminowane leki można wrzucać do pojemników w aptekach zlokalizowanych na terenie gminy. Pojemniki na zużyte baterie umieszczone są w obiektach użyteczności publicznej, placówkach oświatowych i kulturalnych na terenie gminy oraz w punktach handlowych sprzedających tego typu produkty. Odpady zielone, pochodzące z pielęgnacji terenów zielonych, ogrodów, cmentarzy, mieszkańcy mogli również bezpłatnie oddać do PSZOK-u.

Dzikię wysypiska śmieci. W 2017 roku na obszarze gminy nie odnotowano występowania dzikich wysypisk śmieci.

12.8. Łączność

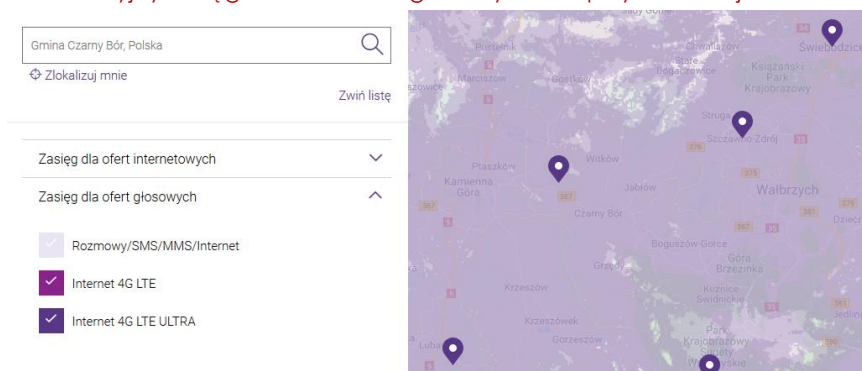
Dostęp do telefonii stacjonarnej oraz komórkowej na terenie gminy oceniany jest jako dobry. Niemal całość obszaru gminy pokryta jest zasięgiem wszystkich dostępnych w tej chwili operatorów telefonii komórkowej, a każda miejscowość posiada możliwość korzystania z internetu stacjonarnego, mobilnego oraz radiowego. Ze względu na warunki terenowe w niektórych rejonach zasięg poszczególnych sieci bywa utrudniony. Na terenie gminy nie zostały zlokalizowane stacje bazowe telefonii komórkowej. W przypadku strefy przygranicznej, z racji centralnej lokalizacji urządzeń transmisyjnych, niejednokrotnie korzystniejsze było korzystanie z usług sieci zagranicznych. Obecnie zmiany w zakresie roamingu, wprowadzone przez Unię Europejską i rozszerzenie rynku usług sieci, pozwoliły na zwiększenie jakości i dostępności oferty.

Schemat 6. Jakości sygnału wszystkich sieci komórkowych w technologii GSM, UMTS i LTE [2019].

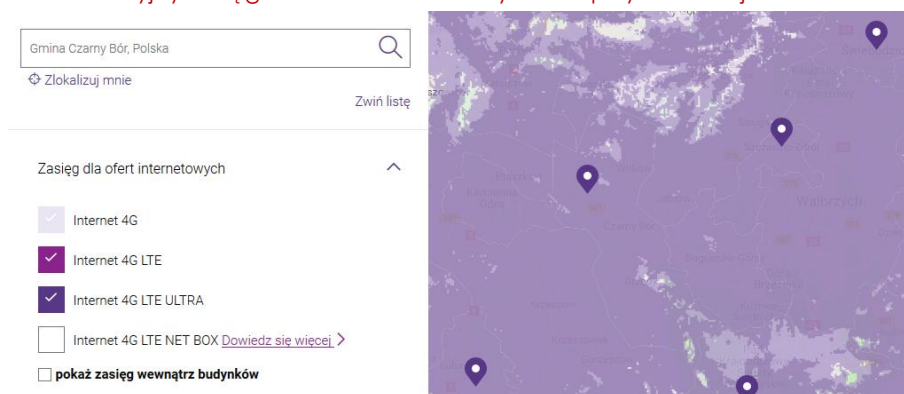
Źródło: Aplikacja mobilna RFBENCHMARK, stan na 21.01.2019 r.

Schemat 7. Orientacyjny zasięg sieci dla ofert głosowych dla przykładowej sieci komórkowej [2019].

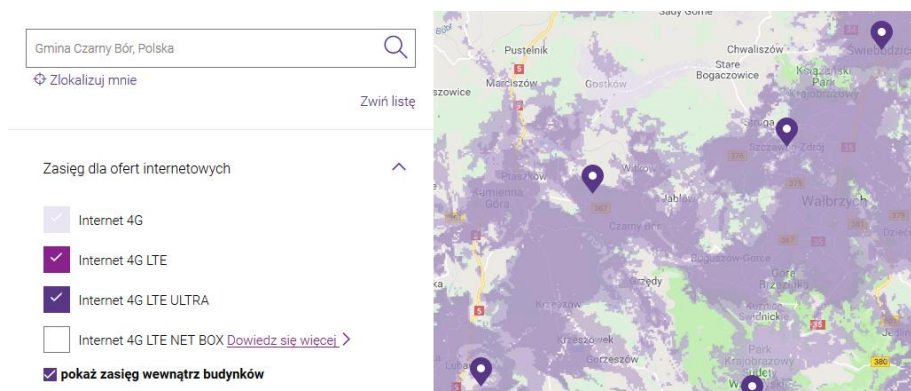

Źródło: <https://www.play.pl>, stan na 21.01.2019 r.

Schemat 8. Orientacyjny zasięg dla ofert internetowych dla przykładowej sieci komórkowej [2019].

Zasięg wewnątrz budynków:

Źródło: <https://www.play.pl>, stan na 21.01.2019 r.

12.9. Bilans

+	– zwodociągowanie całego obszaru przewidzianego do zabudowy – rozwój sieci kanalizacyjnej – rozwój sieci gazowej zapas mocy przerobowych oczyszczalni – gminne wysypisko odpadów
–	– nieuregulowana gospodarka ściekowa w skali całej gminy – niewielkie skanalizowanie gminy (jedynie wieś Czarny Bór) i częściowo Borówno

12.10. Finansowanie

Wydatki na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska zwiększane są z roku na rok, a w 2017 roku kształtowały się na poziomie blisko 4-krotnie wyższym niż w 2012 roku – wzrost z poziomu 633,0 tys. zł w 2012 roku do 2,35 mln zł w 2017 roku. Około 95% wydatkowanej kwoty przeznaczane było na wydatki bieżące (2,24 mln zł), a pozostałe 112,5 tys. zł objęły wydatki majątkowe inwestycyjne. W analizowanym okresie czasu zwrócić należy uwagę na znaczącą redukcję wydatków przeznaczanych na oświetlenie ulic, placów i dróg – z poziomu 469,7 tys. zł w 2012 roku do 278,6 tys. zł w roku 2017 roku oraz zwiększenie nakładów na gospodarkę odpadami – z 35 tys. zł w 2012 roku do 780,4 tys. zł w 2017 roku.

TABELA 82. Wydatki na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska (dział 900) [2012-2017].

Wydatki [zł]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
ogółem	633 096,84	951 396,42	1 051 293,96	1 094 970,29	1 155 116,78	2 355 543,08	272,1%↑	103,9%↑
wydatki bieżące ogółem	505 749,43	645 117,63	1 051 293,96	1 060 949,29	1 099 484,02	2 243 043,02	343,5%↑	104,0%↑
dotacje	0,00	0,00	74,91	1 455,38	0,00	0,00	–	–
wydatki majątkowe ogółem	127 347,41	306 278,79	0,00	34 021,00	55 632,76	112 500,06	-11,7%↓	102,2%↑
wydatki majątkowe inwestycyjne	92 347,41	306 278,79	0,00	34 021,00	55 632,76	112 500,06	21,8%↑	102,2%↑
zakłady gospodarki komunalnej	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1 186 774,91	↑	↑
oczyszczanie miast i wsi	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	–	–
utrzymanie zieleni w miastach i gminach	0,00	10 512,18	40 573,55	24 802,80	7 793,40	18 551,20	↑	138,0%↑
oświetlenie	496 784,90	573 105,04	279 279,31	282 839,46	294 815,32	278 601,85	-43,9%↓	-5,5%↓

Wydatki [zł]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
ulic, placów i dróg								
ochrona powietrza atmosferyczn ego i klimatu	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	–	–
gospodarka ściekowa i ochrona wód	0,00	0,00	0,00	0,00	35 670,00	0,00	–	-100,0%↓
gospodarka odpadami	35 000,00	292 874,16	635 020,63	667 905,60	777 672,58	780 407,96	2 129,7%↑	0,4%↑

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2018 roku na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska zaplanowano kwotę 2.772.900,32 zł, z czego do końca roku wydatkowano: 2.447.062,38 zł (tj. 88,3%). Wydatki bieżące obejmowały wydatki związane z gospodarowaniem odpadami na kwotę 811.163,70 zł (96,7% planu), z czego: 740.701,25 zł wydatkowano na odbiór i transport odpadów oraz zagospodarowanie odpadów na RIPOK oraz PSZOK, 44.227,71 zł - obsługę administracyjną niniejszego zadania. Ponadto w tym rozdziale umiejscowiono wydatki związane z usuwaniem azbestu z nieruchomości, położonych na terenie gminy. Wydatkowano na ten cel 26.234,74 zł, z czego: 22.299,52 zł zostało sfinansowane ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska we Wrocławiu. Na utrzymanie zieleni gminnej wydatkowano kwotę 22.720,16 zł (90,9% planu). Oświetlenie ulic, dróg i placów kosztowało budżet gminy 267.219,77 zł (89,7% kwoty planowanej). W ramach gospodarki komunalnej zaplanowano w budżecie środki na utrzymanie i bieżącą działalność Zakładu Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w kwocie 792.500 zł, z której wydatkowano w 2018 roku 605.707,81 zł, co stanowiło 76,4% kwoty planowanej. W ramach pozostałej działalności (rozdział 90095) wydatkowano 46.151,53 zł, tj. 61,1% kwoty planowanej. Na wyżej wymienioną kwotę składały się m.in.: 21.602,17 zł - wynagrodzenia wraz z pochodnymi pracowników zatrudnionych w ramach robót publicznych; 4.552,00 zł na zakup materiałów i narzędzi na pracowników publicznych i społecznie użytecznych; 14.688,20 zł na działalność związaną z ochroną zwierząt oraz zbiórką padliny. Na wydatki inwestycyjne w tym dziale zaplanowano 743.317,69 zł, z których wydatkowano 694.099,41 zł, co stanowiło 93,4% kwoty planowanej.

12.11. Inwestycje i działania 2018

W zakresie infrastruktury technicznej w gminie w 2018 roku zrealizowane zostały m.in. następujące inwestycje i działania:

TABELA 83. Najważniejsze inwestycje i działania w zakresie infrastruktury technicznej zrealizowane w 2018 roku.

Lp.	Nazwa	Opis	Kwota	Nazwa dokumentu będącego podstawą realizacji inwestycji
1	Zapewnienie mieszkańcom gminy Czarny Bór dostępu do wysokiej jakości e-usług publicznych	Realizacja tego przedsięwzięcia miała na celu rozwój elektronicznej administracji w Gminie Czarny Bór w zakresie elektronicznej usług publicznych i ich udostępnienia w formie elektronicznej poprzez zwiększenie poziomu wykorzystania technologii informatycznych oraz komunikacyjno-informacyjnych. Realizacja zadania zakończona w części dotyczącej zakresu projektu, etap rozliczenia końcowego.	976.402,17	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
2	Wykorzystanie OZE w obiektach	Zadanie to prowadzone jest wspólnie z Powiatem Wałbrzyskim oraz Gminami Stare Bogaczowice oraz Walim. W ramach tego	439.468,94	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór

Lp.	Nazwa	Opis	Kwota	Nazwa dokumentu będącego podstawą realizacji inwestycji
	użyteczności publicznej	zadania zakupiono i zamontowano panele fotowoltaiczne na obiektach użyteczności publicznej na terenie Gminy. Zadanie zakończone i oddane do użytku. Na dzień 31-12-2018 na etapie końcowego rozliczenia z instytucją dofinansowującą.		na lata 2012-2020 Plan gospodarki niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla gminy Czarny Bór z uwzględnieniem zapisów części wspólnej Planu dla Aglomeracji Wałbrzyskiej
3	Przebudowa istniejących przyłączy do kanalizacji deszczowej w pasie drogowym ul. Głównej w Czarnym Borze	W związku z przeprowadzoną inwestycją drogową na ulicy Głównej, koniecznym stało się wykonanie prac związanych z przebudową istniejących przyłączy kanalizacji deszczowej. Zadanie zakończono i oddano do użytku	118.964,36	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
4	Rozbudowa oświetlenia ulicznego w Jaczkowie	W ramach tego zadania wykonano infrastrukturę oświetleniową przy drodze gminnej w Jaczkowie. Zadanie zakończone i oddane do użytku.	85.763,67	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
5	Zakup sprzętu komunalnego	W ramach realizacji tego zadania dokonano zakupu posypywarki samowyładowczej. Sprzęt oddany do użytku	29.274,00	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
6	Zakup lamp oświetleniowych -zadanie realizowane w ramach środków funduszu sołectkiego sołectwa Jaczków	W ramach tego zadania zakupiono dodatkowe oprawy lampowe, uzupełniając tym samym liczbę punktów świetlnych na terenie miejscowości Jaczków. Zadanie sfinansowane w ramach środków funduszu sołectkiego.	10 817,69	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
7	Wykonanie pomieszczenia na sprzęt gospodarczy	Zadanie obejmowało przeprowadzenie prac budowlano-montażowych, w związku utworzeniem pomieszczenia, w którym przechowywany jest sprzęt gospodarczy stanowiący majątek gminy. Zadanie zakończone i oddane do użytku.	9 810,75	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
8	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie gminy Czarny Bór	Opracowano dokumentację kosztorysowo-budowlaną. Wyłoniono wykonawcę, realizacja prac i płatności z tym związane wystąpią w 2019 r. W związku z realizacją tego projektu powstanie 31 przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie Gminy Czarny Bór.	0,00	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020
9	Budowa punktu selektywnej zbiórki odpadów komunalnych	Opracowano dokumentację kosztorysową. Poszukiwanie źródeł finansowania. Zadanie przeniesiono do realizacji w kolejnych latach.	0,00	Strategia rozwoju gminy Czarny Bór na lata 2012-2020

13. WSPÓŁPRACA WEWNĘTRZNA I ZEWNĘTRZNA

13.1. Współpraca wewnętrzna

Organizacje pozarządowe działają na rzecz wybranego interesu i nie kierując się osiągnięciem zysku, stanowią one ponadto znaczny potencjał społeczny. Tworzone są przez ludzi autentycznie zaangażowanych w problemy społeczne i zainteresowanych działaniami na rzecz mieszkańców gminy Czarny Bór. Priorytetem gminy jest jak najlepsze zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, którą tworzą jej mieszkańcy, a aktywna współpraca z organizacjami pozarządowymi i liderami środowisk lokalnych, jest jednym z elementów efektywnego kierowania jej rozwojem. Na terenie gminy działa 9 klubów sportowych oraz zstowarzyszenia seniora, a także Uniwersytet III Wieku. Ponad 100 strażaków zrzeszonych jest w 5 jednostkach Ochotniczych Straży Pożarnych. Mieszkańcy gminy wykazują się aktywnością na wielu polach angażując się w lokalne przedsięwzięcia.

13.2. Współpraca zewnętrzna

Współpraca samorządów. Gmina Czarny Bór jest członkiem **Aglomeracji Wałbrzyskiej** obejmującej ośrodek ponadregionalny Wałbrzych oraz okoliczne zurbanizowane gminy. Aglomeracja skupia obecnie 22 jednostki samorządu terytorialnego, w tym gminy takie jak: Wałbrzych, Boguszów-Gorce, Głuszyca, Jedlina-Zdrój, Mieroszów, Strzegom, Szczawno-Zdrój, Świebodzice, Świdnica, Jaworzyna Śląska, Żarów, Kamienna Góra, Walim, Radków, Nowa Ruda. Gmina współpracuje również z sąsiadującymi samorządami subregionu wałbrzyskiego i jeleniogórskiego w ramach realizacji Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego południowej i zachodniej części Dolnego Śląska, zwanej „Strategia Rozwoju Sudety 2030”. Współpraca podejmowana jest także w ramach przygotowania i realizacji partnerskiego projektu grantowego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014-2020 Działanie 3.3. efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym Poddziałanie 3.3.4 typ 3.3e Modernizacja systemów grzewczych i odnawialne źródła energii - projekty dotyczące zwalczania emisji kominowej ZIT AW RPO 2014-2020 (Partnerzy: Gmina Stare Bogaczowice, Gmina Kamienna Góra, Miasto Kamienna Góra, Gmina Czarny Bór). Od 1991 roku gmina przynależy również do **Wałbrzyskiego Związku Wodociągów i Kanalizacji** z siedzibą w Wałbrzychu, do którego należą samorządy: Boguszów-Gorce, Czarny Bór, Głuszyca, Jedlina-Zdrój, Marciszów, Mieroszów, Stare Bogaczowice, Szczawno-Zdrój, Świebodzice, Walim, Wałbrzych. Ww. związek międzygminny ma za zadanie zaopatrzenie w wodę, odbiór i oczyszczanie ścieków na terenie gmin członkowskich. Gmina współpracuje również w ramach **Stowarzyszenia Lokalnej Grupy Działania Kwiat Lnu**, która swoim działaniem obejmuje obszar 8 gmin położonych w granicach administracyjnych powiatów: kamiennogórskiego i i wałbrzyskiego, a mianowicie: gmin wiejskich – Kamienna Góra, Marciszów, Czarny Bór i Stare Bogaczowice, gmin miejsko-wiejskich: Lubawka i Mieroszów oraz gmin miejskich: Szczawno-Zdrój i Boguszów-Gorce. Stowarzyszenie realizując program LEADER pragnie podnieść jakość życia mieszkańców wsi, a dzięki tej działalności udało się przeprowadzić wiele projektów o różnym charakterze, w tym: rozwój infrastruktury turystycznej, promocja regionu, zachowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, rozwijanie potencjału społeczności lokalnej i organizacji oraz zagospodarowanie przestrzeni publicznej na potrzeby rekreacyjne i kulturowe. Czarny Bór należy również do **Związku Gmin Wiejskich**, którego misją jest służba na rzecz społeczności gmin wiejskich, a szczególnie pomoc w wysiłkach skierowanych na: rozwój demokracji lokalnej, tworzenie warunków lokalnego rozwoju gospodarczego oraz integrację gmin i rozwój samorządności lokalnej.

Współpraca międzynarodowa. Gmina Czarny Bór rozwija partnerstwo międzynarodowe z 3 miastami partnerskimi. Współpraca pozytywnie wpływa na wspólną integrację mieszkańców partnerskich jednostek.

W ciągu kilkunastoletniej współpracy i funkcjonowania umów partnerskich rozwinęły się bardzo różnorodne formy kontaktów poczynając od wymiany młodzieży, zespołów sportowych i kulturalnych aż do współpracy gospodarczej. Gmina Czarny Bór posiada podpisane umowy partnerskie z następującymi jednostkami:

- Miasto Nechanice – miasto w Czechach, w kraju kralovohradeckim.
- Gmina Juodšilių – gmina Czarny Bór w rejonie wileńskim okręgu wileńskiego na Litwie.
- Gmina Grand Champ – gmina we Francji, w regionie Bretania, w departamencie Morbihan.

TABELA 84. Miasta partnerskie [2018].

Nazwa	Kraj	Strona www
Miasto Nechanice	Republika Czeska	http://www.nechanice.cz/
Gmina Juodšilių	Litwa	https://www.vrsa.lt/go.php/Czarny-Br931759
Gmina Grand Champ	Francja	http://www.grandchamp.fr/accueil_grandchamp

Źródło: opracowanie własne.

13.3. Dokumenty

Nazwa dokumentu	Uchwała przyjmująca
Roczny Program Współpracy Gminy Czarny Bór z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rok 2018	Uchwała Nr XXXIX/204/2017 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 30 listopada 2017 r.

13.4. Inwestycje i działania 2018

W zakresie współpracy wewnętrznej i zewnętrznej w gminie w 2018 roku zrealizowane zostały m.in. następujące działania:

TABELA 85. Najważniejsze działania w zakresie współpracy wewnętrznej zrealizowane w 2018 roku.

Lp.	Nazwa	Opis	Nazwa dokumentu będącego podstawą realizacji działania
1	Uchwalenie Rocznej Programu Współpracy z organizacjami pozarządowymi	Dokument będący podstawą współpracy z organizacjami pozarządowymi, określający cele i formy współpracy.	Uchwała Nr XXXIX/204/2017 w sprawie przyjęcia Programu Współpracy Gminy Czarny Bór z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rok 2018

Nadrzędnym celem współpracy Gminy Czarny Bór z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego w 2018 roku, w toku realizacji **Programu Współpracy Gminy Czarny Bór z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rok 2018**, było lepsze zaspokajanie potrzeb społecznych oraz podnoszenie poziomu życia mieszkańców gminy. Cel główny realizowany był poprzez cele szczegółowe, określone dla poszczególnych obszarów pożytku publicznego, w ramach których Gmina współpracowała z organizacjami pozarządowymi. Celami szczegółowymi współpracy w ramach obszaru wspieranie i upowszechnianie kultury fizycznej były: podniesienie poziomu wykształcenia sportowego dzieci i młodzieży, upowszechnianie sportu wśród lokalnej społeczności, promowanie kultury fizycznej i sportu poprzez imprezy sportowe oraz promowanie aktywności sportowej osób niepełnosprawnych. W ramach obszaru kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego celami szczegółowymi współpracy były: wzbogacanie oferty kulturalnej kierowanej do szerokiego grona odbiorców promowanie wartościowych przedsięwzięć kulturalnych, pielęgnowanie polskości, tradycji i ludowego dziedzictwa kulturowego oraz zwiększanie dostępu społeczeństwa do dóbr kultury. W odniesieniu do obszaru: działalność na rzecz osób w wieku emerytalnym współpraca podejmowana była w zakresie realizacji takich celów szczegółowych jak: rozwój różnych form aktywności osób starszych przy

wykorzystaniu istniejącej infrastruktury społecznej oraz poprawa jakości i poziomu życia osób starszych. Natomiast celami szczegółowymi współpracy w ramach obszaru wypoczynku dzieci i młodzieży były: zachęcanie młodych ludzi do aktywnego spędzenia wolnego czasu oraz zapobieganie negatywnym zjawiskom społecznym wynikającym z braku zorganizowania czasu wolnego dzieci i młodzieży.

Współpraca Gminy Czarny Bór z organizacjami pozarządowymi prowadzona była w formie finansowej i pozafinansowej. W 2018 ogłoszono 4 otwarte konkursy ofert. W wyniku rozstrzygnięcia konkursów podpisano 15 umów na realizację zadań publicznych. Gmina Czarny Bór wspierała sektor pozarządowy także w formach pozafinansowych. Promowała lokalne organizacje pozarządowe i podejmowane przez nie działania na stronie internetowej. Istotną częścią współpracy gminy z organizacjami pozarządowymi było wsparcie organizacyjne przy prowadzonych przedsięwzięciach np. poprzez udostępnianie gminnych obiektów czy sprzętu. Urząd informował również organizacje o możliwościach pozyskania dofinansowania ze źródeł zewnętrznych.

TABELA 86. Realizacja Programu Współpracy Gminy Czarny Bór z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rok 2018.

Nazwa	Liczba
liczba zadań publicznych, które otrzymały dofinansowanie w ramach Programu [szt.]	15
liczba organizacji pozarządowych biorących udział w realizacji Programu [szt.]	11
liczba ofert złożonych przez organizacje pozarządowe na ogłoszone konkursy ofert [szt.]	18
liczba ofert złożonych przez organizacje pozarządowe z własnej inicjatywy w tym liczba ofert złożonych z wnioskiem pominięcia konkursu ofert (art. 19a ustawy) [szt.]	0
liczba podpisanych umów na wsparcie realizacji zadań publicznych [szt.]	15
beneficjenci zrealizowanych działań publicznych ujętych w Programie	zawodnicy klubów sportowych, dzieci i młodzież szkolna, członkowie stowarzyszeń i zespołów ludowych, seniorzy, cała społeczność gminna
wysokość środków finansowych z budżetu Gminy wydanych na realizację Programu [zł]	216.000,00
Nazwa podmiotu dotowanego (przeznaczenie/cel)	Wykonanie na dzień 31.12.2018 r.
<u>Ochrona przeciwpożarowa i bezpieczeństwo publiczne</u>	<u>99.000,00</u>
Ochotnicza Straż Pożarna w Borównie	17.000,00
Ochotnicza Straż Pożarna w Czarnym Borze	20.000,00
Ochotnicza Straż Pożarna w Grzędach	19.000,00
Ochotnicza Straż Pożarna w Jaczkowie	25.000,00
Ochotnicza Straż Pożarna w Witkowie	18.000,00
-ochrona przeciwpożarowa i utrzymanie gotowości bojowej	0,00
<u>Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego</u>	<u>90.000,00</u>
Stowarzyszenie Górali Czarnoborskich	15.000,00

Nazwa podmiotu dotowanego (przeznaczenie/cel)	Wykonanie na dzień 31.12.2018 r.
Parafia Witków	25.000,00
Parafia Czarny Bór	50.000,00
<u>Kultura fizyczna</u>	<u>201.000,00</u>
UKN Melafir Czarny Bór	96.500,00
UKN Trójgarb Witków	3.500,00
ULZKS HEROS Czarny Bór	35.000,00
SLZS SKALNIK Czarny Bór	10.000,00
KS LZS ISKRA Witków	25.000,00
LZS PŁOMYK Borówno	12.000,00
Stowarzyszenie ATRAKCYJNI Czarny Bór	3.000,00
GLKS HUSARIA Grzędy	11.000,00
Stowarzyszenie KLUB SENIORÓW Witków	3.000,00
Dolnośląskie Stowarzyszenie Sportowców Niepełnosprawnych AKTYWNI	2.000,00
-kultura fizyczna i sport	0,00
OGÓŁEM:	390.000,00

Źródło: Urząd Gminy Czarny Bór.

Realizacja Programu Współpracy Gminy Czarny Bór z Organizacjami Pożytku Publicznego na 2018 rok daje podstawę do wniosku, iż przyczynia się on do większej aktywności społecznej organizacji pozarządowych oraz bardziej racjonalnego i gospodarnego wykorzystania środków publicznych. Wspierając zadania publiczne Gmina może w pełni wykorzystać potencjał Organizacji aby efektywnie wpływać na zapotrzebowanie lokalnych społeczności. Dzięki kontynuowanej współpracy z organizacjami i dofinansowywaniu przez Gminę realizowanych przez organizacje zadań publicznych, budowane jest na wysokim poziomie aktywne partnerstwo pomiędzy administracją publiczną a organizacjami pożytku publicznego.

14. PLANOWANIE PRZESTRZENNE

14.1. Planowanie przestrzenne

Kierunki rozwoju przestrzennego gminy wiejskiej Czarny Bór określa dokument **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Czarny Bór** przyjęty Uchwałą Nr XXVI/120/2013 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 21 stycznia 2013 r. W 2018 roku na jej terenie obowiązywało 6 **miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego** (mpzp) obejmujących powierzchnię 4 118 ha, co stanowiło 62% powierzchni gminy.

TABELA 87. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego [2018].

	2018
plany zagospodarowania przestrzennego ogółem [szt.]	6
powierzchnia gminy objęta obowiązującymi planami ogółem [ha]	4 118
udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem [%]	62

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 88. Wykaz obowiązujących mpzp na terenie gminy [2018].

Lp.	Nazwa lub lokalizacja mpzp	Uchwała przyjmująca	Powierzchnia mpzp [km ²]
1	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wsi Czarny Bór i Borówno	Uchwała Nr VII/19/2003 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 25 lutego 2003 r.	24,8961
2	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Witków o Jaczków	Uchwała Nr X/51/2007 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 22 listopada 2007 r.	23 013,3990
3	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Czarny Bór i Borówno – obszar „A”	Uchwała Nr X/44/2011 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 17 października 2011 r.	14 203,3584
4	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wsi Witków	Uchwała Nr XIX/138/2013 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 23 kwietnia 2013 r.	672,5986
5	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Jaczków	Uchwała Nr XXIX/139/2013 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 23 kwietnia 2013 r.	1 268,7027
6	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Witków i Jaczków	Uchwała Nr XXIX/140/2013 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 23 kwietnia 2013 r.	410,1246

14.2. Decyzje administracyjne

Liczba decyzji administracyjnych wydawanych na terenie gminy utrzymuje się na niskim poziomie. W 2017 roku w gminie Czarny Bór wydana została 1 decyzję o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz 3 decyzje o warunkach zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, co stanowiło 3,1% decyzji wydanych w powiecie wałbrzyskim.

TABELA 89. Wydane decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym [2012-2017].

Wydane decyzje [szt.]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017
decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego	0	0	1	2	0	1
decyzje o warunkach zabudowy ogółem	3	2	1	1	2	3
decyzje dotyczące zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej	0	0	0	0	0	0
decyzje dotyczące zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej	3	2	1	1	0	3
decyzje dotyczące zabudowy usługowej	0	0	0	0	0	0
decyzje dotyczące innej zabudowy	0	0	0	0	2	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

14.3. Inwestycje i działania 2018

W zakresie planowania przestrzennego i rewitalizacji w gminie w 2018 roku zrealizowane zostały m.in. następujące działania:

TABELA 90. Najważniejsze działania w zakresie planowania przestrzennego zrealizowane w 2018 roku.

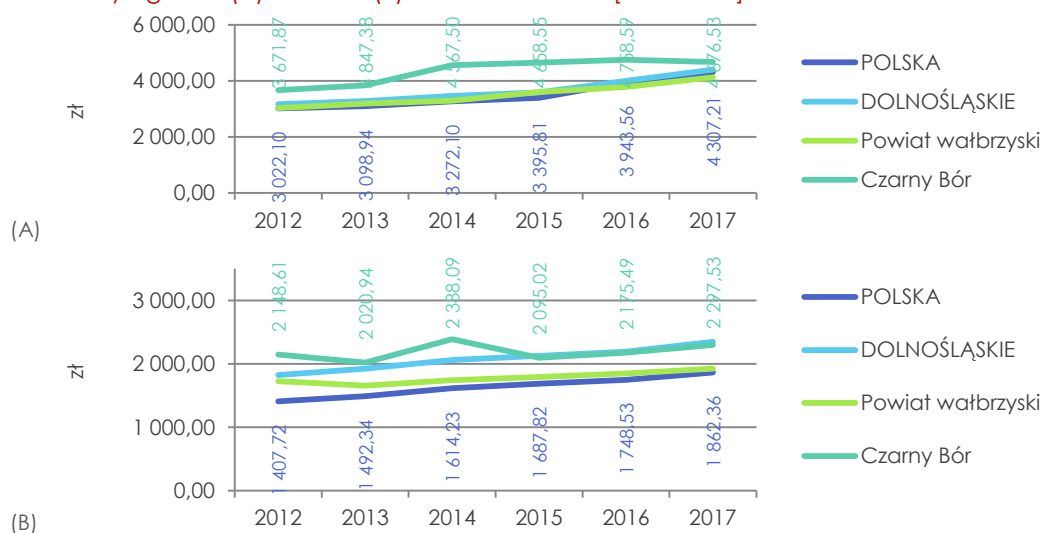
Lp.	Nazwa	Opis
1	Wykonanie Analizy zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gminy Czarny Bór	Dokument został przyjęty Uchwałą Rady Gminy Czarny Bór Nr XLVI/239/2018 z dnia 28 maja 2018 r. w sprawie oceny aktualności Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Czarny Bór oraz oceny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego
2	Podjęcie uchwały w sprawie przystąpienia do zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Czarny Bór	Uchwała Nr LI/266/2018 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 30 sierpnia 2018 r. w sprawie przystąpienia do zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Czarny Bór
3	Podjęcie uchwały w sprawie przystąpienia do zmian studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Czarny Bór	Uchwała Nr III/10/2018 oraz Uchwała Nr II/9/2018 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 26 listopada 2018 r. w sprawie przystąpienia do zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Czarny Bór (granice obszarów objętych zmianą studium położone są w obrębie wsi Grzędy, Witków, Jaczków, Borówno i Czarny Bór.

15. GOSPODARKA FINANSOWA I WARTOŚĆ MIENIA

15.1. Budżet gminy

Dochody ogółem gminy Czarny Bór w 2017 roku osiągnęły poziom około 22,7 mln zł, co było wynikiem o 27,5% wynikiem wyższym niż w roku 2012 (17,8 mln zł), jednak niższym o 1,6% w stosunku do roku 2016 (23 mln zł). W przeliczeniu na 1 mieszkańca dochody ogółem w gminie wyniosły 4 676,53 zł, co było wynikiem znacznie wyższym niż przeciętnie w gminach powiatu wałbrzyskiego (4 132,58 zł), regionu (4 404,65 zł) i kraju (4 307,21 zł). **Dochody własne** gminy stanowiły aż 48% dochodów ogółem (11,1 mln zł) a ich wartość od 2012 roku zwiększyła się o 7,1%. W przeliczeniu na 1 mieszkańca, z wynikiem 2 297,53 zł/os., również kształtowały się na poziomie wyższym niż przeciętnie w gminach powiatu (1 926,00 zł) i kraju (1 862,36 zł), na poziomie zbliżonym do średniej w gminach w województwie dolnośląskim (2 348,13 zł). Największy dochód przyniosły gminie udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa (3,7 mln zł), które w porównaniu do roku 2012 wzrosły o 55,4%, a w stosunku do roku 2016 o 13,5%. Znaczący wpływ do budżetu gminy zapewnia również opłata eksploatacyjna związana z przemysłem wydobywczym, która w 2017 roku wynosiła 1,1 mln zł i notuje ona rokroczny wzrost. W analizowanym okresie czasu odnotowano wzrost dochodów z tytułu ww.: podatku od nieruchomości o 10,9% i z opłaty eksploatacyjnej o 34,6%, a także podatku od środków transportowych o 83,8% i podatku leśnego o 91%. Zmniejszenie wpływów nastąpiło natomiast z tytułu: podatku rolnego (-29,2%), podatku od czynności cywilnoprawnych (-1%), udziału w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób prawnych (-63,6%), podatku od działalności gospodarczej osób fizycznych, opłacany w formie karty podatkowej (-9,7%) oraz z opłaty targowej (-88,4%). W 2017 roku **wydatki ogółem** wyniosły w gminie 21,5 mln zł, co było wynikiem wyższym o 41,8% niż w 2012 roku i o 6,5% niższym w porównaniu do 2016 roku. W przeliczeniu na 1 mieszkańca, w kwocie 4 438,89 zł, wydatki kształtowały się na poziomie zbliżonym do średniej w powiecie (4 319,02 zł) i kraju (4 338,01 zł) oraz w województwie dolnośląskim (4 470,05 zł). Znaczącą kwotę 3,5 mln zł pochłonęły wydatki majątkowe inwestycyjne na kwotę 3,57 mln zł, których udział w ogóle wydatków wynosił 16,6%. Pozostałą część w kwocie 17,9 mln zł obejmowały wydatki bieżące. W 2017 roku **wynik budżetu** kształtował się na poziomie 1 153 979 (238 zł na mieszkańca), natomiast **dług publiczny** wynosił 1 207 207 zł, czyli 249 zł na mieszkańca, a relacja wykonywanych dochodów do łącznej kwoty długu wynosiła 5,3%.²⁸

WYKRES 29. Dochody ogółem (A) i własne (B) na 1 mieszkańca [2012-2017].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

²⁸ Średnia dla gmin bez miast na prawach powiatu.

TABELA 91. Dochody [2012-2017].

Dochody [zł]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
ogółem	17 804 878,60	18 640 552,69	22 038 196,21	22 645 219,89	23 069 652,78	22 709 234,80	27,5%↑	-1,6%↓
majątkowe	2 548 262,97	2 031 552,06	3 491 278,44	4 888 370,79	2 408 473,18	1 128 647,55	-55,7%↓	-53,1%↓
wpływy ze sprzedaży składników majątkowych	0,00	2 772,00	5 007,75	7 310,00	1 602,00	130 051,30	↑	8 018,1%↑
własne	10 418 625,48	9 791 447,73	11 522 544,35	10 183 885,30	10 546 753,02	11 156 799,36	7,1%↑	5,8%↑
Dochody na 1 mieszkańca [zł]:								
ogółem	3 671,87	3 847,38	4 567,50	4 658,55	4 758,59	4 676,53	27,4%↑	-1,7%↓
dochody własne	2 148,61	2 020,94	2 388,09	2 095,02	2 175,49	2 297,53	6,9%↑	5,6%↑
udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób fizycznych	469,20	545,62	601,00	634,66	663,05	762,57	62,5%↑	15,0%↑
udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób prawnych	28,89	4,05	0,70	6,08	19,37	10,50	-63,6%↓	-45,8%↓
dochody podatkowe ustalone i pobierane na podstawie odrębnych ustaw	571,32	629,18	582,69	575,98	633,69	668,77	17,1%↑	5,5%↑

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 92. Dochody własne [2012-2017].

Dochody własne [zł]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
razem	10 418 625,48	9 791 447,73	11 522 544,35	10 183 885,30	10 546 753,02	11 156 799,36	7,1%↑	5,8%↑
dochody podatkowe - podatek rolny	121 527,39	122 328,72	108 144,85	107 694,89	92 626,09	86 059,71	-29,2%↓	-7,1%↓
dochody podatkowe - podatek leśny	43 337,00	42 707,00	38 910,00	43 532,00	83 136,00	82 789,00	91,0%↑	-0,4%↓
dochody podatkowe - podatek od nieruchomości	2 214 450,19	2 230 756,70	2 218 538,52	2 159 912,42	2 414 496,46	2 455 058,12	10,9%↑	1,7%↑
dochody podatkowe - podatek od środków transportowych	288 916,98	343 433,46	379 751,63	398 125,47	382 535,36	531 005,11	83,8%↑	38,8%↑
dochody podatkowe - podatek od czynności cywilnoprawnych	81 491,90	290 888,40	56 250,70	79 128,24	84 692,49	80 712,29	-1,0%↓	-4,7%↓
dochody podatkowe - podatek od działalności gospodarczej osób fizycznych, opłacany w formie karty	7 635,33	7 697,36	7 150,86	7 538,30	8 601,06	6 897,80	-9,7%↓	-19,8%↓

Dochody własne [zł]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
podatkowej								
wpływy z opłaty eksploatacyjnej	824 561,40	969 941,40	1 127 007,60	982 591,45	1 056 455,40	1 109 572,20	34,6%↑	5,0%↑
wpływy z opłaty targowej	1 380,00	810,00	740,00	710,00	620,00	160,00	-88,4%↓	-74,2%↓
udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa razem	2 415 241,41	2 663 128,71	2 903 163,17	3 114 635,74	3 308 390,86	3 754 027,39	55,4%↑	13,5%↑
udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób fizycznych	2 275 172,00	2 643 512,00	2 899 809,00	3 085 083,00	3 214 465,00	3 703 032,00	62,8%↑	15,2%↑
udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób prawnych	140 069,41	19 616,71	3 354,17	29 552,74	93 925,86	50 995,39	-63,6%↓	-45,7%↓
pozostałe dochody - środki na dofinansowanie własnych zadań pozyskane z innych źródeł - razem	2 213 667,47	639 409,00	286 385,00	418 343,99	208 008,40	0,00	-100,0%↓	-100,0%↓
pozostałe dochody - środki na dofinansowanie własnych zadań pozyskane z innych źródeł - inwestycyjne	2 213 667,47	587 344,00	243 205,00	394 443,99	200 000,00	0,00	-100,0%↓	-100,0%↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 93. Wydatki [2012-2017].

Wydatki [zł]:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
ogółem	15 205 327,91	19 387 619,78	23 892 411,38	21 141 309,14	23 062 298,25	21 555 255,87	41,8%↑	-6,5%↓
majątkowe ogółem	1 186 633,11	4 580 906,52	8 463 394,84	5 464 456,46	5 261 866,71	3 576 028,77	201,4%↑	-32,0%↓
majątkowe inwestycyjne	1 151 633,11	4 580 906,52	8 463 394,84	5 464 456,46	5 261 866,71	3 576 028,77	210,5%↑	-32,0%↓
udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem [%]	7,6	23,6	35,4	25,8	22,8	16,6	9,0pkt%↑	-6,2pkt%↓
wydatki bieżące ogółem	14 018 694,80	14 806 713,26	15 429 016,54	15 676 852,68	17 800 431,54	17 979 227,10	28,3%↑	1,0%↑
wydatki na obsługę długu (obsługa długu publicznego bez wypłat z tytułu gwarancji i poręczeń)	20 080,50	2 490,54	40 657,16	58 061,30	34 381,20	42 043,61	109,4%↑	22,3%↑
wydatki ogółem na 1 mieszkańca	3 135,77	4 001,57	4 951,80	4 349,17	4 757,07	4 438,89	41,6%↑	-6,7%↓
wydatki majątkowe na 1 mieszkańca	245	945	1 754	1 124	1 085	736	200,9%↑	-32,2%↓

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

TABELA 94. Wpływy do budżetu z tytułu opłat targowych [2012-2018].

Nazwa	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Zmiana 2012-2017	Zmiana 2016-2017
wpływy z tytułu opłat targowych [zł]	1 380	810	740	710	620	160	80	-94,0%↓	-50,0%↓

Źródło: Urząd Gminy w Czarnym Borze.

Budżet Gminy Czarny Bór na 2018 rok został uchwalony przez Radę Gminy Uchwałą Nr XL/209/2017 z dnia 19 grudnia 2017 roku. Dochody zaplanowano na kwotę 28.192.448 zł, z czego: 20.429.267 zł stanowiły dochody bieżące i 7.763.181,00 zł dochody majątkowe. Wydatki zaplanowano na kwotę 40.887.065,00 zł, z czego: 18.323.536,36 zł stanowiły wydatki bieżące, natomiast 22.563.528,64 zł wydatki majątkowe. W toku realizacji plan budżetu uległ w trakcie roku pewnym zmianom, zarówno po stronie dochodów jak i wydatków²⁹. Zgodnie z kompetencjami organy gminy dokonały zmian w budżecie podejmując stosowne uchwały i zarządzenia. Po dokonanych korektach pierwotnie planowane dochody, wg stanu na dzień 31.12.2018 roku, uległy zwiększeniu z kwoty 28.192.448,00 zł do kwoty 28.021.580,81 zł. Zwiększeniu uległy też planowane wydatki z 40.887.065,00 zł do kwoty 40.074.300,81 zł. W wyniku dokonanych zmian w planach dochodów i wydatków zmniejszeniu uległa kwota planowanego deficytu w stosunku do pierwotnie planowanej tj. z kwoty 12.694.617 zł do kwoty 12.052.720 zł, co było skutkiem m.in. wprowadzonych po stronie przychodów wolnych środków z 2017 roku w kwocie 1.409.258 zł, które przeznaczono na realizację zadań inwestycyjnych w 2018 roku, jak również zmian wprowadzonych w zakresie kwot przychodów i rozchodów z tytułu pożyczek i kredytów.

Dochody budżetowe. Wykonanie planu dochodów Gminy Czarny Bór za 2018 rok wykonane zostało na kwotę 26.869.821,57 zł, co stanowiło 95,9% wielkości planowanej, z czego dochody bieżące stanowią kwotę 22.066.859,23 zł (100,5% planu), a dochody majątkowe kwotę 4.802.962,34 zł (79,1% planu).

TABELA 95. Struktura dochodów budżetowych w 2018 roku.

Wyszczególnienie	Plan na 2018 r. [zł]	Wykonanie na dzień 31.12.2018 r. [zł]	Wykonanie [%]
dochody własne	12.381.665,43	11.017.978,04	89,0
subwencja ogólna	5.405.518,00	5.405.518,00	100,0
dotacje celowe z budżetu państwa	6.059.888,38	6.012.599,60	99,2
udziały w podatku dochodowym od osób fizycznych	3.890.509,00	4.137.747,00	106,4
udziały w podatku dochodowym od osób prawnych	284.000,00	295.978,93	104,2
RAZEM	28.021.580,81	26.869.821,57	95,9

Źródło: Zarządzenia Nr 29/2019 Wójta Gminy Czarny Bór z dnia 26.03.2019 r.

TABELA 96. Realizacja dochodów w 2018 roku.

Lp.	Wyszczególnienie	§	Plan na 2018 r. [zł]	Wykonanie na dzień 31.12.2018 r. [zł]	%
I.	Wpływy z podatków:		3.286.600,00	3.310.270,51	100,7
1.	podatek od nieruchomości	0310	2.530.000,00	2.543.242,44	100,5
2.	podatek rolny	0320	88.400,00	88.134,15	99,7
3.	podatek leśny	0330	82.900,00	85.649,82	103,3
4.	podatek od środków transportowych	0340	448.100,00	449.641,86	100,3
5.	podatek dochodowy od osób fizycznych	0350	6.000,00	5.839,33	97,3

²⁹ Skorygowanie pierwotnie ustalonych wielkości budżetowych było wynikiem m.in. zaktualizowania przez Ministerstwo Finansów kwoty części oświatowej subwencji dla gminy, a także uzyskania dodatkowych środków na zadania z zakresu pomocy społecznej, realizację zadań z zakresu pomocy materialnej o charakterze socjalnym dla uczniów, wspieranie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, zwrotu podatku akcyzowego dla producentów rolnych, jak również z zakresu usuwania skutków klęsk żywiołowych.

Lp.	Wyszczególnienie	§	Plan na 2018 r. [zł]	Wykonanie na dzień 31.12.2018 r. [zł]	%
	opłacany w formie karty podatkowej				
6.	podatek od spadków i darowizn	0360	7.200,00	7.225,20	100,4
7.	podatek od czynności cywilno-prawnych	0500	124.000,00	130.537,71	105,3
II.	Wpływy z opłat:		2.653.600,00	2.620.356,41	98,7
1.	opłata skarbową	0410	6.000,00	5.457,00	91,0
2.	opłata targowa	0430	100,00	80,00	80,0
3.	opłata eksploatacyjna	0460	1.521.000,00	1.521.907,20	100,1
4.	opłata za zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych	0480	66.000,00	64.816,61	98,2
5.	opłata za posiadanie psa	0370	300,00	110,00	36,7
6.	opłata produktowa	0400	200,00	298,78	149,4
7.	opłata za gospodarowanie odpadami	0490	700.000,00	676.527,82	96,6
8.	opłata z tytułu użytkowania wieczystego nieruchomości	0550	206.200,00	206.722,61	100,3
9.	opłata za korzystanie z wychowania przedszkolnego	0660	10.800,00	10.803,97	100,0
10.	opłata za korzystanie z wyżywienia	0670	100.000,00	100.444,08	100,4
11.	opłata za korzystanie ze środowiska	0690	40.000,00	17.398,11	43,5
12.	Pozostałe opłaty	0490	3.000,00	15.790,23	526,3
III.	Wpływy z majątku gminy		849.496,00	548.278,33	64,5
1.	dochody ze sprzedaży mienia	0770	367.000,00	108.827,85	29,7
		0870	14.896,00	20.854,05	140,0
2.	wpływy z najmu i dzierżawy	0750	458.700,00	409.696,43	89,3
3.	wpływy z tyt. przekształcenia praw własności	0760	8.900,00	8.900,00	100,0
IV.	5% dochodów uzyskiwanych na rzecz budżetu państwa...		10.010,00	7.668,24	76,7
V.	Wpływy z odsetek		23.859,00	23.979,24	100,5
1.	odsetki od nieterminowych wpłat podatków i opłat	0910	11.390,00	12.850,25	112,8
2.	pozostałe odsetki	0920	12.469,00	11.128,99	89,3
VI.	Dotacje z innych jednostek sam. terytorialnego		1.422.461,00	1.402.061,51	98,6
1.	Powiat Wałbrzyski – pozimowe i letnie utrzymanie dróg powiatowych na terenie gminy	2320	25.000,00	25.000,00	100,0
2.	Powiat Wałbrzyski – organizacja prac społecznie użytecznych	2320	10.611,00	9.376,20	88,4
3.	Powiat Wałbrzyski – Przebudowa ul. XXX-Lecia PRL i ul. Wesołej /dofinansowanie 50% udziału własnego)	6629	765.000,00	745.835,31	97,5
4.	Uzdrowskowa Gmina Miejska Szczawno-Zdrój – partycypacja w udziale własnym – realizacja projektu „Zagospodarowanie Turystyczne „Wokół Trójgarbu”	6610	100.000,00	100.000,00	100,0
5.	Gmina Stare Bogaczowice - partycypacja w udziale własnym – realizacja projektu „Zagospodarowanie Turystyczne „Wokół Trójgarbu”	6619	376.950,00	376.950,00	100,0
6.	Województwo Dolnośląskie – droga dojazdowa do gruntów rolnych Witków dz. 445, 478, cz. dz 21 i 26	6260	144.900,00	144.900,00	100,0
VII.	Inne dochody		4.135.639,43	3.105.363,80	75,1

Lp.	Wyszczególnienie	§	Plan na 2018 r. [zł]	Wykonanie na dzień 31.12.2018 r. [zł]	%
1.	wpływy z tytułu kosztów egzekucyjnych, opłaty komorniczej i kosztów upomnień	0640	5.211,60	6.719,15	128,9
2.	wpływy z usług	0830	83.800,00	82.956,09	99,0
3.	wpływy z rozliczeń z lat ubiegłych	0940	1.135,00	1.135,82	100,1
4.	wpływy z tytułu kar i odszkodowań	0950	80.778,00	80.780,43	100,0
5.	otrzymane darowizny	0960	12.750,00	12.950,00	101,6
6.	wpływy z różnych dochodów	0970	92.520,00	104.773,80	113,2
7.	dotacja z WFOŚ – usuwanie azbestu	2460	22.299,52	22.299,52	100,0
8.	wpłaty innych gmin w związku z realizacją wychowania przedszkolnego	2900	15.000,00	14.111,53	94,1
9.	dotacja na projekt „Nowa szkoła – Nowe możliwości w Gminie Czarny Bór – środki UE	2057	85.528,00	46.808,13	54,7
10.	dotacja na projekt „Nowa szkoła – Nowe możliwości w Gminie Czarny Bór – środki budżetu państwa	2059	8.366,00	4.578,02	54,7
11.	dotacja na projekt „Zapewnienie mieszkańcom dostępu do wysokiej jakości e-usług publicznych” – środki UE	6257	315.501,84	315.501,84	100,0
12.	dotacja na projekt „Ekomuzeum wokół Trójarbu – etap II ... – środki UE	6257	750.000,00	750.000,00	100,0
13.	dotacja na projekt „Przebudowa ul. XXX-lecia PRL i ul. Wesołej w Czarnym Borze ... – środki UE	6257	209.538,70	209.538,70	100,0
14.	dotacja na projekt „Poprawa efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej na terenie Gminy Czarny Bór – środki UE	6257	2.453.210,77	1.453.210,77	59,2

Źródło: Zarządzenia Nr 29/2019 Wójta Gminy Czarny Bór z dnia 26.03.2019 r.

Realizacja planu dochodów bieżących w 2018 roku ukształtowała się na poziomie 100,5%, natomiast w przypadku dochodów majątkowych 79,1%. Niższy niż zakładano poziom realizacji dochodów majątkowych spowodowany był prowadzeniem na dzień 31 grudnia 2018 roku, rozliczeń końcowych, większości zadań inwestycyjnych, na które pozyskano dofinansowanie. Z uwagi na to, że w większości przypadków dofinansowanie stanowi formę refundacji bądź jest wypłacane po zrealizowaniu zadania wpływy z tego tytułu wystąpią w kolejnym roku budżetowym. Wpływy z tytułu sprzedaży majątku gminy ukształtowały się na poziomie 34,0% wartości planowanej. W 2018 roku sprzedano: 2 nieruchomości gruntowe o łącznej pow. 0,0055 ha za kwotę: 3.121,06 zł. Ponadto sprzedano 9 lokali mieszkalnych na rzecz dotychczasowych najemców za łączną kwotę 72.198,93 zł. Nie udało się doprowadzić do sprzedaży działek budowlanych. Sytuacja ta jest spowodowana w szczególności istnieniem wielu ofert sprzedaży, w obrocie prywatnym, stąd Gmina w tym momencie nie ma możliwości konkurowania z osobami prywatnymi w zakresie ceny oferowanych działek. W trybie ciągłym oferta sprzedaży działek gminnych jest aktualna. Również realizacja planu dochodów bieżących odbyła się na planowanym poziomie. Niektóre z pozycji dochodów budżetowych w 2018 roku przekroczyły roczną kwotę planowaną, w związku z czym dokonano odpowiednich korekt planu (in plus). Niższe niż zakładano uzyskano wpływy z tytułu udziału w dochodach pobieranych na rzecz budżetu państwa, w tym w szczególności z tytułu świadczeń alimentacyjnych. Na uwagę w tym miejscu zasługuje fakt, że samorząd gminy na tą pozycję nie ma bezpośredniego wpływu. Pozostałe kategorie dochodów bieżących oscylują wokół wartości 90-100%. Realizacja dochodów z tytułu podatków ukształtowała się na poziomie 53,6% natomiast opłat lokalnych na poziomie 100,7%. Najistotniejszą wartościowo pozycją dochodów własnych w tej grupie był podatek od nieruchomości, którego wykonanie wyniosło 100,5% oraz opłata eksploatacyjna – 100,1%.

Należności. Ogółem należności z tytułu dochodów budżetowych gminy Czarny Bór na koniec 2018 roku wyniosły 1.783.591,17 zł, z czego: należności wymagalne opiewały na kwotę: 1.636.928,35 zł. Najistotniejszą pozycją należności były wpływy z tytułu funduszu alimentacyjnego. Na ściągłość tych zaległości samorząd gminy nie ma wpływu. Na dzień 31.12.2018 roku prowadzone są postępowania egzekucyjne przez komorników sądowych wobec dłużników alimentacyjnych. Kolejną istotną pozycją należności są należności z tytułu dochodów z majątku gminy. Czynności windykacyjne w 2018 roku obejmowały głównie wystane do dłużników wezwania do zapłaty i ostateczne wezwania przesądowe, rozpoczęto również czynności windykacyjne³⁰. Na kwotę 186.995,72 zł należności wymagalnych z tytułu podatku od nieruchomości składają się: zaległości jednostek organizacyjnych (osób prawnych) 1.551,86 zł oraz zaległości osób fizycznych – 185.443,86 zł³¹. Z tytułu opłaty za gospodarowanie odpadami należności wymagalne na dzień 31.12.2018 r. wyniosły 113.981,28 zł³². Na uwagę zasługuje fakt, że w ramach dochodzenia należnych gminie dochodów w trybie ciągłym prowadzona jest egzekucja, w myśl przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Z powodu braku źródła dochodów bądź majątku dłużników, z których mogłoby nastąpić skuteczne zajęcie, egzekucja w wielu przypadkach jest bezskuteczna i nie daje żadnego rezultatu.

Zobowiązania. Na dzień 31.12.2018 roku zobowiązania bieżące (krótkoterminowe) gminy opiewały na łączną 1.731.196,52 zł. Na dzień 31.12.2018 r. nie wystąpiły wymagalne zobowiązania krótkoterminowe. Łączne zobowiązania długoterminowe Gminy, z tytułu zaciągniętych kredytów i pożyczek, na koniec 2018 r. wyniosły 10.999.147,02 zł.

TABELA 97. Zobowiązania długoterminowe z tytułu zaciągniętych kredytów i pożyczek na koniec 2018 r.

Rodzaj kredytu	Bank udzielający	Rok zaciągnięcia	Kwota kredytu/ pożyczki [zł]	Pozostała do spłaty kwota na dzień 31.12.2018 r. [zł]
Kredyt długoterminowy	BCŻ BNP Paribas	2016	1.100.000,00	310.000,00
Kredyt długoterminowy	Bank Gospodarstwa Krajowego	2018	5.000.000,00	5.000.000,00
Kredyt długoterminowy	Bank Spółdzielczy w Kamiennej Górze	2018	3.900.000,00	3.900.000,00
Pożyczka na wyprzedzające finansowanie inw.: Przebudowa ul. XXX-Lecia PRL i ul. Wesolej	Bank Gospodarstwa Krajowego	2017-2018	2.452.228,00	1.789.147,02

Źródło: Zarządzenia Nr 29/2019 Wójta Gminy Czarny Bór z dnia 26.03.2019 r.

Do planowanych przychodów 2018 roku wprowadzono w I półroczu kwotę wolnych środków, o których mowa w art. 217 ust. 2 pkt 6 ustawy o finansach publicznych w wysokości 1.409.258 zł, których kwota wykonana na koniec 2018 roku wyniosła 1.409.258,27 (100% wielkości planowanej). W ramach przychodów na 2018 rok zaplanowano również środki finansowe z kredytów, pożyczek oraz emisji dłużnych papierów wartościowych w wysokości 11.650.000 zł, w związku z planowaną realizacją zadań inwestycyjnych i powstałym na skutek

³⁰ Zawiadomienie od komornika o wszczęciu egzekucji uzyskano dla 12 dłużników na łączną kwotę zaległości z tytułu należności głównej: 96.545,81 zł. Postępowanie komornicze z powodu uregulowania zadłużenia w całości zakończono wobec 2 dłużników na łączną kwotę należności ogółem 8.428,36 zł. Ponadto 1 dłużnik dokonał samodzielnej spłaty zadłużenia z chwilą rozpoczęcia czynności egzekucyjnych przez komornika. Ponadto w 2018 roku wysłano do 3 dłużników ostateczne wezwania do zapłaty na łączną kwotę 13.926,79 zł. Na skutek przestanych wezwań 1 z dłużników spłacił swoje zadłużenie w wysokości 4.356,90 zł. Na dzień 31.12.2018 r. z tytułu należności głównej w kwocie powyżej 5.000 zł, zalegało 16 najemców, natomiast za media 10 odbiorców. Z możliwości odpracowania swojego zadłużenia w 2018 r. nie skorzystał żaden z dłużników.

³¹ W pierwszym przypadku zaległość ciążyła na 1 podatniku została w całości zabezpieczona hipoteką. W przypadku osób fizycznych zaległości z tytułu podatku od nieruchomości, rolnego i leśnego ciąży łącznie na 191 podatnikach, wobec których prowadzone jest postępowanie egzekucyjne. W związku z czynnościami egzekucyjnymi w 2018 r. z tytułu podatku od nieruchomości, rolnego i leśnego wysłano 280 upomnień, oraz przekazano do urzędu skarbowego 83 tytuły wykonawcze. W przypadku osób fizycznych w 2018 roku dokonano zabezpieczenia należności w formie wpisu do hipoteki wobec 3 dłużników z tytułu podatku od nieruchomości oraz 1 dłużnika z tytułu podatku od środków transportowych.

³² W związku z zaległymi opłatami na bieżąco prowadzona jest egzekucja poprzez wysyłanie upomnień, a w przypadku braku reakcji kierowane są w ramach egzekucji administracyjnej tytuły wykonawcze do właściwych miejscowo naczelników urzędów skarbowych. W 2018 roku wysłano z tego tytułu 247 upomnień, oraz przekazano do realizacji 54 tytuły wykonawcze.

tego deficytem budżetu. Na koniec 2018 roku wartość przychodów budżetu z tego tytułu opiewała na kwotę 10.798.466,83 zł. Rozchody budżetu Gminy na koniec 2018 roku wyniosły 1.006.526,70 zł (100 % kwoty planowanej). Planowany wynik budżetu na koniec 2018 roku stanowił deficyt w kwocie 12.052.720 zł. W związku z wykonaniem dochodów i wydatków, budżet gminy zamknął się w efekcie końcowym **deficytem** na poziomie kwoty: 11.046.292,86 zł.

Wydatki. Plan wydatków budżetu Gminy Czarny Bór zrealizowano do wysokości 37.916.114,43 zł w stosunku do planowanej kwoty – 40.074.300,81 zł, tj. 94,6% planu. Na wydatki bieżące zaplanowano kwotę 19.101.240,17 zł, co stanowiło 47,7% ogółu wydatków, a na wydatki majątkowe kwotę 20.973.060,64 zł, co stanowiło 52,3%. W 2018 roku w ramach działalności bieżącej wydatkowano 17.742.790,97 zł, tj. 92,9% planu, natomiast wydatki majątkowe wykonano w kwocie 20.173.323,46 zł, tj. 96,2%. W ramach wydatków bieżących sfinansowano:

- wynagrodzenia i składki od nich naliczane w kwocie 6.926.783,99 zł, co stanowi 18,3% ogółu wydatków budżetu gminy;
- wydatki związane z realizacją zadań statutowych gminy i jej jednostek organizacyjnych w kwocie 4.207.063,12 zł, co stanowi 11,1% ogółu wydatków budżetu gminy;
- dotacje na zadania bieżące w kwocie 1.091.260,00 zł, co stanowi 2,9% ogółu wydatków budżetu gminy;
- świadczenia na rzecz osób fizycznych w kwocie 5.371.065,31 zł, co stanowi 14,2 % ogółu wydatków budżetu gminy;
- realizację programów finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy o finansach publicznych w kwocie – 61.562,48 zł,
- wydatki związane z obsługą długu w kwocie 85.056,07 zł, co stanowi 0,2 % ogółu wydatków.

W ramach wydatków majątkowych sfinansowano realizację zadań inwestycyjnych na łączną kwotę 20.173.323,46 zł, co stanowiło 53,2% ogółu wydatków. Szczegółowy opis zamieszczono w dalszej części niniejszego sprawozdania.

Zadania inwestycyjne. W 2018 roku Na realizację zadań inwestycyjnych zaplanowano w budżecie na 2018 rok, rekordową jak dotychczas kwotę 20.973.060,64 zł, (tj. 52,3% ogólnej kwoty wydatków), z której wydatkowano kwotę 20.173.323,46 zł, co stanowiło 96,2% kwoty planowanej. Na uwagę zasługuje fakt, że większość inwestycji została zakończona przed końcem roku. Projekty realizowane z zaangażowaniem środków zewnętrznych są na etapie rozliczeń końcowych z instytucjami dofinansowującymi.

TABELA 98. Zadania inwestycyjne zrealizowane w 2018 roku.

Lp.	Nazwa zadania	Zakres rzeczowy zadania oraz etap realizacji	Plan wydatków na 2018 r. [zł]	Wykonanie na dzień 31.12.2018 r. [zł]	Źródło finansowania
TRANSPORT I ŁĄCZNOŚĆ			6.086.348,98	5.984.711,26	---
1.	BUDOWA OBWODNICZNY CZARNEGO BORU	Zadanie zakończone. Wartość wydatków opiewa na kwotę odszkodowania dla Powiatu Wałbrzyskiego za przejęcie gruntów pod inwestycję – sprawa skierowana na drogę sądową. Ponadto kwota ta zawiera końcową zapłatę za wykonanie barier ochronnych. Zadanie zakończone i oddane do użytku.	275.389,00	275.388,07	Środki własne
2.	PRZEBUDOWA UL. XXX-LECIA PRL I UL. WESOŁEJ W CZARNYM BORZE	Zadanie obejmuje przebudowę drogi powiatowej nr 3367D na odcinku od skrzyżowania z drogą powiatową 3366D do skrzyżowania z drogą wojewódzką 367 oraz drogą gminną - dz. nr 406 do skrzyżowania z drogą powiatową 3367D.	3.900.000,00	3.815.364,92	UE – PROW dofinansowanie 63,63% kosztów kwalifikowanych Powiat Wałbrzyski – 50% wkładu własnego do

Lp.	Nazwa zadania	Zakres rzeczowy zadania oraz etap realizacji	Plan wydatków na 2018 r. [zł]	Wykonanie na dzień 31.12.2018 r. [zł]	Źródło finansowania
		Zadanie realizowane było w systemie „zaprojektuj i wybuduj”. Zadanie zakończone i oddane do użytku. Rozliczenie końcowe z UMWD.			projektu Środki własne
3.	PRZEBUDOWA DRÓG GMINNYCH	Zadanie, w ramach którego planuje się nakłady na nowe zadania inwestycyjne w zakresie infrastruktury drogowej, przed ich wyodrębnieniem w budżecie gminy. W ramach tego zadania zabezpieczono środki konieczne do zapewnienia wkładu finansowego, do zadań na które uzyskano lub planuje się uzyskać dofinansowanie ze źródeł zewnętrznych.	10.000,00	0,00	Środki własne
4.	PRZEBUDOWA DRÓG GMINNYCH - UL. SKALNIKÓW	Zadanie obejmowało wykonanie nowej nawierzchni ul. Skalników, wykonanie chodników i miejsc parkingowych, utwardzenie dojazdów do istniejących garaży oraz rozbudowę kanalizacji deszczowej. Zadanie zakończone i oddane do użytku.	927.100,00	926.743,98	Środki własne
5.	ZAGOSPODAROWANIE TERENU PO BYŁEJ DRODZE WOJEWÓDZKIEJ NR 367	Opracowano dokumentację kosztorysowo-budowlaną. Wyłonienie wykonawcy oraz realizacja robót budowlanych planowana jest na 2019 r. Wydatki w 2018 r. w związku z tym zadaniem nie wystąpiły.	0,00	0,00	Środki własne
6.	ZAGOSPODAROWANIE TERENU UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ W GRZĘDACH GÓRNYCH ORAZ POPRAWA INFRASTRUKTURY - FS GRZĘDY GÓRNE	Zadanie obejmowało wykonanie prac związanych z utwardzeniem terenu pętli autobusowej. Zadanie w części sfinansowane w ramach wydatków funduszu sołeckiego sołectwa Grzędy Górne. Zadanie zakończone i oddane do użytku.	15.853,98	15.853,98	Środki własne -Fundusz Sołecki
7.	UTWARDZENIE TERENU W GRZĘDACH GÓRNYCH		36.256,00	33.747,00	Środki własne
8.	ODBUDOWA DROGI GMINNEJ – DZ. 147 W BORÓWNIE	Zadanie obejmowało wymianę warstw konstrukcyjnych nawierzchni drogi, wraz z naprawą poboczy drogi o długości 65,0 m, oczyszczenie rowu odwadniającego a także odbudowę konstrukcji przepustu pod zjazdem z drogi. Zadanie zakończone i oddane do użytku.	39.950,00	39.843,10	Środki własne
9.	ODBUDOWA DROGI GMINNEJ – DZ. 445,478,21,26 W	Zadanie obejmowało odbudowę warstw konstrukcyjnych nawierzchni drogi na długości 586 m, oraz naprawę poboczy drogi na długości 388,2m. Zadanie	435.000,00	434.090,55	Środki własne oraz środki Samorządu Województwa Dolno-śląskiego w

Lp.	Nazwa zadania	Zakres rzeczowy zadania oraz etap realizacji	Plan wydatków na 2018 r. [zł]	Wykonanie na dzień 31.12.2018 r. [zł]	Źródło finansowania
	WITKOWIE – DROGA DOJAZDOWA DO GRUNTÓW ROLNYCH	zakończone i oddane do użytku..			ramach FOGR: 144.900 zł
10.	PRZEBUDOWA DROGI GMINNEJ – DZ. 347, 329 W GRZĘDACH	Zadanie obejmowało przebudowę i naprawę warstw konstrukcyjnych nawierzchni drogi oraz naprawę zniszczonych poboczy drogi na długości 714 m, odtworzenie i wyprofilowanie skarp rowu odwadniającego, a także odbudowę konstrukcji dwóch przepustów pod drogą. Zadanie zakończone i oddane do użytku. Rozliczenie z wykonawcą nastąpiło w styczniu 2019 r.	1.000,00	155,67	Środki własne
11.	PRZEBUDOWA DROGI GMINNEJ – DZ. NR 69 W GRZĘDACH GÓRNYCH	Zadanie obejmowało przebudowę warstw konstrukcyjnych nawierzchni drogi oraz naprawę poboczy drogi na długości 120m, oczyszczenie rowu odwadniającego, a także wykonanie odcinkowego drenażu podłużnego i poprzecznego oraz wzmocnienie powierzchni gruntowej skarpy. Zadanie zakończone i oddane do użytku.	100.800,00	100.672,52	Środki własne
12.	PRZEBUDOWA DROGI GMINNEJ – DZ. NR 9 W CZARNYM BORZE	Zadanie to obejmowało wykonanie prac związanych z przebudową odcinka drogi gminnej. Zadanie zakończone i oddane do użytku.	15.000,00	15.000,00	Środki własne
13.	PRZEBUDOWA DROGI GMINNEJ – DZ. NR 672 W WITKOWIE	Zadanie to obejmowało wykonanie prac związanych z przebudową odcinka drogi gminnej. Zadanie zakończone i oddane do użytku.	95.000,00	93.921,70	Środki własne
14.	ODBUDOWA DROGI GMINNEJ – DZ. NR 619 W WITKOWIE ORAZ DZ. NR 616	Zadanie obejmowało odbudowę nawierzchni asfaltowej drogi na długości 445 m, poboczy drogi oraz przepustu. Zadanie jest na etapie procedury wyłaniania wykonawcy. Zadanie zakończone i oddane do użytku.	235.000,00	233.929,77	Budżet państwa – usuwanie skutków klęsk żywiołowych. Kwota dofin.: 219.742,98 zł
TURYSTYKA			2.751.000,00	2.744.641,08	---
15.	EKOMUZEUM WOKÓŁ TRÓJGARBU – ETAP II – SPOSÓB NA OCHRONĘ I UDOSTĘPNIENIE ZASOBÓW PRZYRODNICZYCH MASYWU TRÓJGARBU I	Zadanie realizowane przy współfinansowaniu z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego na lata 2014 – 2020. W ramach zadania wybudowano wieżę widokową na Trójgarbie oraz miejsca obsługi turysty, wraz z tablicami informacyjnymi i oznaczeniem szlaków prowadzących do wieży. Zadanie było realizowane w	2.751.000,00	2.744.641,08	UE – RPO Woj.Dol. – ZIT Agl. Wałb. Dofinansowanie 1.877.000 zł Partner: Gmina Stare Bogaczowice 376.950 zł Partner: Gmina Szczawno-Zdrój

Lp.	Nazwa zadania	Zakres rzeczowy zadania oraz etap realizacji	Plan wydatków na 2018 r. [zł]	Wykonanie na dzień 31.12.2018 r. [zł]	Źródło finansowania
	CHEŁMCA	partnerstwie z Gminą Stare Bogaczowice, Gminą Szczawno-Zdrój, Nadleśnictwem Wałbrzych oraz Fundacją Edukacji Europejskiej. Zadanie zakończone i oddane do użytku.			100.000 zł Środki własne
GOSPODARKA MIESZKANIOWA			6.581.690,00	6.379.978,48	---
16.	ULEPSZENIE LOKALI KOMUNALNYCH NR 2,3,4 W BUDYNKU PRZY UL. WESOŁEJ	Zadanie obejmuje wykonanie niezbędnych prac budowlanych w 3 lokalach komunalnych, stanowiących mienie Gminy. Zadanie to będzie kontynuowane w 2019 r.	22.000,00	2.328,91	Środki własne ZGKIM
17.	ADAPTACJA BUDYNKU JACZKÓW 22 NA CELE MIESZKANIOWE	Opracowano dokumentację kosztorysowo-budowlaną oraz uzyskano pozwolenie na budowę Wyłonienie wykonawcy oraz realizacja robót budowlanych nastąpi w 2019 r.	16.000,00	0,00	Środki własne
18.	BUDOWA BUDYNKU KOMUNALNEGO PRZY UL. WESOŁEJ W CZARNYM BORZE	Opracowano dokumentację kosztorysowo-budowlaną. Wyłonienie wykonawcy oraz realizacja robót budowlanych planowa jest w 2019 roku	10.000,00	984,00	Środki własne oraz dofinansowanie ze środków Banku Gospodarstwa Krajowego
19.	POPRAWA EFEKTYWNOŚCI ENERGETYCZNEJ W BUDYNKACH UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ NA TERENIE GMINY CZARNY BÓR	Zadanie to było realizowane w ramach projektu pn. Poprawa efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej na terenie Gminy Czarny Bór obejmowało 4 przedsięwzięcia: -Modernizację energetyczną budynku przy ul. Skalników 5a w Czarnym Borze; -Modernizację energetyczną budynków Gminnego Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Czarnym Borze (dz. nr 779, 576/1, 576/2); -Modernizację energetyczną budynku przy ul. Kamiennogórskiej 22 w Czarnym Borze; -Modernizację energetyczną budynku Ośrodka Kultury, Witków nr 13; Zadania zakończone i oddane do użytku.	6.533.690,00	6.376.665,57	UE – RPO Woj.Dol. – ZIT Agl. Wałb. Dofinansowanie 5.110.153 zł Środki własne
DZIAŁALNOŚĆ USŁUGOWA			42.503,97	41.000,00	---
20.	CZĘŚCIOWA WYMIANA OGRODZENIA NA CMENTARZU W CZARNYM BORZE -zadanie realizowane w	Zadanie obejmowało swym zakresem wymianę ogrodzenia cmentarza komunalnego w Czarnym Borze. Zadanie zakończone i oddane do użytku.	42 503,97	41.000,00	Środki własne -Fundusz Sołecki

Lp.	Nazwa zadania	Zakres rzeczowy zadania oraz etap realizacji	Plan wydatków na 2018 r. [zł]	Wykonanie na dzień 31.12.2018 r. [zł]	Źródło finansowania
	ramach środków Funduszu Sołectkiego sołectwa Czarny Bór				
ADMINISTRACJA PUBLICZNA			977.000,00	976.402,17	---
21.	ZAPEWNIENIE MIESZKAŃCOM GMINY CZARNY BÓR DOSTĘPU DO WYSOKIEJ JAKOŚCI E-USŁUG PUBLICZNYCH	Realizacja tego przedsięwzięcia miała na celu rozwój elektronicznej administracji w Gminie Czarny Bór w zakresie elektronicznej usług publicznych i ich udostępnienia w formie elektronicznej poprzez zwiększenie poziomu wykorzystania technologii informatycznych oraz komunikacyjno-informacyjnych. Realizacja zadania zakończona w części dotyczącej zakresu projektu, etap rozliczenia końcowego.	977.000,00	976.402,17	UE – RPO Woj.Dol. – ZIT Agl. Wałb. Dofinansowanie 796.671 zł Środki własne
BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE I OCHRONA PRZECIWPOŻAROWA			420.200,00	66.727,13	---
22.	DOFINANSOWANIE ZAKUPU POLICYJNEGO RADIOWOZU	W porozumieniu z Komendą Wojewódzką Policji zrealizowano wspólne przedsięwzięcie polegające na zakupie nowego radiowozu policyjnego, który będzie wykorzystywany także na terenie Gminy Czarny Bór. Na mocy porozumienia Gmina przekazała dotację celową KWP.	30.000,00	30.000,00	Środki własne
23.	BUDOWA REMIZY STRAŻACKIEJ W WITKOWIE	Celem realizacji tego zadania jest budowa nowego obiektu remizy strażackiej w Witkowie, w miejscu byłej, która uległa zniszczeniu w wyniku klęsk żywiołowych i konieczna była jej całkowita rozbiora. Opracowano dokumentację kosztorysowo-budowlaną. Rozpoczęto roboty budowlane, który zakończenie planowane jest w 2019 roku.	370.000,00	16.627,13	Środki własne
24.	ZAKUP KAMERY TERMOWIZYJ-NEJ DLA OSP W JACZKOWIE -zadanie realizowane z częściowy zaangażowaniem środków Funduszu Sołectkiego sołectwa Jaczków	W ramach tego zadania zakupiono specjalistyczną kamerę termowizyjną, przeznaczoną dla jednostki OSP w Jaczkowie. Zakup częściowo sfinansowano ze środków wyodrębnionych w ramach funduszu sołectkiego, budżetu gminy Czarny Bór, oraz środków OSP Jaczków	20.200,00	20.100,00	Środki własne – 8.000 zł OSP Jaczków – 4.100 zł Środki własne -Fundusz Sołectki - 8.000 zł
OŚWIATA I WYCHOWANIE			30.000,00	29.956,74	---
25.	WYKONANIE SYSTEMU	Realizacja tego zadania wynikała z konieczności spełnienia wymagań	30 000,00	29.956,74	Środki własne GZSZP

Lp.	Nazwa zadania	Zakres rzeczowy zadania oraz etap realizacji	Plan wydatków na 2018 r. [zł]	Wykonanie na dzień 31.12.2018 r. [zł]	Źródło finansowania
	ODDYMIANIA W BUDYNKU PRZEDSZKOLA W CZARNYM BORZE	przepisów prawa, z zakresu ochrony przeciwpożarowej. Zadani będzie			
GOSPODARKA KOMUNALNA I OCHRONA ŚRODOWISKA			743.317,69	694.099,41	---
26.	BUDOWA PRZYDOMOWYCH OCZYSZCZALNI ŚCIEKÓW NA TERENIE GMINY CZARNY BÓR	Opracowano dokumentację kosztorysowo-budowlaną. Wyłoniono wykonawcę, realizacja prac i płatności z tym związane wystąpią w 2019 r.	0,00	0,00	UE – PROW Zawarto umowę na dofinansowanie w kwocie: 316.282 zł
					Środki własne
27.	BUDOWA PUNKTU SELEKTYWNEJ ZBIÓRKI ODPADÓW KOMUNALNYCH	Opracowano dokumentację kosztorysową. Poszukiwanie źródeł finansowania. Zadanie przeniesiono do realizacji w kolejnych latach.	0,00	0,00	Środki własne
28.	ZAKUP LAMP OŚWIEŹNIOWYCH -zadanie realizowane w ramach środków Funduszu Sołeckiego sołectwa Jaczków	W ramach tego zadania zakupiono dodatkowe oprawy lampowe, uzupełniając tym samym liczbę punktów świetlnych na terenie miejscowości Jaczków. Zadanie sfinansowane w ramach środków funduszu sołeckiego.	10 817,69	10.817,69	Środki własne -Fundusz Sołecki
29.	ROZBUDOWA OŚWIEŹNIENIA ULICZNEGO W JACZKOWIE	W ramach tego zadania wykonano infrastrukturę oświetleniową przy drodze gminnej w Jaczkowie. Zadanie zakończone i oddane do użytku.	86.000,00	85.763,67	Środki własne
30.	WYKONANIE POMIESZCZENIA NA SPRZĘT GOSPODARCZY	Zadanie obejmowało przeprowadzenie prac budowlano-montażowych, w związku utworzeniem pomieszczenia, w którym przechowywany jest sprzęt gospodarczy stanowiący majątek gminy. Zadanie zakończone i oddane do użytku.	10.000,00	9.810,75	Środki własne - ZGKIM
31.	ZAKUP SPRZĘTU KOMUNALNEGO	W ramach realizacji tego zadania dokonano zakupu posypywarki samowytadowczej. Sprzęt oddany do użytku	45.000,00	29.274,00	Środki własne - ZGKIM
32.	PRZEBUDOWA ISTNIEJĄCYCH PRZYŁĄCZY DO KANALIZACJI DESZCZOWEJ W PASIE DROGOWYM UL. GŁÓWNEJ W CZARNYM BORZE	W związku z przeprowadzoną inwestycją drogową na ulicy Głównej, koniecznym stało się wykonanie prac związanych z przebudową istniejących przyłączy kanalizacji deszczowej. Zadanie zakończono i oddano do użytku	150.000,00	118.964,36	Środki własne - ZGKIM
33.	WYKORZYSTANIE	Zadanie to prowadzone jest wspólnie	441.500,00	439.468,94	UE – RPO Woj.Dol.

Lp.	Nazwa zadania	Zakres rzeczowy zadania oraz etap realizacji	Plan wydatków na 2018 r. [zł]	Wykonanie na dzień 31.12.2018 r. [zł]	Źródło finansowania
	OZE W OBIEKTACH UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ	z Powiatem Wałbrzyskim oraz Gminami Stare Bogaczowice oraz Walim. W ramach tego zadania zakupiono i zamontowano panele fotowoltaiczne na obiektach użyteczności publicznej na terenie Gminy. Zadanie zakończone i oddane do użytku. Na dzień 31-12-2018 na etapie końcowego rozliczenia z instytucją dofinansującą.			– ZIT Agl. Wałb. Dofinansowanie 85% Środki własne
KULTURA I OCHRONA DZIEDZICTWA NARODOWEGO			50.000,00	6.304,65	---
34.	BUDOWA ŚWIETLICY W GRZĘDACH	Opracowano dokumentację kosztorysową i budowlaną. Wyłoniono wykonawcę robót, który przystąpił do wykonania prac. Zakończenie prac i oddanie do użytku budynku, planowane a 2019 r.	50.000,00	6.304,65	Środki własne
KULTURA FIZYCZNA I SPORT			3.291.000,00	3.249.502,54	---
35.	SKI-ARENA CZARNY BÓR - PRZEBUDOWA INFRASTRUKTURY SPORTOWEJ WRAZ Z URUCHOMIENIEM TRAS NARCIARSKICH I NARTOROLKOWYCH W CZARNYM BORZE	Zadanie to obejmowało zagospodarowanie terenu w rejonie góry parkowej i stadionu w miejscowości Czarny Bór, tj. infrastruktura rekreacyjno – wypoczynkowa wraz z wytyczeniem ścieżek pieszo rowerowych w ciągu istniejących ścieżek o nawierzchni szutrowej i istniejących odcinków dróg gminnych o nawierzchni asfaltowej wokół istniejącego kompleksu sportowego, skupionego w bezpośrednim sąsiedztwie stadionu piłkarskiego i przyległego terenu góry Parkowej. Zadanie zakończono i oddano do użytku.	3.250.000,00	3.219.566,54	Ministerstwo Sportu i Turystyki dofinansowanie: 316.800 zł – 2018 r. 800.000 zł – 2019 r. Środki własne
36.	ZAKUP TRAKTORA / KOSIARKI -zadanie realizowane w ramach środków Funduszu Sołectkiego sołectwa Grzędy	W ramach tego zadania realizowanego zgodnie z postanowieniami Sołectwa, zakupiono kosiarkę samojezdną, i przekazano do użytku dla Sołectwa Grzędy.	10.000,00	9.149,00	Środki własne -Fundusz Sołectki
37.	ROZBUDOWA PLACU ZABAW - USTAWIENIE I MONTAŻ URZĄDZEŃ SIŁOWNI ZEWNĘTRZNEJ W BORÓWNIE - DZ. 232/2, - W TYM ŚRODKI FS	W ramach tego zadania zakupiono i zamontowano dodatkowe urządzenia na placu zabaw w Borównie. Zadanie zakończone i oddane do użytku.	31.000,00	20.787,00	Środki własne -Fundusz Sołectki 20.305,33 zł Środki własne

Lp.	Nazwa zadania	Zakres rzeczowy zadania oraz etap realizacji	Plan wydatków na 2018 r. [zł]	Wykonanie na dzień 31.12.2018 r. [zł]	Źródło finansowania
	BORÓWNO: 20.305,33zł				
	OGÓŁEM:		20.973.060,64	20.173.323,46	---

Źródło: Zarządzenia Nr 29/2019 Wójta Gminy Czarny Bór z dnia 26.03.2019 r.

W trakcie roku budżetowego w związku z wprowadzeniem do budżetu wolnych środków po stronie przychodów, zwiększono plan wydatków o kwotę 1.409.258 zł, co spowodowało, iż planowany deficyt budżetu gminy wzrósł, w stosunku do pierwotnie planowanego. Tym samym, jako źródło jego pokrycia wskazano wolne środki z 2017 roku w kwocie 1.409.258 zł oraz środki z kredytów i/lub pożyczek oraz emisji papierów wartościowych w kwocie 10.643.462 zł.

Informacja z wykonania Wieloletniej prognozy finansowej Gminy Czarny Bór za 2018 rok. Na koniec 2018 roku planowany wynik budżetu był deficytem w kwocie 12.052.720,00 zł. Faktyczny wynik wykonania planu budżetu na dzień 31.12.2018 r. zamknął się deficytem w kwocie 11.046.292,86 zł. Powyższa sytuacja związana jest z faktem, iż zaciągnięto mniej zobowiązań niż planowano, jak również nie dokonano niektórych wydatków. W Wieloletniej Prognozie Finansowej Gminy Czarny Bór na lata 2018-2022 ujęto niżej wymienione przedsięwzięcia wieloletnie, które realizowane są w ramach wydatków majątkowych poczynawszy od roku 2010 i których końcowy okres realizacji zaplanowano na 2022 rok (zadania określone w ramach przedsięwzięć na lata 2018-2021):

- Instytucja Pośrednicząca Aglomeracji Wałbrzyskiej – w 2018 roku wydatkowano na to przedsięwzięcie: 10.176,33 zł, z kwoty planowanej 10.603,97 zł.
- Przebudowa ul. XXX-Lecia PRL i ul. Wesołej – przedsięwzięcie ukończono i jest na etapie rozliczeń końcowych z UMWD. Na 2018 rok planowano na to przedsięwzięcie nakłady w kwocie 3.900.000 zł, z których wydatkowano do wysokości: 3.815.364,92 zł. Łączne nakłady na to zadanie poniesione w okresie realizacji zadania wyniosły 4.370.623,58 zł.
- Poprawa efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej na terenie Gminy Czarny Bór (poprzednia nazwa: Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej) – na 2018 rok na realizację tego przedsięwzięcia zaplanowano 6.533.690 zł, z których wydatkowano: 6.376.665,57 zł. Łączne nakłady na to zadanie poniesione w okresie realizacji zadania wyniosły 7.408.798,44 zł.
- Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie gminy – W związku z zamiarem realizacji tego przedsięwzięcia zlecono opracowanie odpowiedniej dokumentacji techniczno-kosztorysowej. Na realizację tego przedsięwzięcia Gmina pozyskała dofinansowanie ze środków UE w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 w kwocie 316.282 zł. W związku z realizacją tego projektu powstanie 31 przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie Gminy Czarny Bór. Roboty budowlane w związku z tym przedsięwzięciem planuje się wykonać w latach 2018-2019. Realizacja tego przedsięwzięcia nastąpi w 2019 roku.
- EKOMUZEUM WOKÓŁ TRÓJGARBU – etap II – sposób na ochronę i udostępnienie zasobów przyrodniczych masywu Trójgarbu i Chełmca – (poprzednia nazwa: Zagospodarowanie Turystyczne „Wokół Trójgarbu”) – Zadanie to zostało zrealizowane w 2018 roku, a wydatki poniesione w 2018 r. na ten cel wyniosły 2.744.641,08 zł. Łączne nakłady finansowy poniesione przez Gminę w okresie realizacji tego przedsięwzięcia wyniosły 2.915.444,21 zł.
- Zapewnienie mieszkańcom Gminy Czarny Bór dostępu do wysokiej jakości e-usług publicznych – Realizację tego przedsięwzięcia rozpoczęto w 2017 roku. Na 2018 roku zaplanowano środki w kwocie 977.000 zł, z których wydano 976.402,17 zł. Na dzień 31 grudnia 2018 r. przedsięwzięcie to było na etapie końcowego rozliczania. Łączne nakłady poniesione na realizację tego przedsięwzięcia wyniosły: 984.938,38 zł.
- Budowa Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych – Projekt opiewał na wartość 1.114.000 zł, z czego dofinansowanie ze środków UE, planowano na kwotę 879.458,20 zł. Jednakże nie uzyskał wystarczającej liczby punktów, aby spełnić kryteria i zakwalifikować się do dofinansowania ze środków UE. Z uwagi na fakt, iż realizację

tego przedsięwzięcia uzależniono od pozyskania dofinansowania, w 2019 roku zamierza się poszukiwać źródeł dofinansowania i rozpocząć realizację inwestycji.

- Wykorzystanie OZE w obiektach użyteczności publicznej należących do Powiatu Wałbrzyskiego i Gmin: Czarny Bór, Walim i Czarny Bór – Na 2018 rok zaplanowano na ten cel kwotę 441.500 zł, z której do końca roku wydano 439.468,94 zł. Inwestycję wykonano, na koniec 2018 r. była w fazie rozliczeń końcowych z instytucją finansującą. Łączne nakłady poniesione na realizację tego przedsięwzięcia wyniosły: 445.881,45 zł.
- Budowa Obwodnicy Czarnego Boru – Planowane nakłady na 2018 rok dotyczyły wartości końcowych rozliczeń, powstałych w związku z przejściem przez gminę gruntów pod realizację inwestycji oraz wykonanie niezbędnych prac w zakresie montażu barier ochronnych. Łączna planowana wartość nakładów na to przedsięwzięcie w 2018 r. wyniosła: 275.389 zł, z której wydano 275.388,07 zł.
- Adaptacja budynku Jaczków 22 na cele mieszkaniowe – Planowane nakłady w 2018 roku opiewały na kwotę 16.000 zł. W 2018 r. otrzymano od wykonawcy dokumentację kosztorysowo-budowlaną oraz uzyskano pozwolenie na budowę. Wykonanie prac w związku z tą inwestycją planuje się na 2019 rok.
- Budowa budynku komunalnego przy ul. Wesołej w Czarnym Borze – Z uwagi na zamiar realizacji tego przedsięwzięcia zabezpieczono środki finansowe na 2018 r. w wysokości: 10.000 zł, z której to kwoty wydatkowano 984,00 zł. Prace budowlane związane z tym przedsięwzięciem planuje się na 2019 rok.
- Zagospodarowanie zalewu w Grzędach – W 2018 roku zawieszono się realizację tego przedsięwzięcia do czasu pojawienia się możliwości pozyskania dofinansowania tego typu zadań według kryteriów nowej perspektywy finansowej UE.
- Przebudowa dróg gminnych – ul. Skalników – Przedsięwzięcie to realizowano w latach 2017-2018. Na 2018 rok zaplanowano nakłady wynikające z zawartych w 2017 r. umów w kwocie: 927.100 zł, z której to kwoty wydatkowano 926.743,98 zł. Zadanie zakończono. Łączne nakłady poniesione na realizację tego przedsięwzięcia wyniosły: 1.197.323,79 zł.
- SKI-ARENA Czarny Bór (poprzednia nazwa: Budowa rolkostrady w Czarnym Borze) – W 2017 roku wyłoniono wykonawcę oraz rozpoczęto prace budowlane. W 2018 roku w związku z realizacją tego przedsięwzięcia zabezpieczono środki finansowe w łącznej wysokości: 3.250.000 zł, z których wydatkowano 3.219.566,54 zł. Zadanie zakończono i oddano do użytku. Łączne nakłady poniesione na realizację tego przedsięwzięcia wyniosły: 3.473.123,91 zł.
- Wykonanie systemu oddymiania w budynku przedszkola w Czarnym Borze – Wartość planowanych nakładów na ten cel w 2018 roku wynosiła 30.000 zł, z której wydano 29.956,74 zł. Zadanie planuje się dokończyć w 2019 roku.
- Budowa świetlicy w Grzędach – W 2016 roku wydano środki na opracowanie niezbędnej dokumentacji projektowo-kosztorysowej. W 2018 roku Gmina zamierza rozpocząć prace budowlane. Na koniec 2018 Gmina posiadała podpisaną umowę z wykonawcą robót budowlanych. Zakończenie realizacji tego przedsięwzięcia planuje się na 2019 rok.
- Nowa szkoła – nowe możliwości w gminie Czarny Bór – Wydatki poniesione na to przedsięwzięcie w 2018 roku opiewały na kwotę: 51.386,15 zł.
- Budowa remizy strażackiej w Witkowie – Łączne nakłady inwestycyjne na to zadania opiewają na kwotę 740.000 zł, natomiast planowana realizacja obejmuje lata 2018-2019. W 2018 roku poniesiono wydatki w tym celu na kwotę 16.627,13 zł, natomiast zakończenie budowy planowane jest na 2019 rok.
- Przebudowa drogi gminnej – dz. 347 i 329 w Grzędach – Przedsięwzięcie to wykonano w 2018 roku. Łączne nakłady inwestycyjne na realizację tej inwestycji planuje się na kwotę 449.000 zł. W 2018 roku wyłoniono wykonawcę, który przystąpił do realizacji robót budowlanych. Końcowe rozliczenie zadania i dokonanie płatności planowane jest na I kwartał 2019 r.

W pozostałym zakresie przewiduje się realizację inwestycji rocznych. Wyżej wymienione przedsięwzięcia określono, jako priorytetowe i konieczne do realizacji w najbliższych latach, a niektóre z nich stanowią kontynuację wcześniej rozpoczętych zadań inwestycyjnych.

15.2. Budżet partycypacyjny

Fundusz sołecki. Na obszarze gminy Czarny Bór budżet partycypacyjny prowadzony jest w ramach funduszu sołeckiego. W 2017 roku w ramach funduszu zgłoszonych zostało 14 projektów ogółem, w 2018 roku ich liczba zwiększyła się do 18. Frekwencja podczas głosowania wynosiła odpowiednio 30% i 26%, a podczas głosowania

oddano 124 i 76 głosów. Gmina na realizację projektów w ramach funduszu sołeckiego przeznaczyła w 2017 roku około 139,6 tys. zł i około 188,5 tys. zł w 2018 roku.

TABELA 99. Fundusz sołecki [2017-2018].

Nazwa	Jednostka	2017	2018
liczba zgłoszonych projektów ogółem	szt.	14	18
liczba projektów poddanych pod głosowanie	szt.	14	18
kwota budżetu obywatelskiego ogółem	PLN	139 867,25 zł	188 497,57 zł
liczba oddanych głosów (ważnych)	szt.	124	76
frekwencja	%	30	26

Źródło: Urząd Gminy Czarny Bór.

TABELA 100. Realizacja zadań wybranych w ramach funduszu sołeckiego w 2018 roku.

Nazwa sołectwa	Inwestycja	Kwota (w zł)
Borówno	1. Monitoring miejsc użyteczności publicznej	5000,00 zł
	2. Poprawa infrastruktury rekreacyjno-sportowej oraz drogowej	20.305,33 zł
	3. Dopuszaenie Ochotniczej Straży Pożarnej w Borównie	5.000,00 zł
	Ogółem:	30.305,33
Czarny Bór	Częściowa wymiana ogrodzenia na cmentarzu w Czarnym Borze	Ogółem: 41.000,00 zł
Grzędy	1. Zakup traktorka kosiarki	9.149,00 zł
	2. Dopuszaenie świetlicy wiejskiej w Grzędach	9.783,59 zł
	3. Dopuszaenie Ochotniczej Straży Pożarnej w Grzędach	11.282,92 zł
	Ogółem:	30.215,51 zł
Grzędy Górne	1. Zagospodarowanie terenu użyteczności publicznej w Grzędach Górnych oraz poprawa infrastruktury (utwardzenie pętli autobusowej w Grzędach Górnych)	Ogółem: 15.853,98
Jaczków	1. Monitoring miejsc użyteczności publicznej	5.000,00 zł
	2. Dofinansowanie imprez i uroczystości	1.997,55 zł
	3. Dopuszaenie Ochotniczej Straży Pożarnej w Jaczkowie	8.000,00 zł
	4. Dopuszaenie świetlicy wiejskiej w Jaczkowie	2.872,54 zł
	5. Zakup lamp oświetleniowych	10.817,69 zł
	Ogółem:	28.687,78 zł

Źródło: Urząd Gminy Czarny Bór.

15.3. Stan mienia

Zgodnie ze stanem na dzień 31 grudnia 2018 roku Gmina Czarny Bór dysponowała: 515,2 ha gruntów rolnych, budowlanych, rekreacyjnych i innych, 71 budynkami, w tym 51 budynkami mieszkalnymi, 1 oczyszczalnią ścieków, 6 obiektami sportowymi i 1 halą sportową oraz 40,8 km dróg gminnych. W użytkowaniu wieczystym znajdowało się 66,3 ha gruntów, w tym: 1,4 ha w użytkowaniu wieczystym osób fizycznych i 64,9 ha w użytkowaniu wieczystym Mineral Polska Sp. z o.o. w Czarnym Borze oraz Wałbrzyskiego Związku Wodociągów i Kanalizacji. W ciągu 2018 roku nastąpiły zmiany w stanie mienia gminnego poprzez:

zmniejszenie o 0,5903 ha gruntów, w tym:

- 0,2063 ha gruntów położonych w obrębie Jaczków, które przeszły na rzecz osoby fizycznej w wyniku zamiany z gminą Czarny Bór;
- 0,0203 ha gruntów położonych w obrębie Grzędy, które przeszły na rzecz Wałbrzyskiego Związku Wodociągów i Kanalizacji w Wałbrzychu – darowizna;

- 0,5700 ha gruntów położonych w obrębie Czarny Bór, które przeszły na rzecz Wałbrzyskiego Związku Wodociągów i Kanalizacji w Wałbrzychu – darowizna;
- 0,0023 ha grunt położony w obrębie Czarny Bór, sprzedaż w drodze przetargu;
- 0,0032 ha grunt położony w obrębie Jaczków, sprzedaż bezprzetargowa, zwiększenie o 0,2232 ha gruntu, w tym:
- 0,2232 ha grunt położony w obrębie Jaczków, które przeszły na rzecz gminy Czarny Bór w wyniku zamiany z osobą fizyczną.

TABELA 101. Informacja o stanie mienia komunalnego na dzień 31.12.2018 r.

Lp.	Wyszczególnienie	Stan na :		Zwiększenia (+) Zmniejszenia (-) stanu w roku budżetowym	Sposób zagospodarowania				
		31.12.2017	31.12.2018		w bezpośrednim zarządzie gminy	w zarządzie jednostki komunalnej	/dzierżawa /najem leasing	wieczyste użytkowanie	inne formy
1.	Grunty ogółem (ha), w tym :	515,6	515,2	+ 0,2 - 0,6	200,9	18,0	230,0	66,3	-
	- rolne	243,8	244	+ 0,2	15,9	-	228,1	-	-
	- działki budowl.	37,2	37,2	-	33,9	-	1,9	1,4	-
	- tereny rekreacyj.	14,8	14,8	-	14,8	-	-	-	-
	- pozostałe	203,5	202,9	- 0,6	120	18,0	-	64,9	-
	- lasy	16,3	16,3	-	16,3	-	-	-	-
2.	Parki	-	-	-	-	-	-	-	-
3.	Budynki (ogółem)	76	71	-	18	13	2	-	38
	- mieszkalne	54	51	-	-	13	-	-	38
	- obiekty szkolne	4	4	-	4	-	-	-	-
	- obiekty kultural.	6	6	-	6	-	-	-	-
	- obiekty służebnictwa	1	1	-	1	-	-	-	-
	- pozostałe obiekty użytk. publicznej	6	6	-	6	-	-	-	-
	- inne	5	3	-	1	-	2	-	-
4.	Budowle i urządzenia techniczne								
	- wodociągi (szt.)	6	0	-	-	0	-	-	-
	--- długość (w km)	34,8	0	-	-	0	-	-	-
	- oczyszczalnie ścieków (szt.)	1	1	-	-	-	-	-	-
	- wysypiska (szt.)	-	-	-	-	-	-	-	-
	- drogi gminne (ulice) dł. km	40,8	40,8	-	40,8	-	-	-	-
	- obiekty sportowe	6	6	-	6	-	-	-	-

Źródło: Zarządzenia Nr 29/2019 Wójta Gminy Czarny Bór z dnia 26.03.2019 r.

ŹRÓDŁA INFORMACJI

Literatura:

- J. Kondracki, Geografia regionalna Polski, PWN, Warszawa, 2002
- J. M. Matuszkiewicz, Regionalizacja geobotaniczna Polski, IGI PAN, Warszawa, 2008
- C. Wysocki, P. Sikorski, Fitosocjologia stosowana w ochronie i kształtowaniu krajobrazu, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, 2009

Dokumenty i opracowania:

- Opracowanie Ekofizjograficzne dla Województwa Dolnośląskiego, WBU
- Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK), Warszawa, 2010
- Analiza stanu i uwarunkowań prac planistycznych w gminach na koniec 2010 r., Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN dla Departamentu Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa Ministerstwa Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej, Warszawa, 2012
- Ruch drogowy 2015, Transprojekt-Warszawa; Biuro Projektowo-Badawcze Dróg i Mostów Sp. z o.o., Warszawa 2011
- Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2016-2022 – Uchwała Nr XLIII/1450/17 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 21 grudnia 2017 r.
- Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2017, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, PAIIZ, Warszawa 2018
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Czarny Bór – Uchwała Nr XXVI/120/2013 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 21 stycznia 2013 r.
- Koncepcja gospodarki wodno-ściekowej dla gminy Czarny Bór, Czarny Bór, listopad 2015
- Plan gospodarki niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla gminy Czarny Bór z uwzględnieniem zapisów części wspólnej Planu dla Aglomeracji Wałbrzyskiej, Wałbrzych 2015 – Uchwała Nr XI/60/2015 Rady Gminy Czarny Bór z dnia 24 września 2015 r.
- Analiza stanu gospodarki odpadami na terenie Gminy Czarny Bór za 2017 rok
- Ocena poziomów substancji w powietrzu oraz wyniki klasyfikacji stref województwa dolnośląskiego za 2017 r., Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Wrocław, 2018

Strony internetowe:

- Bank Danych Lokalnych GUS
- Biuletyn Informacji Publicznej Gminy Czarny Bór
- Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad
- Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
- Regionalna Izba Obrachunkowa we Wrocławiu

INDEKS TABEL

TABELA 1. WYKAZ MIEJSCOWOŚCI WRAZ Z LICZBĄ MIESZKAŃCÓW (POBYT STAŁY) WG STANU NA 31.12 [2012-2018].....	6
TABELA 2. STRUKTURA UŻYTKOWANIA GRUNTÓW [2014].	6
TABELA 3. KLASYFIKACJA STREFY DOLNOŚLĄSKIEJ WG RODZAJÓW ZANIECZYSZCZEŃ POWIETRZA [2017].....	13
TABELA 4. NAJWAŻNIEJSZE INWESTYCJE W ZAKRESIE OCHRONY ŚRODOWISKA ZREALIZOWANE W 2018 ROKU.....	14
TABELA 5. SALDO MIGRACJI WEWNĘTRZNYCH I ZEWNĘTRZNYCH W GMINIE CZARNY BÓR [2012-2017].	16
TABELA 6. ZASOBY MIESZKANIOWE GMINY CZARNY BÓR [2012-2017].....	19
TABELA 7. WYPOSAŻENIE MIESZKAŃ W INSTALACJE TECHNICZNO-SANITARNE W GMINIE CZARNY BÓR [2012-2017].	19
TABELA 8. BUDYNKI ODDANE DO UŻYTKOWANIA [2012-2017].	20
TABELA 9. MIESZKANIA ODDANE DO UŻYTKOWANIA [2012-2017].....	20

TABELA 10. ŚREDNIA TRZYLETNIA LICZBY MIESZKAŃ ODDANYCH DO UŻYTKOWANIA [2012-2017].	21
TABELA 11. MIESZKANIA KOMUNALNE [2012-2017].	21
TABELA 12. KOMUNALNE ZASOBY MIESZKANIOWE POZOSTAJĄCE W 100% ZARZĄDZIE GMINY CZARNY BÓR [2017-2018].	21
TABELA 13. DODATKI MIESZKANIOWE W GMINIE CZARNY BÓR [2012-2017].	23
TABELA 14. WYDATKI NA GOSPODARKĘ MIESZKANIOWĄ (DZIAŁ 700) [2012-2017].	24
TABELA 15. NAJWAŻNIEJSZE INWESTYCJE I DZIAŁANIA W ZAKRESIE MIESZKALNICTWA, W TYM KOMUNALNEGO, ZREALIZOWANE W 2018 ROKU.	24
TABELA 16. LICZBA PRACUJĄCYCH [2012-2017].	26
TABELA 17. LICZBA ZAREJESTROWANYCH BEZROBOTNYCH [2012-2018].	27
TABELA 18. PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ WPISANE DO REJESTRU REGON [2012-2017].	28
TABELA 19. STRUKTURA BRANŻOWA PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH ZAREJESTROWANYCH W REJESTRZE REGON [2017].	29
TABELA 20. UDZIAŁ NOWO ZAREJESTROWANYCH PODMIOTÓW WG SEKTORÓW W LICZBIE NOWO ZAREJESTROWANYCH PODMIOTÓW OGÓŁEM [2012-2017].	30
TABELA 21. PODMIOTY GOSPODARCZE WG KLAS WIELKOŚCI [2012-2017].	30
TABELA 22. WYKAZ NAJWIĘKSZYCH PRZEDSIĘBIORCÓW NA TERENIE GMINY CZARNY BÓR [2018].	30
TABELA 23. OSOBY FIZYCZNE PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ [2012-2017].	31
TABELA 24. POTENCJALNA ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNA GMINY CZARNY BÓR ORAZ POWIATU WAŁBRZYSKIEGO DLA GOSPODARKI NARODOWEJ ORAZ WYBRANYCH SEKCJI [2017].	31
TABELA 25. NAJWAŻNIEJSZE DZIAŁANIA W ZAKRESIE GOSPODARKI, ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I RYNKU PRACY ZREALIZOWANE W 2018 ROKU.	32
TABELA 26. DZIECI W WIEKU DO 3 LAT [2012-2017].	33
TABELA 27. WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE [2012-2017].	33
TABELA 28. DZIECI OBJĘTE WYCHOWANIEM PRZEDSZKOLNYM [2012-2017].	34
TABELA 29. DZIECI OBJĘTE WYCHOWANIEM PRZEDSZKOLNYM W PRZEDSZKOLACH STAN 31.12 [2012-2018].	34
TABELA 30. NAUCZYCIELE [2012-2017].	34
TABELA 31. SZKOŁY PODSTAWOWE [2012-2017].	35
TABELA 32. LICZBA UCZNIÓW W SZKOŁACH PODSTAWOWYCH STAN NA 31.12 [2012-2018].	35
TABELA 33. WSPÓŁCZYNNIK SKOLARYZACJI W SZKOŁACH PODSTAWOWYCH I GIMNAZJACH [2012-2017].	35
TABELA 34. OBOWIĄZKOWO UCZĄCY SIĘ JĘZYKÓW WG TYPU SZKOŁY [2012-2017].	35
TABELA 35. WYDATKI NA OŚWIATĘ I WYCHOWANIE (DZIAŁ 801) [2012-2017].	36
TABELA 36. WYDATKI NA OŚWIATĘ WG RODZAJU PLACÓWKI (DZIAŁ 801) [2012-2017].	36
TABELA 37. NAJWAŻNIEJSZE INWESTYCJE W ZAKRESIE OŚWIATY I WYCHOWANIA ZREALIZOWANE W 2018 ROKU.	37
TABELA 38. NAJWAŻNIEJSZE DZIAŁANIA W ZAKRESIE OŚWIATY I WYCHOWANIA ZREALIZOWANE W 2018 ROKU.	38
TABELA 39. BIBLIOTEKI I FILIE [2012-2017].	40
TABELA 40. INSTYTUCJE KULTURY [2012-2017].	40
TABELA 41. IMPREZY KULTURALNE ZORGANIZOWANE PRZEZ INSTYTUCJE KULTURY [2012-2018].	41
TABELA 42. LICZBA UCZESTNIKÓW IMPREZ ORGANIZOWANYCH PRZEZ JEDNOSTKĘ [2012-2017].	41
TABELA 43. WYKAZ BENEFICJENTÓW, WYSOKOŚĆ PRYZNANYCH DOTACJI I ZAKRES REALIZOWANYCH PRAC OBJĘTYCH DOTACJĄ NA PRACE KONSERWATORSKIE, RESTAURATORSKIE LUB ROBOTY BUDOWLANE PRZY ZABYTKACH [2016-2018].	43
TABELA 44. WYDATKI NA KULTURĘ I OCHRONĘ DZIEDZICTWA (DZIAŁ 921) [2012-2017].	43
TABELA 45. WYDATKI NA INSTYTUCJE KULTURY (DZIAŁ 921) [2012-2017].	44
TABELA 46. NAJWAŻNIEJSZE INWESTYCJE I DZIAŁANIA W ZAKRESIE KULTURY I OCHRONY DZIEDZICTWA NARODOWEGO ZREALIZOWANE W 2018 ROKU.	45
TABELA 47. WYKAZ IMPREZ KULTURALNYCH ZORGANIZOWANYCH W 2018 ROKU.	46
TABELA 48. BAZA NOCLEGOWA [2012-2018].	48
TABELA 49. LICZBA TURYSTÓW OGÓŁEM I ZAGRANICZNYCH [2012-2017].	48
TABELA 50. WYKAZ OBIEKTÓW SPORTOWYCH NA TERENIE GMINY [2018].	49

TABELA 51. IMPREZY SPORTOWE I REKREACYJNE [2012-2018].	50
TABELA 52. WYDATKI NA TURYSTYKĘ (DZIAŁ 630) [2012-2017].	51
TABELA 53. WYDATKI NA KULTURĘ FIZYCZNĄ (DZIAŁ 926) [2012-2017].	51
TABELA 54. NAJWAŻNIEJSZE INWESTYCJE I DZIAŁANIA W ZAKRESIE TURYSTYKI, SPORTU I REKREACJI ZREALIZOWANE W 2018 ROKU.	52
TABELA 55. WYKAZ IMPREZ SPORTOWYCH I REKREACYJNYCH ZORGANIZOWANYCH W 2018 ROKU.	54
TABELA 56. UDZIELONE PORADY AMBULATORYJNEJ I PODSTAWOWEJ OPIEKI ZDROWOTNEJ [2012-2017].	55
TABELA 57. PERSONEL MEDYCZNY NA TERENIE POWIATU WAŁBRZYSKIEGO [2012-2017].	56
TABELA 58. WYDATKI NA OCHRONĘ ZDROWIA (DZIAŁ 851) [2012-2017].	56
TABELA 59. NAJWAŻNIEJSZE INWESTYCJE W ZAKRESIE OCHRONY ZDROWIA ZREALIZOWANE W 2018 ROKU.	57
TABELA 60. INFORMACJA Z WYKONANIA PLANU WYDATKÓW ZA 2018 ROK- GMINNA KOMISJA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOŁOWYCH [2018].	58
TABELA 61. ŚRODOWISKOWA POMOC SPOŁECZNA [2012-2017].	59
TABELA 62. WYDATKI Z FUNDUSZY POMOCY SPOŁECZNEJ WG POWODÓW TRUDNEJ SYTUACJI ŻYCIOWEJ [2017-2018].	60
TABELA 63. POMOC MIESZKANIOWA [2017-2018].	60
TABELA 64. ZASIŁKI RODZINNE [2012-2017].	61
TABELA 65. WYDATKI NA POMOC SPOŁECZNĄ (DZIAŁ 852) [2012-2017].	62
TABELA 67. NAJWAŻNIEJSZE INWESTYCJE W ZAKRESIE BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO ZREALIZOWANE W 2018 ROKU.	66
TABELA 68. DROGI WOJEWÓDZKIE NA TERENIE GMINY [2018].	67
TABELA 69. ŚREDNI DOBOWY RUCH ROCZNY POJAZDÓW SILNIKOWYCH NA SIECI DRÓG WOJEWÓDZKICH [2015].	67
TABELA 70. WYDATKI NA TRANSPORT I ŁĄCZNOŚĆ (DZIAŁ 600) [2012-2017].	69
TABELA 71. NAJWAŻNIEJSZE INWESTYCJE W ZAKRESIE KOMUNIKACJI I TRANSPORTU ZREALIZOWANE W 2018 ROKU.	70
TABELA 72. NAJWAŻNIEJSZE DZIAŁANIA PODJĘTE W CELU POPRAWY BEZPIECZEŃSTWA UCZESTNIKÓW RUCHU DROGOWEGO W 2018 ROKU.	71
TABELA 73. SIEĆ WODOCIĄGOWA [2012-2017].	72
TABELA 74. ZUŻYCIE WODY [2012-2017].	73
TABELA 75. SIEĆ KANALIZACYJNA [2012-2017].	74
TABELA 76. OCZYSZCZALNIE ŚCIEKÓW [2012-2017].	75
TABELA 77. GROMADZENIE I WYWÓZ NIECZYSTOŚCI CIEKŁYCH [2012-2017].	75
TABELA 78. SIEĆ GAZOWA [2012-2017].	76
TABELA 79. ZUŻYCIE GAZU [2012-2017].	77
TABELA 80. ZMIESZANE ODPADY KOMUNALNE [2012-2017].	79
TABELA 81. PROCENTOWY WSKAŹNIK ŚMIECI SEGREGOWANYCH [2012-2018].	79
TABELA 82. WYDATKI NA GOSPODARKE KOMUNALNĄ I OCHRONĘ ŚRODOWISKA (DZIAŁ 900) [2012-2017].	81
TABELA 84. MIASTA PARTNERSKIE [2018].	85
TABELA 85. NAJWAŻNIEJSZE DZIAŁANIA W ZAKRESIE WSPÓŁPRACY WEWNĘTRZNEJ ZREALIZOWANE W 2018 ROKU.	85
TABELA 86. REALIZACJA PROGRAMU WSPÓŁPRACY GMINY CZARNY BÓR Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI ORAZ INNYMI PODMIOTAMI PROWADZĄCYMI DZIAŁALNOŚĆ POŻYTKU PUBLICZNEGO NA ROK 2018.	86
TABELA 87. MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO [2018].	88
TABELA 88. WYKAZ OBOWIĄZUJĄCYCH MPZP NA TERENIE GMINY [2018].	88
TABELA 89. WYDANE DECYZJE O WARUNKACH ZABUDOWY I ZAGOSPODAROWANIA TERENU NA PODSTAWIE USTAWY Z DNIA 27 MARCA 2003 R. O PLANOWANIU I ZAGOSPODAROWANIU PRZESTRZENNYM [2012-2017].	89
TABELA 90. NAJWAŻNIEJSZE DZIAŁANIA W ZAKRESIE PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO ZREALIZOWANE W 2018 ROKU.	89
TABELA 91. DOCHODY [2012-2017].	91

TABELA 92. DOCHODY WŁASNE [2012-2017].	91
TABELA 93. WYDATKI [2012-2017].	92
TABELA 94. WPŁYWY DO BUDŻETU Z TYTUŁU OPŁAT TARGOWYCH [2012-2018].	93
TABELA 95. STRUKTURA DOCHODÓW BUDŻETOWYCH W 2018 ROKU.	93
TABELA 96. REALIZACJA DOCHODÓW W 2018 ROKU.	93
TABELA 97. ZOBOWIĄZANIA DŁUGOTERMINOWE Z TYTUŁU ZACIĄGNIĘTYCH KREDYTÓW I POŻYCZEK NA KONIEC 2018 R.	96
TABELA 98. ZADANIA INWESTYCYJNE ZREALIZOWANE W 2018 ROKU.	97
TABELA 99. FUNDUSZ SOŁECKI [2017-2018].	106
TABELA 100. REALIZACJA ZADAŃ WYBRANYCH W RAMACH FUNDUSZU SOŁECKIEGO W 2018 ROKU.	106
TABELA 101. INFORMACJA O STANIE MIENIA KOMUNALNEGO NA DZIEŃ 31.12.2018 R.	107

INDEKS WYKRESÓW

WYKRES 1. LICZBA MIESZKAŃCÓW GMINY CZARNY BÓR [2012-2017].	16
WYKRES 2. STRUKTURA WIEKU MIESZKAŃCÓW GMINY CZARNY BÓR [2012, 2017].	17
WYKRES 3. UDZIAŁ LUDNOŚCI WG EKONOMICZNYCH GRUP WIEKU W LUDNOŚCI OGÓŁEM W GMINIE CZARNY BÓR [2012, 2017, PROGNOZA 2030].	17
WYKRES 4. WSKAŹNIK OBCIĄŻENIA DEMOGRAFICZNEGO (LICZBA OSÓB W WIEKU POPRODUKCYJNYM PRZYPADAJĄCA NA 100 OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM) W GMINIE CZARNY BÓR [2012-2017].	17
WYKRES 5. PROGNOZA LICZBY LUDNOŚCI OGÓŁEM DO 2030 ROKU W GMINIE CZARNY BÓR [2016].	18
WYKRES 6. POWIERZCHNIA UŻYTKOWA W NOWYCH BUDYNKACH MIESZKALNYCH I NIEMIESZKALNYCH [2012-2017].	19
WYKRES 7. ŚREDNIA TRZYLETNIA LICZBY MIESZKAŃ ODDANYCH DO UŻYTKOWANIA NA 1000 LUDNOŚCI [2012-2017].	21
WYKRES 8. DODATKI MIESZKANIOWE WYPŁACONE W GMINIE CZARNY BÓR [2012-2017].	22
WYKRES 9. WYDATKI NA GOSPODARKĘ MIESZKANIOWĄ (DZIAŁ 700) [2012-2017].	23
WYKRES 10. LICZBA PRACUJĄCYCH [2012-2017].	26
WYKRES 11. LICZBA PRACUJĄCYCH NA 1000 LUDNOŚCI [2012-2017].	26
WYKRES 12. LICZBA ZAREJESTROWANYCH BEZROBOTNYCH [2012-2018].	27
WYKRES 13. PODMIOTY WPISANE DO REJESTRU REGON NA 10 TYSIĘCY LUDNOŚCI [2012-2017].	28
WYKRES 14. PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ WPISANE DO REJESTRU REGON WG RODZAJÓW DZIAŁALNOŚCI (PKD 2007) [2017].	29
WYKRES 15. OSOBY FIZYCZNE PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ WG PKD 2007 [2017].	31
WYKRES 16. DZIECI W WIEKU DO 3 LAT [2012-2017].	33
WYKRES 17. WYDATKI NA OŚWIATĘ I WYCHOWANIE NA 1 MIESZKAŃCA [2012-2017].	36
WYKRES 18. WYDATKI NA KULTURĘ I OCHRONĘ DZIEDZICTWA NA 1 MIESZKAŃCA [2012-2017].	44
WYKRES 19. TURYSŤI ZAGRANICZNI (NIEREZYDENCI) I UDZIELONE IM NOCLEGI [2012-2017].	48
WYKRES 20. UDZIELONE PORADY LEKARSKIE AMBULATORYJNEJ I PODSTAWOWEJ OPIEKI ZDROWOTNEJ [2012-2017].	55
WYKRES 21. ZASIŁKI RODZINNE [2012-2017].	61
WYKRES 22. WYDATKI NA POMOC SPOŁECZNĄ (DZIAŁ 852) [2012-2017].	62
WYKRES 23. WYDATKI NA BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE I OCHRONĘ PRZECIWPOŻAROWĄ (DZIAŁ 754) [2012-2017].	64
WYKRES 24. ZUŻYCIE WODY W GOSPODARSTWACH DOMOWYCH NA 1 MIESZKAŃCA [2012-2017].	73
WYKRES 25. LUDNOŚĆ KORZYSTAJĄCA Z SIECI KANALIZACYJNEJ [2012-2017].	74
WYKRES 26. UDZIAŁ LUDNOŚCI KORZYSTAJĄCEJ Z SIECI GAZOWEJ W OGÓLE LUDNOŚCI [2012-2017].	76
WYKRES 27. ZUŻYCIE GAZU NA 1 MIESZKAŃCA I 1 KORZYSTAJĄCEGO [2012-2016].	77
WYKRES 28. ODPADY KOMUNALNE ZMIESZANE ZEBRANE W CIĄGU ROKU [2012-2017].	78
WYKRES 29. DOCHODY OGÓŁEM (A) I WŁASNE (B) NA 1 MIESZKAŃCA [2012-2017].	90

INDEKS SCHEMATÓW

SCHEMAT 1. POŁOŻENIE GMINY NA TLE POLSKI, WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO I POWIATU WAŁBRZYSKIEGO [2018].....	5
SCHEMAT 2. PODZIAŁ FIZYCZNOGEOGRAFICZNY.	10
SCHEMAT 3. OBSZAROWE FORMY OCHRONY PRZYRODY [2018].....	13
SCHEMAT 4. OBSZARY PRZEKROCZEŃ POZIOMÓW SUBSTANCJI W POWIETRZU W WOJEWÓDZTWIE DOLNOŚLĄSKIM [2017].....	14
SCHEMAT 5. ŚREDNI DOBOWY RUCH ROCZNY POJAZDÓW SILNIKOWYCH NA SIECI DRÓG KRAJOWYCH (1) I WOJEWÓDZKICH (2)[2015].....	68
SCHEMAT 6. JAKOŚCI SYGNAŁU WSZYSTKICH SIECI KOMÓRKOWYCH W TECHNOLOGII GSM, UMTS I LTE [2019].	80
SCHEMAT 7. ORIENTACYJNY ZASIĘG SIECI DLA OFERT GŁOSOWYCH DLA PRZYKŁADOWEJ SIECI KOMÓRKOWEJ [2019].....	80
SCHEMAT 8. ORIENTACYJNY ZASIĘG DLA OFERT INTERNETOWYCH DLA PRZYKŁADOWEJ SIECI KOMÓRKOWEJ [2019].	80